

1.0. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Стратешка процена утицаја на животну средину СЕА (Strategic Environmental Assessment) је облик процене животне средине ЕА примењене у плановима, политикама и програмима. Користи се следећа дефиниција SEA: "SEA је систематичан процес оцењивања последица предложених политика, планских или програмских иницијатива за животну средину, са циљем да се те последице у потпуности обухвате и правилно решавају у најранијој фази одлучивања у истој равни са социјалним и економским факторима."

Народна скупштина Републике Србије је донела Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину, који је објављен у Службеном гласнику РС број 135/04 од 21.12.2004.године и који је ступио на снагу 28. децембра 2004.године. Овим Законом, (члан 1.) уређени су услови, начин и поступак вршења стратешке процене утицаја појединих планова и програма на животну средину, ради обезбеђивања заштите животне средине и унапређивања одрживог развоја интегрисањем основних начела заштите животне средине у поступак припреме и усвајања планова и програма.

Разматрањем и укључивањем битних аспеката животне средине у припрему и усвајање одређених планова и програма и утврђивањем услова за очување вредности природних ресурса и добара, предела, биолошке разноврсности, биљних и животињских врста и аутохтоних екосистема, односно рационалним коришћењем природних ресурса, доприноси се циљевима одрживог развоја.

Применом стратешке процене утицаја у планирању, отвара се простор за сагледавање промена насталих у простору и уважавање потреба предметне средине. Планирање подразумева развој, а нова стратегија одрживог развоја захтева заштиту животне средине. Ако Процена утицаја није била у могућности да усмерава развој услед њене ограничене улоге у планирању, примена Стратешке процене омогућава постављање једног новог система вредности, уз уважавање сазнања о нарушеном систему одређеног простора.

Увођењем Стратешке процене утицаја на животну средину у процес просторног и урбанистичког планирања, она постаје незаобилазан и потенцијално веома ефикасан инструмент у систему управљања и заштите животне средине. На основу стратешке процене утицаја на животну средину, све планом предвиђене активности биће подложне критичком разматрању са становишта утицаја на животну средину, у поступку доношења планова, након чега ће се доносити одлука да ли ће се приступити доношењу планова и програма и под којим условима – или ће се одустати од истих.

У сагласности са претходним опредељењима, као и у сагласности са захтевима постојеће законске регулативе (Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину „Сл. гласник Републике Србије“ бр. 135/04 и Закон о изменама и допунама Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину „Сл. гласник Републике Србије“ бр. 88/10) и на основу Одлуке о изради ПП општине Рашка ("Службени гласник општине Рашка, бр. 09/09), чији је саставни део одлука о изради Стратешке процене утицаја ПП општине Рашка на животну средину (члан 7., став 2), ово истраживање је урађено као Стратешка процена утицаја на животну средину Просторног Плана општине Рашка, уз дефинисање могућих утицаја и утврђивање потребних мера заштите, како би се у току редовних активности и у случајевима могућих акцидената спречиле негативне последице на животну средину.

У складу са чланом 12. Закона, Извештај о стратешкој процени утицаја ПП на животну средину је састављен од следећих поглавља:

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Полазне основе,
Преглед постојећег стања и квалитета животне средине,
Карактеристике животне средине у зонама утицаја,
Циљеви и избор индикатора,
Процена могућих утицаја на животну средину,
Смернице за ниже хијерархијске нивое,
Програм праћења стања животне средине,
Приказ коришћене методологије и тешкоће у изради,
Закључци – нетехнички резиме.

2.0. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Повод за израду Стратешке процене утицаја на животну средину је израда Просторног плана општине Рашка. Носилац израде Стратешке процене утицаја на животну средину Просторног плана општине Рашка, је ЈП Дирекција за урбанизам, Крагујевац.

ПЛАНСКИ ОСНОВ за израду ПП општине Рашка, је:

Просторни план Републике Србије (Сл. гласник РС бр.88/2010.);

ПРАВНИ ОСНОВ за израду Просторног Плана општине Рашка:

Закон о Просторном плану Републике Србије („Сл. гласник РС” бр. 88/2010),

Закон о планирању и изградњи („Сл. гласник РС”, бр. 72/09 и 81/09),

Одлука о изради Просторног Плана општине Рашка, са Концептом израде Просторног плана, као и Одлуку о изради Стратешке процене утицаја на животну средину Просторног плана општине Рашка, донела је Скупштина општине Рашка. Одлука о изради Просторног плана, заједно са Одлуком о изради Стратешке процене утицаја на животну средину Просторног плана, представљају Одлуку о изради планског документа (чл. 46 важећег Закона о планирању и изградњи.

ПРАВНИ ОСНОВ за израду Стратешке процене утицаја ПП општине Рашка, на животну средину је:

1. Закон о Стратешкој процени утицаја на животну средину („Сл. Гласник РС бр.135/04”и Закон о изменама и допунама Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину, „Сл. Гласник РС бр. 88/10”);
2. Закон о заштити животне средине „Сл. Гласник РС бр 135/04” и Закон о изменама и допунама Закона о заштити животне средине „Службени гласник Републике Србије бр. 36/09”),

Полазне основе за израду Стратешку процену утицаја ПП општине Рашка на животну средину су:

Просторни план Републике Србије ("Службени гласник РС", број 88/2010)

Генерални план Рашка 2020.- ЈП Дирекција за урбанизам Крагујевац,

Генерални план Јошаничка бања 2020.- ЈП Дирекција за урбанизам Крагујевац,

Генерални план Баљевац,

Просторни план подручја посебне намене Националног парка Копаоник - Институт за архитектуру и урбанизам Србије,

Просторни план подручја посебне намене Парка природе Голија (Завод за просторно планирање и урбанизам Министарства урбанизма и грађевина, 2002. године),

Мастер план за туристичку дестинацију Копаоник-Ecosign Mountain Resort Planners из Канаде и Horwath Consulting из Загреба,

ПГР-Туристичко насеље Лисина-Чајетина-Треска –Студио ИНТЕР, Врњачка бања; АТЦ, Vienna Austria; DESIGNWORKSHO, Aspen, Colorado

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Генерални пројекат са претходном студијом оправданости евакуације и пречишћавања отпадних вода са територије општине Рашка преиспитане УУО за насеља у општини-Градац, Трнава, Рудница, Биљановац, Брвеник.

Друга релевантна документација:

- Стратегија просторног развоја Републике Србије 2009-2013-2020.,
- Стратегија регионалног развоја Републике Србије 2007-2012.,
- Стратегија одрживог развоја општине Рашка 2009-2019 (децембар 2009), Стратегија развоја пољопривреде Србије („Службени гласник РС”, број 78/05), Национална стратегија управљања отпадом, са програмом приближавања Европској унији (Закључак Владе 05 број: 353-4070/2003-001 од 04.07.2003. године), Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2015. године (Министарство рударства и енергетике РС), Стратегија развоја шумарства Републике Србије („Службени гласник РС”, број 59/06), Стратегија развоја туризма Републике Србије („Службени гласник РС”, број 91/06), и др.
- Студија заштите и ревитализације културног наслеђа на територији општине Рашка (Завод за заштиту споменика културе Краљево, 2010.год.)

Подаци о становништву, активностима и простору

Демографски подаци за потребе израде Просторног плана засниваће се на подацима Републичког завода за статистику, Попис 2002. године.

Подаци о природним и створеним условима и ресурсима преузеће се из постојеће документације (пројекти, планови, истраживања и студије), услова надлежних институција и теренским истраживањима.

2.1. КРАТАК ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА И ЦИЉЕВА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАШКА

САДРЖАЈ ППО РАШКА

ТЕКСТУАЛНИ ДЕО

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

I ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА ИЗРАДУ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

1. ОБУХВАТ И ОПИС ГРАНИЦА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА
2. ОБАВЕЗЕ, УСЛОВИ И СМЕРНИЦЕ ИЗ ПЛАНСКИХ ДОКУМЕНАТА ВИШЕГ РЕДА И ДРУГИХ ДОКУМЕНАТА
3. ИЗВОД ИЗ ТЕКСТУАЛНОГ ДЕЛА УСВОЈЕНОГ КОНЦЕПТА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА
 - 3.1 ОЦЕНА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА СА СИНТЕЗНОМ SWOT АНАЛИЗОМ
 - 3.1.1. ПРИРОДНИ СИСТЕМИ И РЕСУРСИ
 - 3.1.2. СТАНОВНИШТВО, МРЕЖА НАСЕЉА И ЈАВНЕ СЛУЖБЕ
 - 3.1.3. ПРИВРЕДА, ТУРИЗАМ, ЛОВ И РИБОЛОВ
 - 3.1.4. ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ
 - САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА
 - ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА
 - ТЕРМОЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА И ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ
 - ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА

- ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНА ИНФРАСТРУКТУРА
- КОМУНАЛНИ СИСТЕМ И УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ
- 3.1.5. ЖИВОТНА СРЕДИНА, ПРЕДЕЛИ, ПРИРОДНА И КУЛТУРНА ДОБРА
- 3.1.6. СИНТЕЗНА SWOT АНАЛИЗА
- 3.2. ПРИНЦИПИ И ЦИЉЕВИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА
- 3.2.1. ВИЗИЈА И ПРИНЦИПИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА
- 3.2.2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА
- 3.2.3. ЦИЉЕВИ РАЗВОЈА ПО ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА
- ОПШТА КОНЦЕПЦИЈА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

4. ГРАФИЧКИ ПРИЛОЗИ УСВОЈЕНОГ КОНЦЕПТА ПЛАНА

II ПЛАНСКИ ДЕО

1 ПЛАНСКА РЕШЕЊА ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАШКА

- 1.1. НАМЕНА ПРОСТОРА, БАЛАНСИ ПОВРШИНА
- 1.2. ЗАШТИТА, УРЕЂЕЊЕ, КОРИШЋЕЊЕ И РАЗВОЈ ПРИРОДНИХ СИСТЕМА И РЕСУРСА
- 1.2.1. ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ И ЗАШТИТА ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА
- 1.2.2. ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ И ЗАШТИТА ШУМА И ШУМСКОГ ЗЕМЉИШТА
- 1.2.3. ОДРЖИВО КОРИШЋЕЊЕ И ЗАШТИТА РЕСУРСА ВОДА
- 1.2.4. КОРИШЋЕЊЕ И ЗАШТИТА МИНЕРАЛНИХ СИРОВИНА
- 1.3. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ, ДИСТРИБУЦИЈА СТАНОВНИШТВА И МРЕЖА НАСЕЉА И ЈАВНИХ СЛУЖБИ
- 1.3.1. СТАНОВНИШТВО
- 1.3.2. МРЕЖА НАСЕЉА
- 1.3.3. ЈАВНЕ СЛУЖБЕ
- 1.4. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ И ДИСТРИБУЦИЈА ПРИВРЕДНИХ ДЕЛАТНОСТИ
- 1.4.1. ПРОСТОРНИ РАЗМЕШТАЈ ИНДУСТРИЈЕ И МСП
- 1.4.2. ПОЉОПРИВРЕДА
- 1.5. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ ТУРИЗМА, ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКИХ И РЕКРЕАТИВНИХ ПРОСТОРА
- 1.6. ПРОСТОРНИ РАЗВОЈ САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРНИХ СИСТЕМА И ПОВЕЗИВАЊЕ СА РЕГИОНАЛНИМ ИНФРАСТРУКТУРНИМ МРЕЖАМА
- 1.6.1. САОБРАЋАЈ
- 1.6.2. ВОДОПРИВРЕДНА ИНФРАСТРУКТУРА
- 1.6.3. ТЕРМОЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА
- 1.6.4. ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА
- 1.6.5. ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОНА ИНФРАСТРУКТУРА
- 1.6.6. КОМУНАЛНИ СИСТЕМИ И УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ
- 1.7. ПРОПОЗИЦИЈЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ, ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ И КУЛТУРНИХ ДОБАРА
- 1.7.1. ПРОПОЗИЦИЈЕ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ
- 1.7.2. ПРОПОЗИЦИЈЕ ЗАШТИТЕ ПРЕДЕЛА, ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ И БИОДИВЕРЗИТЕТА
- 1.7.3. ПРОПОЗИЦИЈЕ ЗАШТИТЕ, УРЕЂЕЊА И УНАПРЕЂЕЊА КУЛТУРНИХ ДОБАРА
- 1.7.4. ОРГАНИЗАЦИЈА ПРОСТОРА ОД ИНТЕРЕСА ЗА ОДБРАНУ ЗЕМЉЕ И ЗАШТИТУ ОД ЕЛЕМЕНТАРНИХ НЕПОГОДА И ДРУГО

2 ПРОПОЗИЦИЈЕ ПРОСТОРНОГ РАЗВОЈА

- ПРАВИЛА УРЕЂЕЊА И ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА
- ЦЕЛИНЕ И ЗОНЕ УТВРЂЕНЕ ПРОСТОРНИМ ПЛАНОМ
- 2.1.2. ДЕЛОВИ ПОДРУЧЈА ЗА КОЈЕ ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТ САДРЖИ ШЕМАТСКЕ ПРИКАЗЕ УРЕЂЕЊА
- 2.1.3. УСЛОВИ ЗА УРЕЂЕЊЕ И ПРАВИЛА ЗА ИЗГРАДЊУ ПОВРШИНА И ОБЈЕКТА ЈАВНЕ НАМЕНЕ И МРЕЖЕ САОБРАЋАЈНЕ И ДРУГЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

ПОВРШИНЕ И ОБЈЕКТИ ЈАВНЕ НАМЕНЕ

2.1.3.2. САОБРАЋАЈНА ИНФРАСТРУКТУРА

2.1.3.3. ОСТАЛИ ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ

2.1.4. УСЛОВИ ЗА УРЕЂЕЊЕ И ПРАВИЛА ГРАЂЕЊА ОСТАЛИХ ПОВРШИНА И ОБЈЕКТА

2.1.4.1. ГРАЂЕВИНСКО ПОДРУЧЈЕ

2.1.4.2. ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ

2.1.4.3. ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ

2.1.4.4. ВОДНО ЗЕМЉИШТЕ

2.2. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

2.2.1. СПРОВОЂЕЊЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА И СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПЛАНСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

2.2.2. ПРИОРИТЕТНА ПЛАНСКА РЕШЕЊА И ПРОЈЕКТИ

2.2.3. МЕРЕ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ РАВНОМЕРНОГ РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА И КООПЕРАЦИЈЕ СА СУСЕДНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

2.2.4. УЧЕСНИЦИ У ИМПЛЕМЕНТАЦИЈИ

2.2.5. МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ

III ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

1. РЕФЕРАЛНА КАРТА БРОЈ 1 НАМЕНА ПРОСТОРА	P 1: 50.000
РЕФЕРАЛНА КАРТА БРОЈ 2А МРЕЖА НАСЕЉА ЈАВНЕ СЛУЖБЕ	P 1: 50.000
3. РЕФЕРАЛНА КАРТА БРОЈ 2Б ИНФРАСТРУКТУРНИ СИСТЕМИ	P 1: 50.000
4. РЕФЕРАЛНА КАРТА БРОЈ 3 ТУРИЗАМ И ЗАШТИТА ПРОСТОРА	P 1: 50.000
РЕФЕРАЛНА КАРТА БРОЈ 4 КАРТА СПРОВОЂЕЊА	P 1: 50.000
ШЕМАТСКИ ПРИКАЗИ УРЕЂЕЊА	P 1: 10.000

ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА КОВАЧИ

2. ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА БРВЕНИЦА

3. ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА БЕОЦИ

4. ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА ВАРЕВО

5. ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА РВАТИ

6. ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА РАДОШИЋЕ

7. ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА КАЗАНОВИЋЕ

8. ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА МИЛАТКОВИЋЕ

9. ШЕМАТСКИ ПРИКАЗ УРЕЂЕЊА ДЕЛА НАСЕЉА ГЊИЛИЦА

2.2. ПРИКАЗ ОПШТИХ И ПОСЕБНИХ ЦИЉЕВА ППО РАШКА

У овом поглављу дат је приказ основних и појединачних циљева просторног развоја општине Рашка.

а. Општи циљеви развоја:

Општи циљеви развоја, рационалне организације и уређења простора подручја општине Рашке јесу:

- **уравнотежен развој подручја општине** (територијална кохезија) и унапређење социјалне кохезије - одрживо активирање целокупног капитала и потенцијала територијалних јединица које за то имају одговорност и капацитет, што значи и јачање институција, кадрова, стратешких планова, културе, образовања и сл. ("меки капитал") у деловима општине који немају одговарајући капацитет, као и смањење разлика у степену развијености и јачање територијалне конкурентности општине и њених делова. Ово подразумева заштиту егзистенцијалних интереса локалних заједница и унапређење квалитета живљења и привређивања локалног становништва стимулацијом постојећих и развојем нових делатности.

- **територијална конкурентност и приступачност општине** - раст (привредне) конкурентности ће бити омогућен развојем мреже насеља, јачањем функција и уређењем центара развоја (општинског и микроразвојних), очувањем и ревитализацијом сеоских насеља и развоја туризма, на принципима одрживости, пуним активирањем територијалних потенцијала и јачањем територијалног капитала. Конкурентна привреда у специфичном просторном окружењу, омогућиће већи привредни раст и стандард становништва. Центри развоја, а пре свега општински центар као генератор развоја, утицаће на просторну и функционалну интегрисаност са руралним окружењем, што подразумева повећање саобраћајне доступности и отворености подручја општине кроз развој и модернизацију свих могућих видова транспортних система (развој мреже државних и општинских јавних путева, активирање ваздушног саобраћаја-хелиодром на Копаонику у Сувом Рудишту), унапређење квалитета мреже водопривредне, енергетске и телекомуникационе инфраструктуре, као и мреже услуга и објеката јавних служби.

- **просторно-функционална интегрисаност** подручја општине са регионалним окружењем - интеграција подручја општине у оквиру функционалног урбаног подручја и шире, у оквиру области, региона и Републике, као и у складу са европским принципима прекограничне, интеррегионалне и транснационалне сарадње, што подразумева јачање привредних, саобраћајних и других веза. Функционални утицаји развоја прелазе административно утврђене границе на свим нивоима, па је према томе неопходно систематско планско сагледавање могућности за имплементацију пројеката из области заштите животне средине, заштите и повезивања природног и културног наслеђа, развоја техничке инфраструктуре и саобраћаја, пољопривреде, туризма и др.

- **заштићена и унапређена животна средина** - заснива се на рационалном коришћењу природних ресурса, рационалном коришћењу обновљивих извора енергије, увођењу чистијих технолошких решења, принципу регионалног одлагања отпада, смањењу негативних утицаја у урбаном окружењу, унапређење мера заштите животне средине у руралном подручју, уређењу предела и пошумљавању, уређењу јавних простора и зелених површина у насељима и другим мерама које ће унапредити квалитет живљења на подручју општине. Одрживи развој подручја општине је могућ само ако је усклађен са принципима и критеријумима заштите животне средине, т.ј, режимима и мерама заштите природних ресурса, што предпоставља успостављање ефикасног система управљања заштитом и развојем подручја, уз укључивање локалних заједница и становништва у активности и послове на заштити животне средине, обезбеђење компензација за спровођење режима заштите

природних ресурса и ресурсне ренте.

-заштићено и одрживо коришћено природно и културно наслеђе - чини основ идентитета регионалног окружења, али и темељ будућег привредног/туристичког развоја општине. Ово подразумева даљи развој мрежа вредних/заштићених природних целина и културних предела, уз заштиту природног и културног наслеђа и предела према европским и светским стандардима, конвенцијама, декларацијама и сл., са посебним задатком да се повећа површина заштићених природних целина и изврши систематизација културног наслеђа. Такође, предпоставља стварање услова за едукацију локалног становништва о природним и културним вредностима подручја, као и услова за одрживо коришћење ових вредности (уз адекватну презентацију).

б. Посебни циљеви

-природни системи и ресурси - штедња, рационално коришћење и заштита природних система и ресурса (пољопривредно земљиште, шуме и шумско земљиште, воде, геолошки ресурси), нарочито дефицитарних и стратешки значајних за развој и квалитет живљења, што подразумева успостављање планских основа за одговорно управљање развојем, уређењем и заштитом простора, у складу са реалним потенцијалима и ограничењима простора, и дугорочним потребама економског и социјалног развоја општине. Ово се пре свега односи на ефикасну контролу нерационалног ширења грађевинских подручја и утврђивање режима коришћења и заштите простора заштићених подручја и коридора, уређених предела, природног и културног наслеђа, пољопривредног, шумског и водног земљишта. Зато је од изузетног значаја формирање информационог система о земљишту, као најважнијем, ограниченом и недовољно искоришћеном ресурсу, што је и предуслов за подизање продуктивних, еколошких и рентних потенцијала земљишта.

-становништво, насеља и јавне службе - ублажавање негативних демографских процеса и њихово преусмеравање посебним мерама социјалног и економског развоја (пре свега заустављање емиграције младог стручног становништва уз њихово ангажовање на ревитализацији недовољно развијених подручја). Циљ је интензивно повећање броја становника и спречавање даљег пада (који није велики, али је карактеристичан), стварањем услова у простору и функцијама општине које ће обезбедити побољшање опште демографске структуре, а тиме и даљи развој општине. Ово подразумева подршку полицентричном развоју, уз спровођење политике децентрализације, а у циљу смањивање разлика између развијених и неразвијених делова општине. При томе, потребно је подићи општи ниво градског насеља Рашка и осталих насеља у мрежи, подстицањем развоја микроразвојних центара (као носиоца социо-економског развоја заједница руралних насеља), јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре, а такође и дефинисати минимални функционални капацитет насеља и формирати систем одрживости сеоских заједница које одумиру, уз подршку неразвијеним подручјима са значајним територијалним и ресурсним потенцијалом, и плански осмишљен развој руралног подручја заснован на повезивању са функционалним урбаним подручјима и/или на програмима рехабилитације. Стратешко опредељење је постизање већег степена функционалне интегрисаности (просторне, инфраструктурне, економске и социјалне) подручја општине у односу на окружење (уз подршку интеррегионалне кооперације), што подразумева смањење унутрашњих општинских разлика (територијална и социјална кохезија). Развој руралних подручја, неговање и промовисање њихових вредности (природна хетерогеност, културно-

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

историјски идентитет и др.), омогућава смањење разлике у квалитету градске и сеоске средине, боље коришћење, уређење и заштиту земљишта, одржање демографског капацитета и продуктивно запошљавање у руралном комплексу, т.ј. подизање социјалног и економског нивоа на читавом подручју општине. Ово захтева квалитативне и квантитативне промене на руралном подручју, засноване на унапређивању локалних ресурса, подизању саобраћајне доступности, нивоа комуналне опремљености и опремљености јавним службама, диверзификацији развоја пољопривреде и села у складу са специфичним ресурсним, структурним, техничко-технолошким и социо-економским обележјима (нпр. планинско подручје предиспонирано је за пашњачко сточарење). Функционално и рационално подизање нивоа јавних служби и нивоа доступности њиховим основним елементима, једно је од основних упоришта равномернијег развоја општине, и подразумева равномернију мрежу објеката и услуга јавних служби (усклађену са размештајем и потребама становништва). Развој просторно-функционалне организације подручја по заједницама насеља оствариваће се, између осталог, и децентрализацијом јавних служби, ради рационализације управљања и организације јавних служби, квалитетнијег задовољавања потреба и ефикаснијег координирања активности локалних заједница, чиме се стварају услови за останак становништва. Програми развоја јавних служби и формирања мреже насеља биће усклађени са привредним развојем, финансијским могућностима и особеностима, као и циљевима развоја појединих подручја. Ови програми подразумевају одговарајућу подршку у другим секторима (у првом реду развоја саобраћајне и техничке инфраструктуре, посебно у односу на периферне, планинске делове општине, који имају инфраструктурна и друга развојна ограничења).

-привредне делатности и туризам - развој привредних активности у складу са карактеристикама и реалним капацитетима општине, уз убрзану трансформацију и реструктурирање постојећих предузећа (кроз приватизацију, форсирање малих и средњих адаптивних предузећа, освајање производње нових пропульзивних индустријских грана и производа са широким домаћим и инотржиштем, усавршавање модерног управљања предузећима, повећање иновационих делатности, подизање нивоа техничко-технолошке опремљености и просторно-еколошке прихватљивости, и др.), стварање погодне климе за привредни просперитет и повећано запошљавање погодном пореском политиком (стимулишући напредак постојећих предузећа и привлачећи нове предузетнике), обезбеђење довољног броја квалитетних локација за развој привреде (благовременим и погодним уређивањем грађевинског земљишта, уз коректне и стабилне цене инструмената земљишне политике), стварање погодног амбијента за преквалификацију и доквалификацију радника (како би лакше решило питање велике незапослености), фаворизовање знања кроз едукацију и стручно усавршавање младих људи, коришћење расположивих предности (јефтина и квалификована радна снага), побољшавање конкурентности локалне привреде и интензивирање сарадње између општина и региона, развијање еколошке свести и оријентацију на еко-привреду и др. Ово подразумева и доношење потребне планске документације, која се разрађује програмима изградње и уређења простора, временски прилагођеним периоду за који је изабрана локална власт. Селективно подстицање и усклађивање привредног развоја са развојем заједничког и индивидуалног стандарда имаће следећи редослед приоритета: заједнице насеља (са центрима заједнице насеља и већим развијенијим насељима); општински центар (са одговарајућим развојем урбаних функција и, према томе, утицајем на окружење).

Подручје општине ће свој развој заснивати и на контролисаној експлоатацији природних ресурса, што ће омогућити дисперзан развој мањих и средњих производних

и прерађивачких капацитета). Слично важи и за пољопривреду, која традиционалном везаношћу становништва за ову привредну грану, квалитетом земљишта и расположивошћу пољопривредним фондом, представља један од ресурса за привредни развој општине. Интензивирање развоја пољопривреде, посебно сточарства и воћарства, омогућиће бржи развој разноврсних прерађивачких капацитета. Упоришта развоја пољопривреде засниваће се на побољшању аграрне структуре у склопу спровођења програма интегралног руралног развоја, према моделу Заједничке аграрне политике Европске уније (истовремено подржава повећање конкурентности пољопривредне производње, заштиту животне средине и руралних предела, диверзификацију економских активности на селу, буђење локалне иницијативе, подизање техничке опремљености, едукацију пољопривредних произвођача за еколошку производњу и др.).

Терцијарни сектор привреде (посебно савремени системи трговине и транспорта, туризам, угоститељство и друге услуге) неопходно је, не само надокнадити, већ и знатно интензивирати и диверзификовати у складу са функцијама појединих центара у мрежи насеља и приоритетима у развоју туристичких центара и руралних подручја. Финансијске и друге специјализоване услуге (нарочито оне које развијају пословање у оквиру највиших нивоа делатности, користећи знање, високу специјализацију, информатичке технологије и комуникације, и захтевају најмање простора и техничке инфраструктуре, а дају највећи ефекат у пословању и подизању општег нивоа средине) ће се концентрисати у општинском центру.

Компаративне предности подручја општине Рашка за развој туризма, заснивају се на очуваној животној средини, заштићеним природним добрима (Парк Природе Голија, Национални парк Копаоник), пределима очуваних природних вредности, изузетном културном наслеђу, могућности развоја транзитног туризма, могућности развоја сеоског и ловног туризма, и постојећим туристичким ресурсима у непосредном окружењу. Ово подразумева формирање нове и препознатљиве туристичке понуде (са новим туристичким садржајима, који имају потенцијал за успостављање целогодишње туристичке понуде), интегрисане са туристичком понудом простора–Туристички центар Копаоник (у циљу развијања јединствене туристичке понуде региона). Објекти археолошког геонаслеђа и хидролошког наслеђа са значајним природним, еколошким културним и естетским вредностима су потенцијални елементи промоције општине Рашка у туристичком погледу. У оваквој туристичкој понуди доминираће туризам сагласан режимима заштите природних и културних добара и ресурса ("туризам природног и културног наслеђа").

-саобраћај и инфраструктурни системи - повећана саобраћајна приступачност и опремљеност простора техничком инфраструктуром, уз капитално инвестирање у значајну саобраћајну и техничку инфраструктуру. Путна инфраструктура, као битан фактор већег отварања и интегрисаности подручја општине, треба да обезбеди везе саобраћајних коридора међународног, државног и локалног нивоа, добру приступачност свих делова територије општине и везу са централним местима у мрежи насеља, као и функционисање и развој система јавног превоза на општинском подручју. Са становишта територијалне кохезије и унутрашње интеграције општине, нарочито је важно побољшање мреже општинских путева (нарочито ка недовољно активираним деловима општине) и повезивање те мреже са мрежом државних путева. Са становишта просторно-функционалне интегрисаности подручја општине са регионалним окружењем и развојним осовинама Републике приоритет је активност на завршетку реконструкције и осавремењавања постојећег државног пута I реда. Државни пут (уз положај општине на важним саобраћајним

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

коридорима) је битан фактор за активирање привредних потенцијала општине. Изградња саобраћајних терминала (теретни, путнички и железнички), робно-транспортног центра, система мирујућег саобраћаја, реконструкција и модернизација магистралне железничке пруге Београд-Скопље и друге капиталне инвестиције у области саобраћаја, довешће до даље модернизације саобраћајног система општине Рашка. Системи техничке инфраструктуре (водопривредна, енергетска, телекомуникациона и комунална инфраструктура), односно развој, рационално коришћење, одржавање и проширење (пре свега на рурално подручје) ових система, уз повезивање на регионалне и републичке системе, представљаће подлогу за даљи социо-економски развој општине. Са становишта система техничке инфраструктуре, приоритет је сукцесивна модернизација и развој електро-мреже и објеката (модернизација локалних мрежа и смањење дистрибутивних губитака услед ниске волтаже), перспективна гасификација (у функцији заштите животне средине и рационализације потрошње енергије), побољшање енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије (потенцијал биомасе, и река Ибар и Рашка) у складу са економском оправданашћу и еколошком прихватљивошћу, а посебно развој система управљања отпадом (општинског и регионалног, уз реализацију регионалне санитарне депоније и локалних трансфер станица, искоришћење потенцијала за рециклажу отпада, санацију постојећих сметлишта и дивљих депонија и смањење количине насталог отпада). Посебно је значајно решавање питања прешишћавања отпадних комуналних вода насеља (нарочито у еколошки осетљивим зонама националног парка –Туристичког центра Копаоник и Парка природе Голија) и повећање поузданости снабдевања насеља водом, с обзиром да преовлађујући (разбијени) тип сеоских насеља, отежава реализацију рационалних водоводних система, а готово онемогућује реализацију канализационих система.

-животна средина, предели, природна и културна добра - заштита, контролисано и одрживо коришћење природе, природних ресурса, природног и културног наслеђа, уз систематску санацију, рекултивацију и рехабилитацију подручја са угроженом животном средином. Основни принцип заштите животне средине је одрживо коришћење простора, са очувањем еколошког капацитета основних елемената животне средине (земљиште, вода, ваздух, вегетација, флора и фауна), као и еколошке функције простора, уз штедљив однос према природним ресурсима. У том смислу, потребно је плански дефинисати одговарајућу намену простора општинске територије са адекватним разграничењем карактеристичних зона (пољопривредног, шумског, водног и грађевинског земљишта; зона заштите и зона са могућим неповољним утицајем на животну средину и сл.), као и мере за заштиту, уређење и унапређење животне средине и предела. Такође, потребно је планирати, организовати и заштитити еколошке зоне и потезе (уз могуће вишенаменско коришћење), формирати систем еколошке одрживости кроз улагање у програм и подизање еколошког капацитета простора (зоне посебних природних вредности, зоне за производњу биолошки вредне хране, зоне за туристичку изградњу и сл.), формирати систем мониторинга елемената животне средине и информациони систем о животној средини (у циљу очувања биодиверзитета, систематизације, валоризације и заштите аутохтоне флоре и фауне и сл.). Важно упориште развоја општине представља и заштита, уређење и унапређење утврђених, евидентираних и потенцијалних природних и културних добара, што подразумева адекватну валоризацију, промоцију и презентацију природне баштине и културно-историјског наслеђа општине. У том смислу, циљ је интегрална заштита и програмско повезивање природних и културних добара, утврђивање мера заштите и коришћења за сваку групу добара, као и смерница за

планско спровођење тих мера.

2.3. РЕЛЕВАНТНИ ПЛАНСКИ И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ

У овом поглављу приказани су циљеви и концепти развоја релевантних докумената, са приоритетом освртом на заштиту животне средине.

Просторни план републике Србије (Сл.гласник РС, бр88/10)

Просторни план Србије формулише ниво физичко-еколошког, социјални и економски систем. Прецизније дефинисање одређених тема је од кључног значаја за просторни развој којим се даје јасан приказ оцене стања, принципа, општих и посебних циљева, концепције, стратешких пројекта и мера за предметну област. Утврђена су планска решења, смернице и пропозиције које се односе на предметно подручје и окружење

Стратегијско опредељење је значајно саобраћајно и економско повезивање, побољшање квалитета живота и стимулисање мањих урбаних средина. Значајни елемент будућег развоја јесте развој сеоских насеља-рурална подручја, социјалних и културних подручја, јачање привреде и пољопривреде, оптимално коришћење природних и културних добара.

Социјална кохеретност: Западна Србија треба да реши озбиљан проблем расцепканости условљене геоморфолошким карактеристикама и традиционалном неповезаношћу у социјалном смислу. Начин насељавања и структура економских делатности биће усмерени на јачање улоге мањих урбаних центара (Рашка). Њихово функционално повезивање са селима раштрканог типа ће бити отежано пре свега услед слабије могућности саобраћајног и инфраструктурног повезивања, што ће захтевати посебне програме руралног развоја засноване на специфичним областима пољопривреде, сточарства, шумарства, као и мале индустрије засноване на локалним ресурсима, туризма и рекреације савременог типа.

Економско-регионална интерактивност: Слаба приступачност и функционална повезаност међу општинама Западне Србије ће се постепено елиминисати, уз важну улогу Републике у првој фази. Поред специфичних видова пољопривреде, значајну улогу ће имати шумарство, индустрија ослоњена на природне ресурсе или модерне технологије око општине (Рашка), као и туризам високог стандарда планинских подручја (који треба да потенцира конкурентност овог подручја у ширим оквирима, што захтева и добру функционалну повезаност са Централном Србијом). Због геоморфолошких особина западне Србије, значајну улогу треба да добију и мањи урбани центри.

Подручја са посебним развојним проблемима: Дугогодишња стагнација привреде и процес реструктурирања индустријског сектора имали су за последицу економску-производну девастацију и драстично смањење броја запослених у градовима-општинама (Рашка), некадашњим носиоцима развоја ширег подручја, који су постали развојно лимитирана (девастирана) подручја. Услед ограничења у развоју, девастиране општине суочене су са израженим економским, структурним и социјалним проблемима (низак степен привређивања, неприлагођеност локалне привреде, ниска стопа запослености).

Мрежа урбаних центара и регионална организација: Општина Рашка представља мањи урбани центар, функционално урбано подручје, мањим делом

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

полицентрични урбани регион од државног значаја у региону Шумадије и западне Србије. " (перспективни ФУП националног значаја). Пошто је општина Рашка демографски угрожено подручје, за очекивање је да ће мањи урбани центар Рашка, у зависности од будућег нивоа улагања и спровођења политике децентрализације постићи статус демографски стабилног подручја..

Путна мрежа и објекти: Развојне осовине, које иду коридором државног пута првог реда и трасом магистралне пруге треба да представљају функционалну везу Општине на ове осовине развоја Републике. У периоду после 2014. године, у правцу остваривања циљева просторног развоја Србије, планско решење у области путног саобраћаја је активност на реконструкцији државног пута I реда. Коридори свих државних путева се задржавају, а у наредном периоду тежиште је на њиховом унапређењу (рехабилитација, доградња неизграђених путних праваца и допуна постојећих праваца, везаних за нове услове и стратешка опредељења развоја Републике).

Просторна дистрибуција и развој индустрије: Рашка спада у мање индустријске центре, има одређене просторно-развојне потенцијале али и значајна ограничења која отежавају просторни развој.

Природни ресурси: Укључују пољопривредно и шумско земљиште, минералне сировине, воде и водно земљиште, и потенцијал у обновљивим изворима енергије. Општина Рашка се налази у планинском подручју, са значајним комплексима шума (велики потенцијал биомасе) и великим бројем мањих водотокова у сливу реке Ибар и реке Рашка, сточарско-воћарском (нижи, центални, долински део Општине), са сегментима заштићеног подручја.

Најзначајнији комплекси под шумама висококвалитетног фонда су у источном и западном делу општине Рашка на подручју Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник и Просторни план подручја посебне намене Парка природе Голија. Планирано је значајно пошумљавање са умањењем уситњености шумских површина са основним циљем смањења проблема климатских промена и њиховог све израженијег негативног утицаја.

ППРС предвиђа трајно решење водоснабдевања општине Рашка прикључењем на Ибарско-шумадијски регионални водоводни систем. Трајно решење представљаће изградња акумулације Градац на реци Градац. На подручју општине Рашка постоји термални извор у Јошаничкој бањи који је део природног богатства општине али и неискоришћен ресурс.

На подручју Општине Рашка постоји Јарандалски басен борних минерала код Баљевца на Ибру. Највећу перспективу има Копаоничка зона, са значајним лежиштима метала, гвожђе, бакар, који су везани за гранитни масив Копаоника.

Трагови рударства у овој општини потичу из старог и средњег века. Минералне сировине су енергетске (камени угаљ Ибарског базена), металичне и неметаличне (азбест, магнезит, техн. камен итд.) Кроз подручје општине пролази постојећи далековод. Планиран је магистрални гасовод.

Туризам и заштита животне средине: Примарни туристички простор представља део потеза Копаоник (источни део Општине), који карактерише доминантна зимска понуда, уз учешће летње туристичке понуде. Западни део Општине представља секундарни туристички простор парк природ Голија. Највећи део територија Општине представља подручје квалитетне животне средине, са преовлађујућим позитивним утицајем на човека, живи свет и квалитет живота. За ова подручја треба обезбедити решења којима се елиминишу или умањују постојећи

извори негативних утицаја, односно увећавају позитивни као компаративна предност у планирању развоја. Потребно је резервисати и чувати подручја од загађивања из стратешких разлога.

Функционалне везе са ширим окружењем: Поред регионалног оквира сарадње, теме које су од заједничког интереса Србије, могуће је прецизнији дефинисати кроз билатералне активности. Те теме претежно се односе на изградњу објеката инфраструктуре, уређивање и заштиту водених токова, заштиту природе, стварање могућности за повезивање простора преко културне сарадње и сарадње грађана, унапређивање одрживог развоја и сл., као и на изградњу заједничких регионалних просторних планова и регионалних програма.

Просторни план подручја посебне намене Националног парка Копаоник

План је урађен за подручје које обухвата Национални парк Копаоник и његову заштитну зону, у оквиру делова територија општина Рашка, Брус и Лепосавић. Подручјем Плана, чија спољна граница представља истовремено спољну границу заштитне зоне Националног парка, према Програму израде Просторног плана и Одлуци о изради Просторног плана, обухваћено је 20 целих катастарских општина (као у постојећем Просторном плану подручја Националног парка Копаоник, “Службени гласник РС”, бр. 4/89).

Регионални аспект интегралног развоја подручја НП инициран је у ПП РС (Развој туризма и организација туристичких простора), установљењем туристичке регије међународног и националног ранга, са доминантним регионалним половима развоја - Туристичким центром Копаоник и Врњачком Бањом, чија развијеност и функционална компатибилност завређују приоритет за формирање прве дестинације интегралне туристичке понуде и интегралног развоја на бази туризма у Србији. По потенцијалима свог географског и саобраћајног положаја, карактеру, природно-географским карактеристикама, интегративности са комплементарним понудама окружења и др., Копаоник према неким иностраним оценама (“Туристички мастер план Копаоника са анализом туристичког развоја у Србији”, Kohl & Партнер Tourismusberatung GmbH, Villach, Austria, 2003.), има реалне шансе да постане један од неколико најзначајнијих туристичких центара југоисточне Европе, на бази туристичке тражње првенствено из Грчке, а уз функционално умрежавање са летњим туристичким центрима Грчке и од интереса за тражњу осталих чланица Европске уније, Русије и др.

Посебна природна добра представљају главну вредност подручја НП, а њихово очување, ревитализација и културолошко коришћење, уз развој туризма и комплементарних активности као развојне базе локалног становништва, чине главни предмет Просторног плана. Природа, културна баштина и животна средина подручја Плана представљају најзначајније физичке оквире назначеног третмана природне баштине, због чега се плански третирају интегрално

Генерални концепт заштите, развоја, уређења и очувања локалитета базираће се на унапређењу богатства биљних и животињских врста и екосистемске разноврсности. Локалитет је предвиђен за активну заштиту ради реконструкције аутохтоних екосистема и очувања секундарних вредности (секундарне ливаде), те ће се обезбедити контролисана реинтродукција ради: гаранције стабилности, односно очување станишта и преживљавања оних биљака и животиња које служе као подлога за узгој ретких и угрожених врста.

Зонирање простора подручја НП Копаоник и његове заштитне зоне по главним физичким и функцијским наменама, извршено је у односу на зоне заштите

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Националног парка. *Физичка намена простора* егзактно обухвата: а) грађевинско земљиште (под објектима супраструктуре и инфраструктуре), б) шуме и шумско земљиште и в) пољопривредно земљиште (са површинама водотока). *Функцијска намена простора* означава глобалне површине на којима се одвијају активности и функције преко површина физичке намене простора..

Физичко зонирање простора подручја НП Копаоник засновано је на опредељењима за приоритетну заштиту природних и културних добара наднационалног и националног значаја, по установљеним зонама заштите. Тај приоритет даје у физичкој намени простора на подручју НП предност главним природним вредностима, природним одликама предела, односно општекорисним функцијама шума, уз изградњу садржаја супраструктуре и инфраструктуре у функцији заштите подручја и његове презентације кроз активности туризма, рекреације и одређених комплементарних активности, али без изразитијег повећања грађевинског земљишта. У заштитној зони НП простор је, зависно од природних услова и ресурса, намењен бројним активностима, без посебних ограничења

Функцијске намене подручја НП и његове заштитне зоне, као зонинга активности на основној физичкој намени простора, заснован је на укупним природним и створеним потенцијалима овог простора, уз приоритетно поштовање захтева заштите и културолошког коришћења природе, природних вредности, непокретних културних добара и животне средине. Функцијски зонинг утврђен је по функцијама, чије одвијање је предвиђено преко физичких намена простора (грађевинско земљиште, шуме и пољопривредно земљиште), у складу са режимима заштите НП.

Организација садржаја туризма, саобраћајне инфраструктуре, мреже насеља и јавних служби на подручју НП и заштитне зоне НП за дугорочни плански хоризонт до 2022. године, конципирани су на опредељењима за очување, заштиту и културолошко коришћење природног добра наднационалног и националног значаја, уз адекватно очување и ревитализацију културних вредности, у контексту одрживог развоја становништва и комплементарних активности, односно уређења територије, постојећих подпланинских насеља, као и планираних нових планинских туристичких комплекса и пунктова. Концепт је заснован на потенцијалу локалног становништва (уз ново насељавање) и на расположивим природним и планираним створеним потенцијалима подручја, уз непосредну корекцију режимима заштите НП по установљеним зонама заштите.

Просторни план подручја посебне намене Парка природе Голија

Просторни план подручја посебне намене Парка природе Голија (у даљем тексту: Просторни план) је дугорочни плански документ који се доноси за временски хоризонт до 2021. године. Концепт развоја подручја Просторног плана базира се на принципима интегралног приступа простору (економска, социјална и еколошка компонента), односно на принципима одрживог развоја.

Подручје Голије које је предмет Просторног плана, налази се у централном делу Србије, обухвата планине Голију, Радочело, источне делове Јавора и јужне делове Чемерна, и припада у целини пространо планинској области Старовлашко-рашке висије у оквиру које су и планински масиви Копаоник, Златибор, Златар, Мокра Гора и др.

Цело подручје Просторног плана се, на основу типизације предела, сврстава у културни предео, подтип природи блиски културни предео, чија слика, као таква, сагласно међународној Конвенцији о заштити предела, јесте основни предмет заштите

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

и очувања. У оквиру овога предела се издвајају комплекси биотопа са изразитим представницима врста: шуме и експлоатационе шуме, отворена подручја са појединачним дрвећем и шумарцима, отворена подручја на сувим стаништима, њиве, ливаде и пашњаци, стајаће воде и тресаве, текуће воде и насеља.

Основна карактеристика подручја Голије јесте да су на њему заступљене све врсте непокретних културних добара, сагласно дефиницији Закона о културним добрима („Службени гласник РС”, број 71/94): *археолошка налазишта, надгробни споменици, некрополе, остаци цркава и капела, средњовековна утврђења, средњовековна рудишта, рударска насеља и др.* Према доступној документацији и степену истражености на подручју је до сада регистровано 213 објеката који имају особености културних добара.

Структура коришћења земљишта на подручју Парка природе, односно Просторног плана је готово идентична. Мали удео неплодног (осталог), првенствено изграђеног земљишта, ипак, битно утиче на будућу намену површина, с обзиром да се ради о изузетној дисперзији изградње.

Основна концепција будућег развоја и организације мреже насеља и центара на подручју Просторног плана, у складу је са концептом одрживог развоја и заснива се на формирној мрежи заједница насеља и централних носиоца развоја у њима, сагласно територијалним могућностима и функцијским интересима.

Центри заједнице насеља са гравитирајућим насељима на подручју Голије очували су критичну масу радне снаге и располажу таквим ресурсима и локацијским погодностима да у догледној будућности, са изградњом одговарајуће путне мреже и других инфраструктурних објеката, могу постати тачке интеграције читавог подручја, имати утицаја на развојне токове од центра према периферији и преусмеравању негативних демографских кретања.

Генерални план Рашка 2020.

Поред формирања услова за оживљавање привредне делатности (декомпоновање, мала и средња предузећа, мала привреда,), користећи повољан положај формиран су услови који ће повећати атрактивност насеља кроз развој услужних и осталих намена и манифестација (спортски центри, средње и више стручне школе, култура, спортске, културне и др. манифестације, афирмација културноисторијског језгра, и сл.) што је плански основ за оживљавање привреде.

Број становника у захвату ГП-а је имао тенденцију континуалног раста што је тренд који ће се наставити.

Развојне могућности с аспекта саобраћајне и комуналне инфраструктуре су позитивни тј. постоје сви предуслови за надградњу инфраструктуре у складу са развојем насеља у планском хоризонту.

Рашка има значајно културно наслеђе, потребно је извршити валоризацију у циљу очувања идентитета града, квалитетне урбане реконструкције, ревитализације, презентације и интегрисања културног наслеђа у савремене токове живота као највиши степен заштите. Ограничења су с аспекта природних услова и односе се на морфологију (просторна ограничења за градњу) и могућност сеизмичких потреса.

Намена простора у захвату ГП-а, заснована је на дугорочној пројекцији демографског и друштвено-економског развоја, могућностима које пружају природни и створени чиниоци простора и потребама градског центра Рашка а у складу са постављеним циљевима. При планирању глобалних односа потребног земљишта за

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

појединачне основне функције, примењени су до сада код нас познати нормативи и критеријуми, за насеља ове величине, уз њихово прилагођавање специфичностима Рашке.

Површина планираног грађевинског реона износи 548 ха. То значи да ће око 93ха у захвату ГП-а бити из продуктивног пререструктурирано у грађевинско земљиште. Нешто већа потрошња грађевинског земљишта по становнику- 438м²/становнику - последица је специфичности насеља: велике површине зеленила (парк шуме, зеленило специфичног карактера), водне површине и велике површине посебне намене у грађевинском реону.

Временски хоризонт, потребе за преиспитивањем планских решења и пројекција као као и обавезе према Закону о планирању и изградњи резултирале су доношењем Одлуке о изради новог планског документа за центар општине.

Стратешки развојна документа: Стратегија развоја пољопривреде Србије („Службени гласник РС”, број 78/05), Национална стратегија управљања отпадом, са програмом приближавања Европској унији (Закључак Владе 05 број: 353-4070/2003-001 од 04.07.2003. године), Стратегија развоја енергетике Републике Србије до 2015. године (Министарство рударства и енергетике РС), Стратегија развоја шумарства Републике Србије („Службени гласник РС”, број 59/06), Стратегија развоја туризма Републике Србије („Службени гласник РС”, број 91/06), Елаборат о заштити природног простора око Нове и Старе Павлице (Завод за заштиту природе Србије), Студија развоја Јошаничке бање као туристичког места (Институт за проучавање туризма Београд 1971), Програм развоја Јошаничке бање (Влада републике Србије Министарство за туризам 1998 год) и др.

3.0. ПРЕГЛЕД ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА И КВАЛИТЕТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ НА ПОДРУЧЈУ ПЛАНА

3.1. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ И РЕЉЕФ

Општина Рашка налази се у југозападном делу РС, у средишњем делу долине реке Рашке и Ибра. Заузима западну страну копаоничког подручја и источни део Голије. Територијом општине пролази магистрална железничка пруга Краљево – Скопље и државни пут првог реда бр.22. који се грана према Јадрану, северу и југу. Окружују је општине Краљево, Брус, Александровац, Лепосавић, Нови Пазар, Ивањица. Територија општине је претежно планинско подручје, у коме је само 2% површина испод 400 мнв, а преко 50% изнад 800 мнв.

Чак 50% територије има нагибе од 25% до 45%. Природно је што шуме покривају скоро 30.000 ха, али ова општина располаже и импозантним фондом пољопривредног земљишта у коме је 5.600 ха високе бонитетске класе (2).

Према морфолошким карактеристикама 26% територије припада висинском појасу од 600-800 м, 2% територије је у висинском појасу од 0 – 400 мнв, око 50% територије налази се у висинском појасу од 800 -1400 м нв, 32% територије се налази на надморској висини преко 1000 м нв, док се 12% територије налази на надморској висини преко 1400 м нв. Највиша апсолутна надморска висина износи 2017м нв – Панчићев врх на Сувом Рудишту. Најнижа апсолутна надморска висина је 370 м, на Ибру, село Луцице. Око две трећине подручја општине припада присојним експозицијама. Око 92% површине рељефа има нагиб преко 15%, само 8% рељефа има нагиб у границама до 15%.

3.2. ГЕОЛОШКО – СЕИЗМОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Најстарије стене представљене су палеозојским шкриљцима ниског степена кристалинитета. Најчешће се јављају као филити, аргилошисти, пешчари, конгломерати, кварцни шкриљци и др. Подложни су распадању, при чему се ствара дебели делувијални слој у коме су клизишта веома честа. Највише су заступљени у сливу Јошанице. У геолошкој грађи Копаоника значајно место заузимају магматске стене и то: ултрамафити, гранодиорити, дијабаз и пирокласти. Сложености геолошке грађе условљава појаву различитих минералних сировина и локалитета озбиљних ограничења за градњу. Основни типови терен Копаоника су *терцијарни стенски комплекс, карбонатне стене, палеозојске стене и магматске стене.*

Комплекс терцијарних седимената најчешће одликују песковито-глиновити седименти са појавама слојева шљункова, пешчара, конгломерата, лапора, лапораца, кречњака. Због тога су геолошке особине ових терена јако променљиве. Најнеповољније услове пружају они делови терцијарне серије у којима преовлађују глине. Терцијарни седименти подложни су интензивној ерозији. Све то показује да овај комплекс стена нема повољне инжељерско - геолошке особине, те је неопходно, при свакој изградњи, детаљно га проучити.

Распрострањеност мезозојских стена кречњака ограничена је на доста широк појас источне стране Копаоника. Основне карактеристике кречњака су испуцалост, неравномерна карстификованост и подложност механичком разарању. Услови рада су најчешће повољни, али треба бити обазрив због шупљина испод површине терена. Кречњаци су врло важан извор грађевинског материјала.

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Инжењерско – геолошке одлике палеозојских шкриљаца и терена изграђених од њих су врло неповољне, због њиховог јаког распадања, честе појаве ерозије и ограничене могућности коришћења као грађевинског материјала. Зато су на овим теренима формирани претежно пашњаци и букове шуме.

Инжењерско геолошке одлике терена изграђених од магматских стена су различите. Најповољније су у дијабазима и дацитима, нешто неповољније у грандиоритима и пироклистама, а најнеповољније у ултрамафитима и продукту њиховог распадања – серпентину.

Серпентине заузимају велику површину на Копаонику, а значајно је њихово учешће и на осталој територији општине Рашка. На њему је формирано плитко земљиште мале бонитетске вредности и изложено активної ерозији, као и земљишта на андезиту и флишу.

У геолошкој грађи Голије учествују бројни литолошки комплекси, од квартарних седимената, као најмлађих, преко стена неогених језерских басена, мезозојских кластичних и карбонатних стена, вулканогено седиментних комплекса, до палеозојских кластита и метаморфита различитог степена кристалинитета. Читав терен и наведени стенски комплекси испресецани су и испробијани дубинским и жичним стенама различите старости, почев од гранитоида, андезита, дацита, дијабаза, габрова и др.

На подручју Голије су издвојена поједина рудна поља – металогенетске јединице нижег реда и регистровано је више појава чија експлоатациона вредност није утврђена.

Тектонски склоп копаоничког масива изузетно је сложен, с обзиром да он једним делом припада Српско – македонској кристаластој маси, а другим делом унутрашњим Динаридима.

На сеизмолошкој карти публикованој 1987. године, за повратне периоде 50, 100, 200, 500, 1000 и 10000 година која приказује очекивани максимални интензитет земљотреса, са вероватноћом појаве 63%, подручје општине Рашка се на олеати за повратни период од 500 година налази у зони 8 МСК скале.

Догођени максимални сеизмички интензитет на подручју Рашке је био 7 МСК – 64 као манифестација земљотреса Копаоник. Жаришта која одређују ниво сеизмичке угрожености на простору Рашке су Копаоник, Пештер, Сјеница. Епицентрално подручје свих потреса лежи на источним падинама Копаоника.

Због оваквих неповољних природних карактеристика, неопходо је предвидети све мере асеизмичког принципа градње како би се избегли хазарди од земљотреса.

3.3. ПЕДОЛОШКЕ КАРКТЕРИСТИКЕ

Рељеф као доминантан педогенстски чинилац није на највећем делу овог брдско планинског подручја дозволио образовање дубоких и развијених земљишта. Благодареди рељефу сва земљишта на нагибима су јако плитка и обилују скелетом. На територији општине Рашка уочен је велики број типова земљишта од којих су најзаступљенији:

Алувијум се јавља дуж реке Ибра, Рашке и Јошанице. Подземне воде су доста дубоке, испод 2 m, мада се местимично појављује и на плићим деоницама. Пошто се непосредно налази уз реку често је плављено, али без обзира на то, једно је од најплоднијих земљишта.

Смоница се на овом подручју јавља на више места у средишњем делу општине (дуж Ибра), али не заузима велику површину. Лошијег је квалитета него у равничарском делу, јер је на већој надморској висини. Подземна вода се појављује на дубини од 8 -10

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

т и мање. Ово је пољопривредно земљиште. Један од стадијума деградације овог земљишта је *еродирана смоница*, која се налази на нагнутим површинама, док је дубљи облик деградиране смонице *лесивирана*.

Гајњача је мало заступљена и то на једном потезу и то најплићи облик, што је последица спирања земљишта. Пошто је на терену до 500 m углавном се користи за пољопривреду, али је добар део под ерозијом.

Посмеђена и субалпијска рендзина јављају се на више места у овом подручју. То су плитка земљишта са недовољно развијеним профилом и знатним процентом скелета. Образују се на кречњаку и лапорцу и представљају прелазну зону од рендзине до црвенице. Често су изложене ерозији и најчешће су под пашњацима и шумом. На рендзини од шумских врста расте храст, граб, буква, ређе смрча.

Сирозем рендзина се јавља на огољеним кречњацима, нарочито где је ерозија нешто развијенија.

Хумусно – силикатна земљишта (ранкери) заузимају значајну површину на већим надморским висинама. Рељеф под овим земљиштем је блажег облика мада има и стрмих одсека, еродибилних. То су зоне уз насеља, настала крчењем шума, разоравањем пашњака ради претварања у оранице. Вегетацију ранкера сачињавају разне зајднице букве, јеле и смрче, ливадске и ливадско пашњачке асоцијације. С' порастом надморске висине дубина овог земљишта расте. Најмању продуктивну способност показују ранкери на пешчарима, док су ранкери на палеозојским шкриљцима и дациту најпродуктивнији. Ово земљиште је јако повољно за развој травнатог покривача, те је неопходно формирати га на еродираним подручјима, што би погодовало развоју сточарства.

Смеђе земљиште заступљено не већем делу општине и заузима просторе са већом надморском висином. Доминира на брдовитом терену и на нагибима према речним коритима. Терен је изломљен и обилује водотоцима и нагибима. Доминантна вегетација су лишћарске шуме, букве и храста мада има и четинара. Крчењем шума настале су ливаде и пашњаци. На стрмим нагибима без вегетације јавља се ерозија. Ово земљиште добро упија воду уколико је под вегетацијом.

Смеђе кисело земљиште на андезиту углавном је плитко и погодно за шуме, а ако се ђубри и за пашњаке. За њиве није најбоље решење. Смеђе земљиште на еролиту и дијабазу је веома плитко и углавном је добро заштићено буквом и смрчом. Шумска простирка или добар травнати склоп повећавају иначе малу моћ упијања воде овог земљишта која најчешће отиче површински стварајући ерозију.

Тресет је заступљен на једном мањем локалитету у Бадњу. Одликује се великим процентом хумуса, али се због велике влажности не може користити у друге сврхе осим за травнату вегетацију.

Скелет камењар је заступљено на великом броју мањих енклава али не заузима велику површину. Настанак скелет камењара везан је за уништавање биљног прекривача и одношење ситне земље ерозионим процесима, водом или ветром.

На основу предходног прегледа заступљености типова тла, може се закључити да подручје ове **општине обилује шумским типовима** земљишта, док су пољопривредна земљишта далеко мање заступљена. За обраду се могу користити следећа земљишта: *алувијум, смоница, смоница еродирана, смоница лесивирана и гајњача плитка*.

Под травнатом вегетацијом могу да буду следећа земљишта: *посмеђене редзине, црница, хумусно силикатна земљишта (ранкери) смеђа скелетоидна земљишта и тресет*.

Шумска вегетација треба да буде заступљена на следећим типовима

земљишта: скелет камењар, сирозем рендзине, посмеђене рендзине, смеђа скелетоидна земљишта, хумусно силикатна земљишта и црница.

3.4. БУЈИЦЕ И ЕРОЗИОНИ ПРОЦЕСИ

Подручје општине Рашка, на основу својих геолошких, морфолошких, хидролошких својстава представља врло подобан терен за настанак и развој бујичних токова различите снаге, а врло често и разорних утицаја. Све реке сем Ибра су бујичног карактера и оне нижег реда су активне у току свих влажних периода у сезони, а водени токови вишег реда се активирају у годинама високог процента падавина, нарочито у пролеће. Највећа количина бујичног наноса доспева на алувијалне површине.

Већи део општине је еродирани. Од укупне површине, ерозијом је обухваћено око 400 km². Интензивни процеси линијске ерозије, јаружења и спирања регистровани су у близини Руднице и околини Баљевца, део долине Брвенице.

Слив реке Јошанице захвата терене северних падина Копаоника. Терени у горњем току су деградирани и распаднути. У условима расквашавања јавља се процес клижења већих димензија на комплексима терена који нису под шумом. Веће клизиште се налази у близини ушћа Гобелске реке. Већа клизишта и лабилне падине у комбинацији са процесом јаружења јављају се код Кокоровца.

Ван утицаја ерозије су алувијални наноси дуж већих река (1210 ha – 1,8% територије општине). Са врло слабом ерозијом су комплекси квалитетних високих шума на Копаонику и Голији (20230 ha - 30,4% територије општине). Сви остали простори захваћени су неким видом ерозије, а највише је затупљена слаба ерозија (27040 ha – 40,6%) и средња ерозија (14730 ha – 22,1%). Јаком ерозијом је захваћен мањи део простора (3390 ha – 5,1%) и он се поклапа са површинама које је неопходно пошумити. Екцесивна ерозија у овој општини није заступљена јер су терени природно предиспонирани за овакву врсту ерозије, покривени неприступачним шумама.

3.5. КЛИМАТСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Клима општине Рашка је врло специфична због карактеристичног рељефа. Због тога се поједини климатски елементи веома разликују у долинским и планинским пределима. То се јасно уочава ако се упореде температурни показатељи Рашке која лежи на 417 mⁿv и Копаоника са највишим врхом -1710 mⁿv. Разлике по месецима су много израженије лети него зими. Опадање температуре са висином овде се поклапа са општим климатским законитостима. Средњи годишњи термички градијент између Рашке и Копаоника износи 0,54 за 100 m. висинске разлике, али у годишњем току се јављају велике разлике. Слично се са висином мењају и други показатељи термичког режима и њихова агроклиматска вредност. Тако годишња топлотна сума Рашке износи 3223⁰ C, а Копаоника 1090⁰ C, а дужина вегетационог периода опада са 260 на 160 дана.

Што се тиче падавина и плувиометријског режима може се закључити да је годишња сума падавина на Копаонику доста мања у односу на Рашку. Такође је велико колебање сума падавина на Копаонику. Планински део општине примају знатан проценат падавина у облику снега, чија се дебљина креће од 40 до 150 cm. Такође се са висином продужује период снежних падавина. Ваздушна циркулација доста је сложена и одвија се у локалним и регионалним размерама.

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

На основу предходних карактеристика климе, меже се закључити да се сусрећу неколико климатских типова. У долинским и ниско планинским пределима заступљена је умерено – континентална клима, која постепено (изнад 800 m) прелази у планинску – субалпску (до око 1500 m) и алпску климу. Природни услови су дефинисани овом климатском разликом па се морају узети у обзир при планирању развоја општине. Што се тиче планине Голија, подаци метеоролошке станице Добра Вода на 1500 mпн., на Голији указују на следеће климатске карактеристике:

Средња годишња температура износи 5,6⁰ C,

Најтоплији месеци су јули и август са средњом месечном температуром од 14,2⁰ C–14,4⁰ C,

Најниже средње месечне температуре (и апсолутне минималне) имају месеци децембар и јануар 3,1⁰ C–4,1⁰ C,

Само од јуна до септембра нису забележене температуре испод 0⁰ C,

Средња годишња сума падавина износи 1092 mm,

Максимуми падавина у току године има месец мај (155 mm) и новембар (102 mm),

Највише падавина има у месецима мај –август и у новембру,

Најмање падавина има у месецима октобар и фебруар.

Планина Голија има веома хладне зиме са релативно мало падавина и доста свежа лета са доста падавина. У току вегетацијског периода падне скоро 60% од годишње суме падавина. Подручја Копаоника и Голије имају сличне температурне прилике као и распоред падавина, мада се доста разликују у апсолутној количини (Голија има знатно већу количину падавина).

3.6. БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ

Вегетациони покривач општине Рашка чине шумске и травнате површине. Основна карактеристика шумских састојина је њихово вертикално зонирање у смислу да се идући од долинских – нижих, ка планинским – вишим зонама сукцесивно смењују поплавне шуме јова, врба и топола (веома мало заступљене) деградирание храстове шуме (800 m), шуме са цером, сладуном, јасеном и црним бором, храстово-букове шуме (до 1100 m) шуме брдске букве и китњака, шуме букве и јеле (до 1600 m) и шуме јеле и смрче (до 1750 m). Шуме смрче заузимају велика пространства на обема планинама било као чисте или мешовите састојине. Спрат шума завршава се спратом жбунасте клеке и боровнице. Травне формације највише су заступљене у облику шумских пашњака на крчевинама, док се алпске сувати јављају само на највећим висинама.

На Голији у дрвном фонду бројније су лишћарске од четинарских врста, а доминирају буква (63,3% по запремини и 54,0% у укупном запреминском прирасту), смрча (око 19,5% у укупној запремини и 23,0% у укупном прирасту), а далеко је скромније учешће јеле, црног бора, храста китњака, црног бора и цера (од 1-7%). Остале врсте дрвећа су незнатно заступљене, испод 1%, али доприносе биодиверзитету шумских екосистема.

На Копаонику су присутни сви вегетацијски појасеви карактеристични за високе планине централног Балкана. До 800 mпн, ван граница НП, развијене су термофилне храстове шуме, као и њихови деградациони облици. Од 800 до 1100 mпн јављају се мезофилне храстове и букове шуме. Од 1100 до 1500 mпн доминирају шуме букве, уз мешавине букве и јеле, те смрче и јеле. Од 1500 до 1800 mпн доминира појас смрчевих шума уз разноврсне мешавине са субалпском буквом, горским јавором и јелом. Изнад

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

1800 m² на горњој граници смрчеве шуме јављају се заједнице тундре са прогољеним фитоценозама смрче, боровнице и полегле клеке, уз појаву субалпског екотипа смрче, боровнице и ушате врбе на подводној подлози. На највишим врховима, али и нешто ниже, у зони субалпске жбунасте вегетације, на експонираним и нагнутим теренима развијене су високопланинске рудине и пашњаци, алпског и субалпског типа.

На овим планинама се јављају и биљне врсте које данас представљају природне реткости, а неке се искључиво овде јављају. Те врсте имају велики научно истраживачки и васпитни значај.

Наредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивљих биљних и животињских врста ("Службени гласник РС" бр. 16/96) обухваћено је 43 биљне врсте које расту на Копаонику. У Црвену листу (Еуропеан Ред Лист, УНЕСЦО, New York, 1991.) уписане су 4 врсте са подручја НП Копаоник - 2 у групи ендемичних васкуларних биљака и 2 у групи неендемичне флоре. На Голији су такође присутне ендемичне и реликтне врсте.

Пашњаци у општини Рашка заузимају значајну површину (преко 15000 ha). Квалитет ових травнатих површина је лош на Копаонику. Ту су присутне траве тврдаче отпорне на гажење, стеновиту подлогу и интензивно пашарење. На Голији мозаично распоређени пашњаци имају богат флористички састав, који је константан у појединим биљним врстама, које дају бољи квалитет ових пашњака него што су то пашњаци на Копаонику.

Подручје Голије и Копаоника богато је птицама, па је ово значајно орнитолошко подручје мада је доста птица нестало, неке су угрожене или рањиве. Доста сисара је искључено (медвед, дивокоза и др.), а угрожени су дивља мачка и сл.

3.7. ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

3.7.1. Пољопривредно земљиште

Према подацима РЗЗС, Београд, 2009. године, општина Рашка располаже са 33314 ha пољопривредног земљишта или око 50% од укупне површине захвата плана. Од тога је 8857 ha (6398 ха под ораницама, 2458 ha под пашњацима, 1ha под виноградима) обрадиво, а остало (24457 ha) су ливаде (8715 ha) и пашњаци (15742 ha). Доминира земљиште лошије бонитетске класе, односно више од 70% пољопривредног земљишта је од V до VIII бонитетске класе.

На Голији постоје повољни услови за развој сточарства, основне делатности становника, која је одређена брдско-планинским карактеристикама подручја и традиционалним искуством становника, мада у већини случајева сточни фонд се гаји скоро искључиво за потребе локалног становништва. Континуирано смањење сточног фонда и изумирање бачијарења и у приватном и у државном и друштвеном сектору, последица је депопулације и изражене појаве „сенилизације”.

У општини Рашка, иако постоји мањи број приватних мини фарми, узгајање стоке је замрло. У дужем временском периоду постоји тенденција смањења интензивног коришћења обрадивих површина, ионако скромног обима, повећање површина под пашњацима и ливадама на нижим котима, али и зарастање високо планинских пашњака и ливада.

Укупне пољопривредне површине на Копаонику највише на територији општине Рашка (око 49%). Под пољопривредним земљиштем највише је у заштитној зони НП, док је на територији НП по заступљености иза шума и шумског земљишта. У структури пољопривредног земљишта изразито доминирају природни травњаци (од пашњака 55% и 29% ливада). Због режима НП и гашења потпланинских села, травњаци који

доминирају у пољопривредном земљишту Копаоника практично се економски не користе, што доводи до деградације и измена аутохтоних травних састојина. Ситуација није осетније боља ни у заштитној зони НП, где нису искоришћене погодности травњака за сточарство (на територијама општина Рашка претежно за овчарство и делом козарство). Оранице и воћњаци су претежно око сеоских насеља, а продукционе могућности ораница нису у складу са могућностима пашњака и ливада у односу на потенцијале сточарства.

Пољопривреду карактерише традиционалан начин привређивања: мали произвођачи, смањен сточни фонд, недостатак механизације, мали приноси итд. Вишкова пољопривредних производа готово да нема.

3.7.2. Шуме и шумско земљиште

Шуме у општини Рашка, према подацима Републичког завода за статистику, Београд 2009. год. заузимају 29425, 55 ha, што износи око 44%. Однос државних и приватних је прилично изједначен. Знатан део шума на територији општине улази у састав НП Копаоник и Парка природе Голија.

Државне шуме у општини највећим делом груписане су у веће целине тзв.газдинске јединице у оквиру региона, за које постоје посебни планови газдовања, којима се обезбеђује њихово редовно одржавање, обнова и унапређење, као и максимално могућа продукција дрвних асортимана и других шумских производа.

Државне шуме су око 70% високе шуме. У шумама по маси лишћари учествују око 61%, а четинари око 39%. У оквиру четинара учешће букве је око 84%, храста око 16%, док је учешће осталих лишћара и то углавном тврдих испод 1%. Код четинара најзаступљенија је смрча око 79%, бор око 15% и јела око 6% док су остали четинари заступљени симболично испод 1%.

Шуме у приватном власништву мање су заступљене у дрвној маси (45%) него у површини (50%). Оне су као и у другим подручјима разбијене на велики број парцела и власника, што је условило постојање знатних разлика у њиховом стању и начину газдовања. Око 74% ових шума су високе, а око 23% изданачке шуме. У шумама приватних власника посматрано у дрвној маси има 31% четинара (75% бор и 25% смрча), а међу лишћарима око 84% је заступљена буква и око 16% храст. Последњих година власници врше пошумљавање четинарима.

Сеча у државним шумама је мања од прираста јер су ове шуме недовољно отворене. Пошумљавање се одвија интензивно у државним шумама. Сеча у приватним шумама је такође мања од прираста.

Од мањег економског значаја су аутохтоне воћне врсте које се јављају у шумским деловима оба планинска подручја: леска, малина, купина, планинска рибизла, боровнице, шумске јагоде и др.

Такође нису без економског значаја и друге биљне врсте из групе лековитог биља и гљива. На планини Голији има око 100 врста јестивих гљива од око десетак у експлоатационим размерама: вргањ, лисичарка, редуша, рујница, рудњачка блава, смрнци и др. Слична је ситуација и на Копаонику.

3.7.3. Лов

На подручју Голије налази се укупно осам ловишта. Корисници ловишта су Ловачки савез Србије и Јавно предузеће „Србијашуме”, а управљачи су ловачка удружења са подручја. Ловиштима се газдује према постојећим ловним основама.

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Ловишта се разликују по степену уређености, опремљености као и матичном фонду и одстрелу главних врста гајене дивљачи. У ловиштима „Чемерница ” и „Студеница” постоје терени за обуку ловачких паса – дугоногих гонича, а у ловишту „Голија” је изграђено прихватилиште за дивље свиње. Поред тога, на подручју Парка природе Голија постоје и хранилишта за крупну и ситну дивљач, солишта, прихватилишта за фазанску дивљач, чеке на дрвету, а користе се постојећи шумарски објекти, шумски путеви и стазе (преко 150 km).

Најраспрострањеније, економски и ловно најзначајније врсте су: крупна и ситна длакава дивљач и пернате дивљачи, а планира се поновно насељавање јеленске дивљачи.

У ловиштима је, због изостанка адекватних узгојних мера и материјалне подршке, бројно стање основног матичног фонда и одстрел главних врста гајене дивљачи врло скроман и вишеструко мањи у поређењу са природним одликама станишта и економским капацитетом. Осим тога, и постојећи развојни програми нису реализовани услед недостатка средстава.

На Копаонику супротно одредбама закона, постоји ловиште „Копаоник”, за које је донета је Ловна основа за период 2000-2010. године. По овој основи, у оквиру НП предвиђени су ловни резервати Суво рудиште-Јарам и Равниште на укупној површини од 1.392 ha, а укупна ловно-продуктивна површина ловишта обухвата 11.219,53 ha. У заштитној зони НП лов је организован у локалним ловачким друштвима удруженим у Ловачки савез Србије. ЈП НП Копаоник недовољно сарађује са овим ловачким друштвима, а није ретко илегално залажење ловаца на територију НП.

Од ловне дивљачи, у НП су као гајене врсте по процени за 2003. годину присутне: срна, дивља свиња, зец, јаребица пољска, јаребица камењарка. Више него скромно стање гајених врста крупне дивљачи праћено је и неповољном узрасном структуром. Зато Ловном основом није био предвиђен комерцијални одстрел за већину узгајаних врста у протеклом периоду. У будућности се планира реинтродукција нових врста, али су прихватљиве само ишчезле аутохтоне врсте (медвед, европски јелен, рис, дивокоза, велики тетреб), а не и друге (муфлон, јелен лопатар) и то ако могу да се обезбеде станишни услови. Значајан негативни фактор за бројност дивљачи је и криволов, како у НП, тако и у заштитној зони НП. Према свему наведеном, ловству у НП не придаје се значај изразитије комерцијалне делатности, већ се више рачуна на повећању бројности врста које ће употпунити богатство НП.

3.7.4.Риболов

Највећи део текућих вода Голије и Копаоника припада салмонидном региону у коме су поточна пастрмка. Риболовним подручјем Парка природе Голије управља Управа Парка Природе, а корисници осталим деловима риболовних подручја, док у Националном парку управља ЈП НП Копаоник. Спортски риболов на подручју Голије је заступљен у организацији наведених риболовних удружења и малог је обима. Значајнијих успеха у производњи рибе, за шта постоје изузетни потенцијали, до сада није било. Постојећи рибњаци, уз интервенције и реконструкцију, као и увођење савремених поступака производње, могли би успешно да се користе.

У већини водотока на подручју НП Копаоник нема значајнијих услова за већу популацију поточне пастрмке, изузев у Самоковској и Гобељској реци (као чистим водотоцима са значајнијим протоком). По биолошким и еколошким карактеристикама, поточна пастрмка представља семимиграторну, реофилну врсту, која се не налази на националној листи заштићених врста, али је стављена на Прелиминарни списак за

Црвену листу кичмењака Србије (будући да је њен статус у Европи од рањиве врсте до врсте у опасности, за разлику од критеријума ИУЦН који је третирају у ниској вероватноћи опасности, или као скоро угрожену). Најбогатија поточном пастрмком је Самоковска река, Барска и Гобелска река. Рибарством се у НП управља на основу петогодишњег Средњорочног програма унапређивања рибарства на подручју НП и годишњих програма унапређења рибарства које доноси и спроводи ЈП НП Коапоник. Планирана уређена мрестилишта нису реализована, а пастрмка се мрести на ушћима мањих притока, или у њиховом доњем току. Према релевантним документима, на подручју НП дозвољен је риболов само у научно-истраживачке сврхе, док је привредни риболов забрањен, будући да за то и нема услова. Дозвољавање спортског риболова (уз поштовање ловостаја, минималне дужине рибе и употребу вештачког мамца), предвиђено је по установљењу стабилне популације поточне пастрмке и повећане моћи њене природне репродукције (по посебном акционом плану газдовања овом врстом и њеним стаништима). У заштитној зони НП постоје и друге аутохтоне врсте риба - поточна мрена, клен, укљева, такође са скромном популацијом, али са добрим могућностима да се она повећа и обогати.

3.7.5. Воде – хидрографске и хидролошке карактеристике, водоснабдевање, одвођење отпадних вода и регулација водотока

Рељеф општине је пресечен бројним речним токовима који су усекли своје долине. Посебно је уочљива долина Ибра, која на територији општине има претежно клисураст карактер. Значајне притоке Ибра су: Рашка, Брвеница, Јошаничка река, Рудничка и Казановска река. Значајнији водотоци су и Трнавска река која се улива у Рашку и Самоковска река која утиче у Јошаничку реку. Сем Ибра и Рашке, сливна подручја наведених водотокова највећим делом припадају територији општине. Река Ибар протиче кроз општину дужином од 34 km, река Рашка у дужини од 9 km.

Хидрографска мрежа је доста развијена. Коефицијент хидрографске мреже износи 0,9 km/ km². Сви водотоци су усекли дубоке долине. Овде се јавља одсуство већих језера, иако рељеф има изразито планински карактер. Семетешко језеро, на надморској висини од око 900 mⁿv, у подножју Чукаре, добија воду од падавина и од два извора, а губи отицањем два потока и испаравањем. Језеро задржава стални ниво воде. Југозападно од Јошаничке бање налазе се два мала језера образована у урвинским дољама. Дугачко или Горње језеро је на висини 650 mⁿv, дуго 120 m а широко око 30 m. У време лета пресуши. Мало или доње језеро налази се на надморској висини од 610 mⁿv. Пречник му је око 80 m и никад не пресушује.

На територији општине постоји и велики број извора, који су просторно углавном равномерно распоређени. Најчешћа издашност извора је од 0,1 l/s 5 l/s. Велики број извора је каптиран и служи за водоснабдевање градских и сеоских насеља. Посотоји и неколико термоминералних извора, а најзначајнији су у Јошаничкој Бањи. Укупна издашност ових сумпоровитих извора је 9 l/s. Температура воде главног извора износи 78,5 °C, док се остали крећу од 36°C до 75°C.

Постоји и више радиоактивних извора. Неки су испод самог врха Копаоника. Крчмар вода избија на 1950 mⁿv, испод самог Панчићевог врха, Марина вода избија на 1700 mⁿv, а Пајино пресло и Казаневске бачије избијају готово на истој висини. Сваки од ових извора има преко 11,5 Махових јединица радиоактивности. Поједини извори имају ниску температуру и у сред лета. Тада је температура у изворима Крчмар вода, Марина вода и Јарам око 4°C.

Сви водотокови се карактеришу великим колебањима протицаја, а самим тим и

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

водостаја. Сви водотокови су бујичног карактера. После обилнијих падавина или наглог топљења снега долази до њиховог активирања када носе велике количине наноса и имају велику разорну моћ. Тада долази до њиховог изливања и плављења насељених места и обрадивих површина.

Присуство подземних вода зависи од типа стена које их окружују.

Алувијалне творевине се срећу дуж Ибра, Рашке, Трнавске и Јошаничке реке. Прихрањивање издани се врши из речних токова. Ниво издани варира зависно од нивоа водотока. Терасисти седименти речног порекла заступљени су у долинама Рашке, Ибра и Трнавске реке. Представљени су шљунковима преко којих леже пескови и ређе песковите глине. Средина је добро водопрпусна, али често сирмашна водом. Ниво подземне воде је испод 3 m од површине терена.

Терасисти седименти речно – језерског порекла задржали су се једино на високим остацима тераса реке Рашке у близини Рашке. Представљени су шљунковима и песковима крупније гранулацијеи ређе песковитим глинама. То је добро водопрпусна средина са дубином издани преко 4,0 m од површине терена.

Комплекс лапоровито кластичних седимената представљен је лапорцима, глинама, глиницама, песковима и конгломератима. Понегде се јавља и слој угљева дебљине 1 – 4 m. Комплекс изграђује неогене басене Баљевца, Градца и у мањој зони Рвата код Рашке. Хидрогеолошке функције су различите због различитих функција појединих литолошких чланова.

Серпентинити граде терене горњег тока Трнавске реке и делова Јошаничке реке и они се понашају практично као изолатори.

Подручје централног Копаоника изграђено је највећим делом од гранитоидних стена. На североисточном делу је палеозојско метаморфни комолекс, док југозападни део чине пирокласти дацито – андезита. У категорији водоносних стена спадају мермери и мермерасте кречњаци. То су чврсте стенске масе са израженом пукотинском порозношћу. У њима је формирана издан пукотинско – карстног типа. Прихрањивање издани је искључиво преко падавина. Практично, безводни терени су од творевина дијабаз – рожњачке формације, кредног флиша и кормита.

Терени изграђени од кречњака и доломита одликују се карстном порозношћу. Формирана издан је карстно пукотиастог типа. Поједини делови терена изграђени од пирокластита дацито-андезита и дацито-андезита су практично безводни.

Издани се празне преко великог броја извора чија се издашност креће најчешће од 0,1 до 5 l/s. Две најзначајније појаве истицања подземних вода су истицање вода из рудничких поткопа и у близини Брвенице. Први извор је бактериолошки и хемијски неисправан, а други служи за снабдевање Рашке и Баљевца водом. Издашност је од 35 до 50 l/s.

Подземне воде су у природном стању очуване у највећем делу терена. Загађивање подземних вода је присутно на терену око Ибра, од загађених вода Ибра и комунално индустријских вода Рашке и Баљевца. У долинама Рашке и на терасама загађивање је последица хемизације у пољопривреди.

Водоснабдевање

Генерално се може закључити да је око 80-90% становника на територији Општине Рашка покривено водоводном мрежом. То се углавном односи на сва већа насеља и туристички центар „Суво Рудиште“.

Водоводни систем „Градац“ покрива највећи део Општине Рашка и то: градска и приградска насеља Рашке, Баљевца и сва села на правцима магистралних цевовода.

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Посебан систем је изведен за Јошаничку бању. Туристички центар „Суво Рудиште“ има независан водоводни систем.

За снабдевање Рашке водом користе се два изворишта. Старо извориште, Чамагића врело, обезбеђује око 8,5 l/s. Као друго се користи систем „Градац“ са извориштем "Поткоп" (вода се захвата из напуштене јаме рудника) и захватом из живог тока реке Брвенице. Вода се пречишћава у фабрици воде и дистрибуира Рашки и Баљевцу. Изграђена је прва фаза фабрике воде, капацитета 110 l/s. Са овог другог изворишта Рашка добија од 60 до 65 л/с воде за пиће. Насеље Рашка просечно располаже са око 70 l/s воде за пиће. Може се закључити да сада Рашка располаже довољним количинама воде, али је мањак резервоарског простора.

За водоснабдевање Јошаничке бање користи се извориште "Кокоровац", које се налази у планинском масиву Копаоника, са просечном издашношћу 4-5 l/s. Кроз територију насеља пролази и водовод за Баљевац, који користи изворишта "Граб" и "Студенац" (15 l/s). Ради побољшања водоснабдевања Јошаничке Бање извршено је прикључење на овај систем. Насеље нема резервоарски простор и постојећа мрежа је малог пречника.

Туристички комплекс на Копаонику користи постојеће водозахвате из отвореног тока на Драганском потоку и потоку испод Казновског бачишта, из којих се вода допрема до постројења за прераду сирове воде, а одатле примарним водом Суво Рудиште - Јарам – Сребрнац до потрошача.

Сеоска насеља Беочин, Тиоце, Градац, Казновиће, Гњилица, се снабдевају водом преко градског водовода, а остала мања насеља локалним сеоским водоводом и бунарима.

Одвођење отпадних вода

Систем за одвођење отпадних вода Рашке и Баљевца је сепаратан. Санитарне отпадне воде се организовано одводе мрежом фекалне канализације из централног дела насеља, Супња, Краснојевића и Росића. Све отпадне воде се уводе у примарни градски колектор ф 400 мм-ф 700 мм. Колектор је директно уведен у Ибар.

Атмосферске воде одводе се кишном канализацијом и површински. Кишна канализација је изграђена у дужини од око 3,0 km. Систем за одвођење атмосферских вода карактерише недовољна изграђеност.

У насељу Баљевац има изграђена два локална канализациона система у центру насеља са две септичке јаме. Ови системи су са пречницима цеви Ø150 mm и може се закључити да ова канализациона мрежа није употребљива за будући канализациони систем.

Туристички комплекс на Копаонику има изведен канализациони систем са постројењем за пречишћавање отпадних вода. Постројење за пречишћавање отпадних вода нема потребан ефекат пречишћавања.

На територији општине, конфигурација терена и већином разбијен тип сеоских насеља отежавају њихово каналисање и захтевају доста велике инвестиције за реализацију система.

Регулација водотокова

Регулациони радови на водотоковима углавном су извођени у општинском центру. Изведена је регулација леве обале Ибра, од ушћа реке Рашке до моста у дужини од око 400 m. Река Рашка је регулисана од ушћа у Ибар до стационаже 0+750.

Косина леве обале је обложена. Трнавска река је регулисана од ушћа у Рашку до стационаже км 0+466. Корито је двогубо трапезно са обложеним минором. Власовски поток ја зацевљен у дужини од око 260 м. Јарандалски поток у Баљевцу регулисан је у дужини око 677 м.

3.7.6. Геолошки ресурси - минералне сировине

Минералне сировине, иако недовољно истражене, су прилично разноврсне на територији општине Рашка. Бројна су налазишта, а поједине руде се експлоатишу још од давнина. Присутне су енергетске, металичне и неметаличне минералне сировине.

Енергетске сировине: Једини активни извор примарне енергије представља лежиште каменог угља у оквиру Ибарског басена «Јарандо», чија експлоатација зависи од процене капацитета лежишта. Површина басена је око 15 км², а дебина продуктивног слоја износи 60 – 180м.

Геотермална енергија је значајан потенцијал овог подручја, а истражни радови су обављени у подручју Јошаничке бање. Геотермални извор у Јошаничкој бањи има капацитет (протицај) од 15,0 l/s, температуру од 78 степени, потенцијал од 4,1 MW и могуће коришћење енергије у години од 131 TJ.

Металичне минералне сировине: На подручју општине регистрован је читав низ различитих металичних минералних сировина: олово, цинк, антимон, бакар, гвожђе, волфран, молибден и др. Најзначајне руде су свакако олово и цинк који су посебно везани за подручје Копаоника. Такође од рудних богатстава на подручју НП Копаоник има гвожђа (исцрпљене рационалне резерве и затворени рудници «Сува Руда» на локалитетима Суво рудиште - Панчићев врх и Барска река), волстонита на Јарму и грађевинског камена (није предвиђена експлоатација због режима НП). Тренутно се олово и цинк експлоатишу на локалитетима «Саставци» и «Кижевик».

Такође су идентификована лежишта олова и цинка на Црном врху, гвожђа – Врх, на Голији.

Неметаличне минералне сировине: До сада су регистроване многобројне рудне појаве и више лежишта неметаличних минералних сировина /магнезита, азбеста, бора и др./ и архитектонско – техничког и грађевинског камена. Лежишта магнезита има око Градца, Беле Стене, а појаве азбеста на Црном Врху. Флуорита има око Јошаничке Бање. Азбест се експлоатише на локалитету «Карлаће».

Архитектонски украсни камен се налази на брду Тиквица код Јошаничке Бање. У архитектури подручја традиционално се користи масивни/украсни камен (Врх). Највећи број мајдана, на територији Рашке су на локалитетима Биниће, Звечарица, Бинићко Поље и Луке, Велике Бисине и Рудница. Тренутно су у експлоатацији лежишта «Локве» - доломит, «чукара» - кречњак, «Велика Бисина» андалузит.

3.8. ПРИРОДНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ

Хетерогеност природних карактеристика условљава да природни потенцијал предметног простора представља основ развоја општине. Позиција општине Рашка, која покрива централне и западне делове НП Копаоник и источне падина Парка Природе Голија указује на то да је окосница развоја заштита природе и природних ресурса што се може сматрати престижним потенцијалом. Дobar географски положај

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

подразумева добру саобраћајну повезаност са околином што омогућава добру експлоатацију и активирање природних потенцијала. разноликост рељефа, пре свега висинска разлика терена узрокује постојање три макроклиматске зоне, које омогућају развој различитих животних заједница на територији општине; долина Ибра има посебно повољне услове за развој и живот насеља,

Квалитетно пољопривредно земљиште у долини Ибра и многобројни пашњаци и ливаде богатог флористичког састава на обронцима планина (посебно Голаике) стварају добар основ за развој органске пољопривреде (ратарство, воћарство и сточарство), односно биолошки здраве хране која има географско порекло. Шумско богатство општине (53,2% територије општине под шумом, као извор O_2 и дрвне сировине) је изузетно значајан потенцијал за очување биодиверзитета, производњу биомасе и енергије, акумулацију и потрошњу CO_2 , обезбеђивање еколошких функција (посебно када су у питању заштитни појасеви земљишта) и очување квалитета животне средине у целини.

Значајно присуство изворишта минералног, радиоактивног и термалног типа, што даје шансу бањском туризму и развоју савремених тежњи у топлификацији насеља. Богатство шумом обезбеђује развој шумарства као привредне гране и других функција шума – у сектору туризма, науке, заштите биодиверзитета и сл. Многобројни пашњаци и ливаде квалитетног флористичког састава на обронцима планина (посебно на Голији) стварају добар основ за развој квалитетне пејзажне пољопривреде (воћарство и сточарство), односно биолошки здраве хране која има географско порекло, уз компатибилан еко туризам. Разноликост металних и неметалних руда, а посебно обновљивих извора енергије, чини ово подручје прилично интересантним и привредно значајним. Богат флористички састав врста, међу којима има ретких и угрожених врста, представља значајан потенцијал за развој научноистраживачког рада на подручју НП Копаоник и оквиру Парка природе Голија.

3.9. ПРИРОДНИ ФАКТОР ОГРАНИЧЕЊА

На простору плана регистровани су процеси и утицаји, као постојећи или потенцијални проблеми или ограничења, о којима треба водити рачуна при изради просторно-планске документације.

Ерозиони процеси су доминантна појава и јављају се као последица неадекватне пољопривреде и сече шуме у планинској зони, као и услед недостатка интереса да се ерозиони процеси предупреду. У непосредној вези са ерозијом земљишта су појаве поплавних и бујичних вода нерегулисаних речних токова. Неравноправни режим вода условљава бујичне и сушне периоде. Бујични токови због нерегулисаних река се често изливају и праве поплаве. Клизишта представљају велики проблем, а посебно у фази када су додатно активирани на теренима од глиновите подлоге, на теренима који су подводни и са већим нагибима, изградњом објеката и прокопавањем путева.

Целокупан простор, а посебно подручја под заштитом су прилично деградирана прекомерном непланском изградњом, загађењем због непостојања адекватне инфраструктуре, акумулирањем отпада и сл.; то све негативно утиче на статус заштићеног добра, изворни квалитет подручја и његових појединачних медијума, биодиверзитета и квалитета предела.

Прилично доминира екстензивна пољопривреда, без улагања у нова сазнања и технологије. Примена хемизације, неадекватна обученост и спремност пољопривредника да еколошки унапреде пољопривредну производњу утиче на

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

стварање некавалитетних производа (биљних и животињских) и у далеко мањој количини него што је потенцијално могуће. Присутна је угроженост пашњака због интензивног пашарења, обешумљеност простора. неконтролисаним сакупљањем лековитог биља и планинских плодова деградирају се биљне заједнице. Неуважавање и дестимулисање локалног становништва као важних фактора заштите природе и природних вредности; неорганизованост локалних пољопривредника за производњу и пласман производа;

Простор је недовољно искоришћен у области геолошких ресурса (посебно металичних сировина) и термалних вода. Иако се одређене руде експлоатишу, поједине руде су потпуно занемарене или се резерве не познају. Отежавајућа околност је што не постоји јасна стратегија одрживог развоја и коришћења геолошких ресурса, као и чињеница да се поједина лежишта метала – бабра, олова, цинка и гвожђа налазе у оквиру граница Националног парка Копаоник и делимично у оквиру Парка природе Голија, што онемогућава експлоатацију. Са друге стране термоенергетски потенцијал Јошаничке бање потуно не искоришћен.

Има пуно деградираних површина као последица несанираних рударских копова, ерозионих подручја, природно зараслих ливада и пашњака и сл. Присутна је ниска свест становништва о природној средини у којој живе, неповољна старосна структура и недовољан ниво знања која су неопходна за максимално одрживо коришћење природних ресурса уз вишеструки бенефит.

3.10. СТАНОВНИШТВО

У наредној табели (табела бр.1 - *Демографски показатељи*) приказани су односни демографски подаци становништва општине Рашка.

Табела бр.1: Демографски показатељи

1. Демографски показатељи	
Укупан број становника по попису 2002.	26.981
Укупан број становника по попису 1991.	28.294
Укупан пад - стопа пада	-1.313
Укупан број становника општинског центра Рашка 2002.	6.619
Природни прираштај - 2005.год.	-127
Природни прираштај - 2008.год.	-169
2. Индикатори демографске старости	
Просечна старост становништва	41,99
Од 25 до 59 година	47,1 %
Испод 25 година	28,6 %
Старији од 60 година и више	24,3%
Индекс старења	0,70
Стадијум демографске старости	В стадијум - демограф.старост
3. Економска структура становништва	
Активно становништво	11.642
Активно становништво које обавља занимање	8.686
Лица са личним примањима	5.930

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Број запослених на 1000 људи	202
Издржавано становништво	9.357
4. Образовна структура становништва	
Неписмено становништво	1.510 (6,21%)
5. Домаћинства	
Укупан број домаћинстава	11.417

Општина Рашка има 61 насеље. Према попису становништва општина Рашка имала је 2002. године 26.981 становника и налази се у групи следећих општина: Нови Бечеј (26.924), Сента (25.568), Ковачица (27.890), Темерин (28.275), Деспотовац (25.611), Топола (25.292), Свилајнац (25.551), Кладово (23.613), Бајина Башта (29.151), Сјеница (27.970), Лучани (24.614), Врњачка Бања (26.492), Александровац (29.389), Сурдулица (22.190) и још неколико општина.

Мањи број становника од општине Рашка имају, на пример, Бела Црква, Беочин, Лајковац, Љиг, Велико Градиште, Голубац, Баточина, Рача, Мајданпек, Соко Бања, Ариље, Нова Варош, Чајетина, Брус, Варварин, Блаце, Куршумлија итд.

У односу на укупан број становника (26.981) општина Рашка има велики број насеља, у која осим општинског центра имају мали број становника.

Посматрајући статистичко приказивање, интересантно је да општина Рашка има три насеља која се у статистичким публикацијама евидентирају као насеља градског карактера. Према пописним подацима из 2002. године, насеља општине Рашка могла би се рангирати на следећи начин:

Општински центар Рашка - Према пописним подацима има 6.619 становника, међутим стварни број становника општинског центра евидентиран је у оквиру граница Плана генералне регулације и укупно износи 11.221. Подручје Плана генералне регулације обухвата у целини катастарске општине Рашка и Супње и део насеља Вареве (демографски посматрано око 72%).

Битно је напоменути следеће: Према званичним статистичким подацима и попису 2002. године градско насеље Рашка има 6.619 становника. Овакви подаци у јавности не приказују право стање броја становника Рашке. Највероватније да приликом пописа 2002. године и класификације насеља, Републички завод за статистику није узео у обзир да градским насељем сматра се актуелно подручје Генералног плана.

II. Насеља Градског карактера (Бањевац = 1.636 становника и Јошаничка Бања = 1.154 становника.

III. Насеља од 900-1000 становника (Побрђе).

IV. Насеља од 600-700 становника (Рвати).

V. Насеља од 500-600 становника (Биљановац, Казновиће, Корлаће).

VI. Насеља од 400-500 становника (Бела Стена, Беоци, Брвеник-насеље, Пискања).

VII. Насеља од 300-400 становника (Градац, Драганићи, Ново Село, Рудница).

VIII. Насеља од 200-300 становника (Гњилица, Жутице, Ковачи, Плешин, Радошиће, Трнава, Црна Глава, Шипачина, Носољин, Раковац, Брвеница).

IX. Насеља од 100-200 становника (Биниће, Боровиће, Војмиловићи, Вртине, Жерађе, Кравиће, Крушевица, Курићи, Кућане, Милатковиће, Муре, Павлица, Панојевиће, Себимиље, Семетиш, Тиоце).

X. Насеља испод 100 становника: Бадањ 91, Бело Поље 48, Биочин 50, Карадак 72, Кремиће 62, Луково 38, Плавково 99, Поцесје 54, Боће 70, Брвеник 67, Зарево 71, Копаоник 18, Лисина 52, Орахово 34, Покрвеник 11, Гостирадиће 53.

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Узрок смањења становништва је негативан природни прираштај, миграције становништва село-град и миграције ка другим градовима, значајно учешће старијих добних група, недовољне инвестиције у развојне програме и слично.

Број умрлих је знатно већи од живорођених и зато је природни прираштај општине негативан. Учешће старијег становништва (60 и више година) на нивоу општине износи 24,3%, а најбројнија је добна група од 25 до 59 година са учешће 47,1% у укупном становништву. Учешће старог становништва посебно је изражено у насељима Бадањ, Бело Поље, Биниће, Биочин, Кравиће, Луково, Покрвеник, Поцесје и Себимиље.

Анализом се уочава да је депопулација, осим општинског центра и још неколико насеља, захватила велики број насеља општине. Узрок негативних кретања представља недовољан економски развој и неравномеран развој - низак друштвени производ по становнику, недовољна запосленост, отежани услови привређивања и инвестирања и слично.

3.11. МРЕЖА НАСЕЉА

Мрежа насеља општине Рашка представља интегрисан и динамично организован систем, односно чини део субсистема мреже насеља Рашког округа, односно функционално урбано подручје у оквиру утицаја два урбана центра државног значаја Краљево и Нови Пазар.

Рашка је део југозападног развојног појаса Србије, на западној страни Копачичког подручја који просторно-функционално интегрише источни део републике и јужни део региона Шумадије ка крајњем јужном делу Републике. Повољност геостратешког положаја насеља Општине посебно се огледа у проласку државног пута I реда и магистралне железничке пруге. Изванредан географски положај није саобраћајно валоризован у мери која му одговара (недовољан квалитет железнице, магистралних и регионалних путева који га повезују са ужим и ширим регионалним окружењем; неадекватна инфраструктурна опремљеност и њој комплементарних субсистема).

Услед континуалних миграторних кретања из планинских зона Копачика и Голије ка долинама Ибра, Рашке и Јошаничке реке, у овим долинама формирала се густа мрежа насеља у којој је концентрисано око 60% становништва општине. На тај начин постоји евидентна зона урбанизације.

3.12. УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ

На територији општине не постоји адекватно сакупљање, третман и складиштење отпада. Званична депонија (КО Рвати) комуналног отпада не задовољава критеријуме адекватног санитарног одлагања отпада, те је та локација општинском Одлуком пренамењена у локацију за одлагање грађевинског неопасног отпада. Комунално предузеће коме је поверена делатност одношења отпада је ЈКП «Рашка». Подаци о селективном одвајању једино постоје за пет амбалажу – 9 t (за 2009.год).

Као и на целој територији РС, и овде је присутан не мали број дивљих депонија које покривају површину од 3.300,00 m². Пројектом «Очистимо Србију» су обухваћене површине које ће бити саниране под дивљим депонијама. На основу података из финансијског плана уклањања дивљих депонија на територији општине Рашка, идентификовано је 8 дивљих депонија. Покренуте су иницијативе за санирање и рекултивацију ових површина. Приказ дивљих депонија (површина и запремина

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

отпада) дати су у табели бр.2 - *Катастар дивљих депонија на територији општине Рашка.*

Према Националној Стратегији управљања отпадом од 2010 до 2019.год., предвиђено је да општина Рашка заједно са околним општинама – Нови Пазар, Тутун, Врњачка Бања и Краљево пронађу заједнички интерес у формирању регионалног система управљања отпадом.

Табела бр.2 :*Катастар дивљих депонија на територији општине Рашка*

Редни број	Назив насеља	Површина (m ²)	Запремина отпада (m ³)
1.	Бисина	500	250
2.	Гњилица	500	250
3.	Казновиће	400	200
4.	Радошиће	300	150
5.	Рвати	500	350
6.	Павлица	150	50
7.	«Материјали» Баљевац	800	400
8.	Варевски поток	150	100
Σ		3.300	1.750

Третман осталог отпада који није комуналан, се такође спроводи и третира на незадовољавајући начин. Дobar део опасног, индустријског и другог некомуналног отпада доспева на градску депонију и на околна сметлишта. Систем рециклаже није на задовољавајућем нивоу, тако да је неопходно увидети значај овог сегмента управљања отпадом и узети учешће у формирању рециклажног процеса (рециклажног дворишта и рециклажног центра) на територији општине.

У захвату плана не постоји локација за сахрањивање угинулих животиња. Дobar део угинулих животиња и кланичног отпада заврши на сметлиштима.

Неопходно је у складу са европским стандардима предвидети локацију за привремено одлагање угинулих животиња и кланичног отпада на нивоу општине – формирањем откупно сабирног центра одакле би се даље отпад дистрибуирао на трајну локацију. Неопходно је увидети неопходност у решавања овог проблема јер је територијално и функционално општина Рашка значајан пункт (доминира сточарски регион), где би се сакупљао анимални отпад.

Према Правилнику о начину нешкодљивог уклањања животињских лешева и отпадака животињског порекла и о условима које морају да испуњавају објекти и опрема за сабирање, нешкодљиво уклањање и утврђивање узрока угинућа и превозна средства за транспорт животињских лешева и отпадака животињског порекла ("Сл. лист СФРЈ" бр. 53/89) нешкодљиво уклањање животињских лешева и отпадака животињског порекла врши се прерадом у објекту за прераду животињских лешева и отпадака животињског порекла (кафилерије). Кафилерија "ФАБИМ - Напредак " у Ћуприји, треба да врши преузимање отпада из објеката за клање животиња и објеката за прераду меса са територије општине Рашка, пошто је она једина кафилерија отвореног типа на територији Србије.

3.13. ЗАШТИЋЕНА ПРИРОДНА ДОБРА

Према плану заштите природе и екосистема општина долина Ибра и Рашке припадају природно антропогеном екосистему, а простор Националног парка Копаоник

и Парка природе Голија у подручја изузетних природних вредности и посебног националног значаја.

3.13.1. Заштита природног наслеђа

У оквиру граница ПП општине Рашка налазе следећа **заштићена природна добра:**

Национални парк «Копаоник» на територији општине Рашка (КО Шипачина, КО Тиоце, КО Лисина, КО Семетеш, КО Бадањ, КО Кремиће, КО Јошаничка Бања, КО Раковац и КО Црна Глава) захвата површину од 7,797,23 ha. Законом о Националним парковима (Сл.гласник РС, бр. 39/93) и ПППН Копаоника (Сл.гласник РС, бр. 95/09) прописане су мере и режими овог природног добра.

Парк природе «Голија» на територији општине Рашка (КО Боровиће, КО Градац, КО Крушевица, КО Плећин) захвата површину од 12.625,00 ha. Уредбом о заштити Парка природе «Голија» (Сл.гласник РС, бр. 45/01) и Просторним планом посебне намене Парка природе Голија (Сл.гласник РС бр.45/01) прописане су мере заштите овог природног добра.

Заштићена зона – природни простор око Нове и Старе Павлице (КО Павлица) – непокретног културног добра од великог значаја. Укупна површина заштићене зоне износи 34 ha.

Заштићена зона – природни простор око манастира Градац (КО Градац) - непокретног културног добра од изузетног значаја. Укупна површина заштићене околине износи 128,63 ha.

Археолошки објекти геонаслеђа:

Велики археометалуршки комплекс топионица са пратећим објектима Зајачак, Кремићке планине, Рашка,
Мрежа рударских радова са и без подграде из средњовековног периода – Радошиће, Рашка.

Објекти хидролошког наслеђа:

Језера – Семетешко језеро (пл. Копаоник),
Баре, ритови, мртваје и тресаве:
Тресава Јанкове баре (пл. Копаоник),
Тресава Кадијевац (пл. Копаоник),
Тресава на ободу Семетешког језера (пл. Копаоник).

Наведени објекти археолошког геонаслеђа и хидролошког наслеђа су евидентирани као вредни, са значајним природним, еколошким, културним и естетским вредностима. Неопходно је резервисати простор око ових природних добара ради очувања и унапређења њихових вредности, као и промоције општине Рашка у туристичком погледу.

3.13.2. Заштита биодиверзитета

Сагледавајући природну разноврсност општине Рашка, у првом реду НП Копаоник и Парка природе Голија, може се рећи да је овај простор центар ендемизма и флористичког диверзитета у Србији и на Балкану.

На подручју НП Копаоник утврђено је за сада 825 биљних таксона високопланинске флоре, од чега 91 ендемична и 82 субендемичне биљке (или петина биљних таксона,

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

што указује на фитогеографску специфичност високопланинске флоре Копаоника). Ови подаци нису коначни, будући да се истраживања настављају. На Копаонику су утврђена три стеноендема који живе само на Копаонику, један ендемичан род и један субендемичан балкански род. Дистрибуција у односу на тип вегетације указује на постојање два центра биодиверзитета ендемичних биљака на Копаонику - у високопланинском делу (вегетација рудина на кречњацима и серпентинима) и у подгорини (термофилни серпентински камењари).

Уредбом о заштити природних реткости на територији Србије ("Службени гласник РС" бр. 50/93), 30 биљних врста које расту на Копаонику стављено је под апсолутни режим заштите. Планирана је измена ове Уредбе, с обзиром да је број врста на Копаонику на листи за Црвену књигу флоре Србије повећан на 50. Наредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивљих биљних и животињских врста ("Службени гласник РС" бр. 16/96) обухваћено је 43 биљне врсте које расту на Копаонику. У Црвену листу (European Red List, UNESCO, New York, 1991.) уписане су 4 врсте са подручја НП Копаоник - 2 у групи ендемичних васкуларних биљака и 2 у групи неендемичне флоре. По категоризацији степена угрожености биљних врста Међународне асоцијације за заштиту природе (IUCN), врсте на Копаонику категорисане су на следећи начин: у категорији врста које су у опасности да ишчезну 3; у категорији рањивих врста (V) које у блиској будућности могу бити угрожене 6; у категорији I (Eh) неодређене и вероватно ишчезле врсте 3; у категорији I(R) неодређене и ретке врсте 2; у категорији R ретке врсте 60, од тога 14 ендема и 2 субендема.

До данас је на Копаонику констатовано 166 врста птица, међу којима има и оних које су се на планини настаниле у 50 последњих година, услед брзих промена природних услова, као и оних које су у том периоду нестале са планине. Повећана је бројност "опортунистичких" врста, прилагодљивих на измене станишта, а смањена бројност грабљивица, али и других врста уско везаних за осетљиве биотопе. Ипак се диверзитет фауне птица на Копаонику, у односу на друге планине Србије и Балкана, може сматрати веома богатим. Уредбом о заштити природних реткости на територији Србије, 99 врста птица са Копаоника стављено је под заштиту (од тога је нестало 13 врста, а више се не виђа 9 врста). На Европској Црвеној листи заступљено је 5 врста регистрованих у НП, од којих се на Копаонику гнезди само још једна врста. На светској Црвеној листи (World Red List, 1996.) налазе се 3 врсте, од којих су 2 по IUCN категоријама сврстане у VU (вулнерабле) - рањиве врсте (од којих се једна гнезди у заштитној зони НП, а остале су нестале).

Према досадашњим подацима, фауну сисара Копаоника чини 39 врста и то: 9 врста бубоједа, 5 врста слепих мишева, 1 врста пагладара, 14 врста глодара, 8 врста месождера и 2 врсте папкара. Све врсте су аутохтоне (сем америчке ондатре која је пре 40 година продрла уз долину Ибра). У прошлом веку истребљени су медвед, рис, дивокоза, јелен и видра (ова последња јавља се у заштитној зони НП), а угрожени су дивља мачка и дивља свиња. На европској Црвеној листи су и две врсте са подручја НП, обе са назнаком (V) рањиве врсте.

Према карти Заштита природног наслеђа (ППРС, Службени гл. РС, бр.88/10), као и на основу Уредбе о еколошкој мрежи (Службени гл. РС, бр.102/10) идентификоване су зоне и подручја:

Емералд подручје са класификационим кодом: **Голија RS0000030 и Копаоник RS0000002,**

Међународно значаја биљна подручја (IPA) – **Голија и Копаоник,**

Међународно значајна подручја за птице (IBA) са класификационим кодом: **Голија**

RS029IBA, Копаоник RS032IBA,

Значајна подручја дневних лептира Европе (PBA) **Голија 09, Копаоник 16, Ибарска клисура 12.**

Значајна подручја за птице (IBA – Important Bird Areas) представљају глобалну мрежу подручја од изузетне важности за заштиту птица. Критеријуми на основу којих се одређују ова подручја дефинисани су од стране међународне организације за заштиту птица Birdlife International. У Србији постоје 42 оваква подручја, а једно од њих је и IBA Копаоник.

Значајна подручја за биљке (IPA – Important Plant Areas) представљају мрежу подручја која су од наглашеног значаја за заштиту биљака и њихових станишта. У Србији су значајна подручја за биљке представљена 61-им подручјем, од чега се два таква налазе на подручју општине Рашка – голија и Копаоник. Значајна подручја за биљке немају посебан правни статус у РС већ представљају елемент будуће националне мреже и еколошке мреже НАТУРА 2000.

Одабрана подручја за дневне лептире (PBA – Prime Butterfly Areas) у Србији је проглашено укупно 40 подручја за заштиту дневних лептира. Основ за одабир циљних врста дневних лептира, односно подручја у којима се они налазе представља Европска директива о стаништима (92/43/ЕЕЦ). Од наведених подручја у Србији, у општини Рашка налази се подручје Голије, Копаоника и Ибарске клисуре.

Део општине Рашка, у границама Националног парка Копаоник и Парка природе Голија је подручје дефинисано у оквиру “Емералд мреже”. Емералд мрежа је европска еколошка мрежа за очување дивље флоре и фауне и њихових природних станишта. Она функционише упоредо са програмом “НАТУРА 2000” коју чини европска мрежа заштићених природних подручја. Циљ формирања ове мреже је да обезбеди дугорочни опстанак најугроженијих и највреднијих врста у станишта Европе.

3.14. НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБА

Простор општине Рашка садржи веома богато градитељско наслеђе, које сведочи о значајним дOMETИМА становништва, не само у области градитељства, већ и о културном, историјском и економском развоју у дугом временском периоду, од праисторије до данашњег доба. Као вишеслојна историјска и културна баштина, непокретна културна добра чувају се и уграђују у развојне перспективе посебним третманом у просторно-планској документацији.

На територији општине Рашка, према подацима надлежног Завода за заштиту споменика културе Краљево, налазе се следећа НЕПОКРЕТНА КУЛТУРНА ДОБРА и евидентирани објекти, археолошка налазишта, сакрални објекти, споменици и спомен обележја:

СПОМЕНИЦИ, СПОМЕН ЧЕСМЕ И СПОМЕН ПЛОЧЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ОПШТИНЕ РАШКА

БАЉЕВАЦ

Спомен костурница (НОР)

Споменик у центру Баљевца

Споменик Светку Качару-Качу на Грачевини (НОР)

Спомен чесма (НОР)

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

БЕОЦЕ

Споменик Слободе (НОР) -Споменик (НОР)

Спомен плоча на школи (НОР)

Споменик палим у ратовима (1912-1918) и НОР-у

БРВЕНИК

Споменик палим у ратовима (1912-1918) и у НОР-у

ГЊИЛИЦА

Спомен плоча на Месној канцеларији (НОР) Споменик (НОР)

ГРАДАЦ

Спомен плоча на Месној канцеларији Споменик палим у ратовима (1912-1918)

Споменик на Крспшћу (НОР)

ЈОШАНИЧКА БАЊА

Споменик Милунки Савић Спомен чесма

КОНЧУЛИЋ

Спомен плоча (I светски рат)

РАШКА

Споменик борцима НОБ-а у центру Спомен плоча на Курсулића кући

РАДОШИЋЕ

Спомен чесма (НОР)

РВАТИ

Спомен плоча на згради школе (НОР)

РУДНИЦА

Споменик палим борцима 1941-1945

ТРНАВА

Спомен чесма посвећена палим у ратовима (1912-1918) и НОР-у на месту Петрово поље

Списак археолошких локалитета

Село Муре, лок. Молитва - Старо гробље

Село Муре, лок. Њиве Б. Ђорђевића и Т, Гаљка

Село Ново Село, лок. Кућиште

Село Бељак, лок. Селиште

Село Бељак, лок. Рајковићке ливаде

Село Бељак, лок. Лазић

Село Рудница, лок. Ројчићско поље

Село Рудница, лок. Градина

Село Рудница, лок. Селиште

Село Рудница, лок. Ројчићско гробље

Село Рудница, лок. Анђелковића гробље Црква Коловник

Село Рудница, лок. Кисели поток

Село Рудница, лок. Профил пута Рашка Митровица

Село Рудница - Карадак, лок. Лагумашко гробље

Село Рудница - Карадак, лок. Шљакиште

Село Рудница - Карадак, лок. Њива Сава Трикоша

Село Рудница, лок. Стари рударст радови

Село Рудница, лок. Стари рударски радови

Село Рудница, лок. Стари рударски радови

Село Кравиће, лок. Селиште

Село Плавково, лок. Вандино брдо

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Село Плавково, лок. Чукара
Село Плавково, лок. Тврда ливада
Село Плавково, лок. Врлета - Село
Село Плавково, лок. Овча башта
Село Плавково, лок. Ливаде код амбара
Село Плавково, лок. Смрдански поток
Село Плавково, лок. Подрид
Село Туснићи, лок. Вратско брдо
Село Туснићи, лок. Селиште
Село Карадак, лок. Карадачка шљака
Село Карадак, лок. Северно од Тиловаче
Село Карадак, лок. Боровик - Ледина
Село Карадак, лок. Лаз
Село Карадак, лок. Попово поље зап. од Лагумашког гробља
Село Карадак, лок. Томовићко брдо
Село Биочин, лок. Летинско гробље
Село Биочин, лок. Коматине / Чукара
Село Биочин, лок. Мали Буковик
Село Биочин, лок. Велики Буковик
Село Луково, лок. Брестови
Село Луково, лок. Градина
Село Мрмоње, лок. Градина
Село Панојевићи, лок. Градина
Село Панојевићи, лок. Мало брдо
Село Панојевићи, лок. Старо село и Подголиш
Село Носољин, лок. Градина
Село Д. Казновиће, лок. Гребље
Село Д. Казновиће, лок. Сарај
Село Д. Казновиће, лок. Градина
Село Д. Казновиће, лок. Црква на гробљу
Село Д. Казновиће, лок. Дуб
Село Д. Казновиће, лок. Поточу Врапчевици
Село Д. Казновиће, лок. Поље
Село Г. Казновиће, лок. Црква са гробљем
Село Г. Казновиће, лок. Старо село
Село Г. Казновиће, лок. Рупине
Село Г. Казновиће, лок. Дражов брег
Село Г. Казновиће, лок. Росуља
Село Г. Казновиће, лок. Луг
Село Г. Казновиће, лок. Међ настом ипругом
Село Шипачина, лок. Црквина на савременом гробљу
Село Шипачина, лок. Суво рудиште
Село Поцесје, лок. Плужевине - Село
Село Радошиће, лок. Продавница Ибар
Село Радошиће, лок. Дуварине
Село Радошиће, лок. Орнице
Село Радошиће, лок. Присоје
Село Радошиће, лок. Кижевак
Село Радошиће, лок. Козја глава

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Село Бадањ, јуж. Лазови
Село лок. Саставци
Село Павлица, лок. Градина
Село Рвати, лак. Дуварине
Село Рвати,лак.Деспотовићи
Село Рвати, лок. Латинско гробље
Село Рвати, лок. Дуварине
Село Рвати, лок. Покимичко поље
Село Рвати, Коминске ниве
Село Рвати,јкж.Кула –Лазовача
Село Рвати, док. Бреч - Гробље у Сочанцима
Село Рвати, лок. Молитва тататска
Село Рвати, лок. Симовићко поље –њиве
Село Рвати, лок. Шумарице
Село Рвати,. Добринац
Село Кремиће, лок. Старосело
Село Кремиће, док. /римско гробље
Село Кремиће, лок. Зајачак
Село Жутице, лок. Мијатовићка штала
Село Корлаће, лок. Луг-Ланиште
Село Брвеник, лок. Градина
Баљевац, лок. Рудничка калонија
Село Биљановац, лок. Римско гробље у Медарима
Село Покрвеник, док. Црквина-Дубље
Село Копривница, лок. Црквина - Орашје
Село Дубовци, лок. Кула-Град
Село Дубовци, лок. Црквина
Село Дубовци лок. Градина
Село Марићи, лок. Алексићка кула
Село Марићи, шж. Пожурња црква уЈовића
Село Војмидовићи, лок. Црквина
Село Боће, лок. Црквина
Село Војмиловићи, лок. Сехиште
Село Жупањ, лок. Турско гувно
Јошаничка бања, лок. Ђоров мост
Јошаничка бања, лок. Ђоров мост-Градина
Село Кончулић, лок. Градина
Супње, лок. Стари ћумрук
Село Трнава, лок. Грчко гробље
Село Трнава, лок. Курандићке ливаде
Село Себимиље, лок. Сехиште и грчко гробље
Село Себимиље, лок. Гола глава - Римско гробље
Село Беоци, лок. Црквина са римским гробљем
Село Беоци, лок. Селиште
Село Беоци, док. Латинско гробље
Село Плешин, лок. Селиште
Село Плешин, лок. Грчко гробље
Село Плешин, лок. Црквина
Село Боронићи, лок. Римљанско гробље
Село Боровићи, лок. Старо село
Село Ладовићи, лок. Грчко гробље
Село Ладовићи, лок. Грчко гробље

Село Котелјевац, док. Римљанско гробље
Село Сасе, лсж. Сашки рудник
Село Сасе, лок. Грчко гробље
Село Биниће, . Збирађе - старо гробље
Село Биниће, лок. Селиште у Грабовику
Село Биниће, лок. Поповска равна
Село Биниће, лок. Ржана - Римско гробље
Село Биниће, лок. Ржана - Селиште
Село Биниће, док. Велењска градина
Село Зарево, шж. Дуварине
Село Брвеница, док. Селиште
Село Побрђе, лок. Црква у Јарандолу
Село Побрђе, лок. Селиште
Црква Светог Илије у Боровнићима
Црква Светог Марка у Бељаку
Црква Светог Николе у Беоцу
Црква Светог Петра и Павла у Бинићима
Црква Светог Стевана у Ријеци
Црква у Побрђу
Црква Пресвете Багородице у Јошаничкој Бањи
Црква Свете великомученице Мафине
у Белом Пољу
Црква Свете Петке у Радошћу
Црква Свете Петке у Рудници
Црква Свете Тројице у Вареву
Тврђава Светог арханђела Гавриша у Рашки
Црква Свеог Ђорђа у Поцесју

Стамбено -пословни објекти - варошке куће:

"Савићка зграда"у улици Стеве Качара 14 у Баљевцу
Стамбено-пословни објекат у улици ЈНА 34 у Баљевцу
Вила "Пршић"у Самоковској улици бр.2 у Јошаничкој Бањи
Стамбени објекат у улици Милунке Савић у Јошаничкој бањи
Бањска вила у Самоковској улици бр. 3у Јошаничкој Бањи
Стамбени објекат у центру Биљановца
Стамбени објекат у центру Биљановца
Спратни стамбени објекат у центру Биљановца
Спратни стамбено-пословни објекат у центру Биљановца
Породична кућа Саве Младеновића са кафаном у Трнави
Помоћни објекат у дворишту Саве Младеновића у Трнави

Немачки бункери поред железничке пруге

Немачки бункери у Казновићима
Немачки бункери у Брвенику

Објекти индустријског наслеђа

Расадник у Беоцима

Објекти народног градитељства и стара гробља

Муре, сеоско гробље
Бељак, гробље код цркве Марковице

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Карадак, сеоско гробље
Рудница, гробље Свете Петке
Кравниће, сеоско гробље
Биочин, сеоско гробље
Биочин, кућа Јелке и Владимирке Коматине
Биочин, кућа Стојанке Макојевнћ
Биочин, Гошевици
Луково, кућа Љубише Радовића
Мрмоње, сеоско гробље
Милатковићи, сеоско гробље
Носољин, сеоско гробље
Пињаж До, сеоско гробље
Драганићи, сеоско гробље
Доње Казновиће, сеоско гробље
Горње Казновиће, сеоско гробље
Шипачина, сеоско гробље
Тиоце, сеоско гробље
Семетеш, сеоско гробље са остацима цркве
Поцесје, сеоско гробље
Радошиће, сеоско гробље
Павлица, гробље код старе цркве
Рвати, гробље Покимица
Рвати, гробље у Горњим Рватима
Рвати, гробље код школе
Корлаће, сеоско гробље
Корлаће, Терзића воденица
Брвеник, сеоско гробље са црквином
Курићи, сеоско гробље
Баљевац, сеоско гробље са црквом
Билановац, гробље Вељковића
Жерађе, гробље црква Св. Петке
Жерађе, бачија Славољуба Савића
Копривница, сеоско гробље
Копривница, зграда Дејана Радичевића
Црна Глава, гробље црноглавско и доловско
Јошаничка Бања, владићска воденица на Гобелској реци
Јошаничка Бања, кошаре у Ђорђевићима
Марићи, сеоско гробље
Ковачи, гробље у Попама
Ковачи, воденица Милана Тошовића
Кавачи, пековићско гробље
Боће, грковићско гробље
Боће, ђуровићско гробље
Прибој, сеоско гробље
Јошаничка Бања, воденица на Велештици
Јошаничка Бања, воденица на Велештици 2
Вележ, воденица на Велештици
Копоник, ђорђевићске бачије
Трнава, трнавско гробље
Трнава, вучковићско гробље
Трнава, курандићско гробље

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Себимилге, сеоско гробље
Себимилге, кућа Драгољуба Видића
Себимилге, колиба Рака Јеремића
Беоци, сеоско гробље
Плешин, гробље Кучевића
Плешин, гробље у Бањској
Плешин, Бањска, кућа Милинка Видића
Плешин, колибе Пашалића и Ракитића
Боровиће, гробље у Тлачини
Боровиће, кућа Драгана и Растка Симионовића у Тлачини
Боровиће кућа Гојка Милсвилвића у Тлачини
Боровиће, кућа Вукосаве Симионовић у Тлачини
Боровиће, кућа Новице Стевановића у Тлачини
Боровиће, домаћинство Слободана Аксентијевића у Ријеци
Боровиће, воденица Милоша Петровића у Ријеци
Боровиће, гробље у Ладовићима
Боровиће, воденица на Сашкој реци
Биниће, гробље у Грабовику
Биниће, кућа Мирослава Матовића
Биниће, кућа Славољуба Здравковића
Градац, сеоско гробље
Градац, кућа Радомира Вујанца
Зарево, сеоско гробље
Брвеница, воденице на реци Брвеници
Рашка, градско гробље

4.0. КАРАКТЕРИСТИКЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ЗОНАМА ГДЕ ПОСТОЈИ МОГУЋНОСТ ДА БУДЕ ИЗЛОЖЕНА ЗНАЧАЈНОМ УТИЦАЈУ

Квалитетна животна средина је фактор будућег развоја општине и пре свега се огледа у обезбеђивању здраве животне средине за становништво. Стварањем и очувањем здраве животне средине, уз истовремену промоцију, заштиту и стварање робних марки пољопривредних производа - „здраве хране” са географским пореклом, може се створити озбиљна основа за развој. Квалитетна животна средина може бити значајан потенцијал за развој, односно ограничење уколико би стање животне средине било угрожено.

Да би уопште могли да говоримо о животној средини морамо да знамо тренутно стање њених чинилаца (воде, ваздуха и земљишта) узимајући у обзир развој привреде, стање природних вредности (биодиверзитет), број становника, степен урбанизације и других фактора који утичу на стање у животној средини.

Подручје општине Рашка представља сложену структуру природних (морфолошких, хидрогеолошких, педолошких и других) одлика и антропогених утицаја у изграђеним урбаним, руралним и инфраструктурним зонама. У садашњем начину коришћења простора претежно су заступљени еколошко очувани предели, који су у исто време због туризма и знатно оптерећени. Оптерећење је евидентирано на територији урбаног подручја, дуж долине Ибра, у оквиру радних зона, дуж инфраструктурних коридора и на Сувом рудишту. Такође су посебно угрожене зоне специфичне намене - депоније, експлоатациона поља, ерозиона подручја, поплавне зоне, клизишта и сл.

4.1. ВАЗДУХ

4.1.а Основни проблеми

Ваздух на подручју општине Рашка загађује саобраћај дуж оптерећених саобраћајних и железничких праваца, у уским кланцима где се загађење здржава, емисијом загађујућих материја у грејној сезони сагоревањем угља и течног горива (посебно у туристичком центру на Копаонику) као и из индивидуалних ложишта, са каменолома и несанираних површинских копова, сметлишта, као и од загађујућих материја које долазе из разних загађивача са Косова (то се највише осећа на Копаонику) – из рафинерије олова Трепча, термоелектране Обилић и топионице Фероникл. Нису ретке ситуације да се појави повећана концентрација олова подно Панчићевог врха, при јужно-југозападном струјању ваздуха. Континуирано праћење загађености ваздуха (концентрације сумпордиоксида, натријумдиоксида, чађи и суспендованих честица са тешким металима и другим елементима) на подручју плана се не врши, нити су спроведена посебна истраживања за потребе овог плана. Може се закључити да се повремено могу јавити повећане концентрације одређених полутаната у ваздуху који су распоређени у линијским или локацијским контактним зонама. Поједини загађивачи су присутни константно, док се поједини јављају повремено или периодично.

4.1.б Постојеће стање квалитета ваздуха на територији општине Рашка

Континуирани мониторинг на територији општине Рашка није успостављен, али

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

остоје подаци на републичком нивоу који се односе на Рашки округ и Копаоник. Подаци су прикупљени од стране Фонда за заштиту животне средине РС, Агенције за заштиту животне средине и из Извештаја о стању животне средине у РС, из 2007.године. За подручје региона (Рашки и Расински округ) постоје подаци који приказују емисије SO₂, средње годишње концентрације SO₂ (на Копаонику), средња годишња концентрација чађи, емисије NO₂ и годишња концентрација NO₂ (на Копаонику), и средње годишње концентрације суспендованих честица. Подаци су приказани у табели бр.3: *Измерене емисије сумпордиоксида, азотдиоксида и суспендованих честица за Рашки и Расински округ.*

Табела бр.3: *Измерене емисије сумпордиоксида, азотдиоксида и суспендованих честица за Златиборски округ.*

НУТС III	SO ₂		NO ₂		ПМ – суспендоване чест.	
	т/год	%	т/год	%	т/год	%
Рашки и Расински округ	40,92	0,01	184,38	0,3	45,27	0,26

Извор података: Фонд за заштиту животне средине РС, 2007 године.

Средње годишње концентрације SO₂, NO₂ и чађи и број дана преко ГВИ и максималне дневне концентрације SO₂, чађи и NO₂, у ваздуху (у µg/m³), за Копаоник дате су у наредној табели (табела 4: *Средње годишње концентрације SO₂, чађи и NO₂, број дана преко ГВИ и максималне дневне концентрације SO₂, чађи и NO₂, у ваздуху (у µg/m³).*

Табела бр.4: *Средње годишње концентрације SO₂, чађи и NO₂, број дана преко ГВИ и максималне дневне концентрације SO₂, чађи и NO₂, у ваздуху (у µg/m³)*

Мерно место Копаоник	SO ₂ (µg/m ³)	NO ₂ (µg/m ³)	дим – чађ (µg/m ³)
Извор	1	1	1
Средња вредност	12	5	2
Број дана > ГВИ	0	0	1
Максимална дневна вредност	53	16	57

Извор података: Агенција за заштиту животне средине, 2009.

Из предходне табеле се може закључити да нема повећаних концентрација поменутих мерених вредности загађујућих материја на годишњем нивоу, док је повећана концентрација чађи на Копаонику (1 дан > ГВИ) резултат сагоревања течних и чврстих горива у грејној сезони.

Аутоматски мониторинг и мрежа аутоматских мерних станица није успостављена.

4.1.ц Оцена квалитета ваздуха на територији општине Рашка

На основу претходних података и чињенице да је последњих десетак и више година привредни развој у фази јењавања, тако да нема озбиљних индустријских гиганата који би могли да изазову веће загађење ваздуха, може се закључити да је квалитет ваздуха на подручју плана незегатан, а да се повремено могу јавити повећане концентрације појединих материја у ваздуху дуж саобраћајница у уским кланцима (у Јошаничкој Бањи, нпр) и у зонама утицаја насеља (око котларница, индивидуалних ложишта, као и у периоду сагоревања отворених ложишта – пожара на дивљим депојама и сл.). Посебно се у зимским месецима може очекивати повећана концентрација полутаната из саобраћаја и котларница у туристичком центру на

Кобаонику, као и повећана концентрација олова при неповољном струјању ваздуха који доноси загађење из производних погона са Косова.

4.2. ВОДЕ

Квалитет површинских и подземних вода је битан параметар у оцени стања животне средине. Загађене воде вишеструко угрожавају животну средину и повећавају ризик по здравље људи, тако да је неопходно обезбедити адекватно управљање квалитетом вода и да би се спречило или ограничило уношење у воде опасних, отпадних и других штетних материја.

4.2.а Основни проблеми

Воде на територији општине Рашка су угрожене спирањем са површина или директним уливањем загађених вода различитог типа у водотоке на територији општине. Отпадне загађене воде могу бити пореклом од великих индустријских загађивача, рудника, воде из домаћинства, комуналне отпадне воде. На загађење воде утиче и констатно депоновање отпада на обалама или преко процедурних вода са сметлишта кроз земљиште, отпадне загађене материје доспевају до природних текућих вода. Комуналним водама из домаћинства посебно су урожене Ибар (Рашка и Брвеник директно уливају своје комуналне отпадне воде у Ибар) и Јошаница (Јошаничка Бања). Подземне воде на терасма око Ибра су загађене због изливања комуналних отпадних вода Рашке и Баљевца. На квалитет воде значајно утичу и претерана хемизација у пољопривреди, па су на тај начин подземне воде загађене неорганским и органским ђубривом, атмосферским водама које се сливају са изграђених, посебно коловозних и паркинг површина, факторима загађења земљишта и ваздуха који се преносе на воде -загађењима од хемијских средстава за одржавање снега на ски-стазама, повећаним ремећењем конфигурације, педолошког и биљног покривача, изградњом на Сувом Рудишту, сечом шума, разоравањем ливада и сл.. Загађење вода високопланинских река и појава тешких метала у њима, довеле су до тога да су поједине врсте риба и бескичмењака у Лисинској реци, Барској и Самоковки потпуно нестали.

Релативно очуван квалитет површинских и подземних вода на Голији условљен је степеном (не)развијености подручја. То се односи, пре свега, на одсуство већих производних објеката и слабу насељеност подручја – мада дисперзно размештена насеља, са великим бројем заселака, отежавају изградњу водоводне и канализационе мреже. Квалитет површинских вода у планинској зони Голије је углавном добар, односно мерене вредности припадају захтевној класи. Највише је присутно загађење органским материјама из насеља.

4.2.6 Постојеће стање квалитета вода на територији општине Рашка

Загађење воде – На профилима 16. Рашка, 17. Ушће и 19. Рашка, Хидрометеоролошки завод Републике Србије, врши перманентну контролу квалитета воде реке Ибра и Рашке, на основу чега су добијени следећи подаци који су приказани у табели бр.9 - *Годишњи показатељи квалитета воде на територији општине Рашка (2008).*

Воде на подручју општине Рашка у извесној мери су загађене. РХМЗ Србије врши

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

континуирано праћење квалитете воде реке Ибар на два локалитета и реке Рашке на једном. Подаци указују да Ибар и Рашка припадају III класи. Подаци из 2009. године приказани су у следећој табели (Табела бр. 5: Квалитет воде реке Ибар у 2009.год (РХМЗ)).

Табела бр.5: Квалитет воде реке Ибар у 2009.год (РХМЗ)

Река	Ибар -удаљено од ушћа 92,53 км	Ибар – удаљено од ушћа 57,5 км	Рашка -удаљено од ушћа 0,32 км
слив	В. Морава	В. Морава	Ибар
станица	16.Рашка	17.Ушће	19.Рашка
показатељ	класа	класа	класа
Растворени кисеоник	II	I	I
Процент засићења кисеоником	II	I	II
БПК-5	II	II	II
ХПК	I	I	I
Степен сапробности		II	II
Најверватнији број коли-клица	IV	IV	IV
Суспендоване материје	III	VK	VK
Растворене материје	I	I	II
ПХ	II	II	III
Видљиве отпадне	I	I	I
Боја	I	III	III
Мирис	I	I	I
Стварна класа	III	III	III
Захтевна класа	IIB	IIB	IIB

4.2.ц Оцена квалитета вода на територији општине Рашка

Квалитет воде река Ибра и Рашке не задовољава захтевну класу IIB, стварна класа је III. Ово је последица ширења урбаног насеља, лоше санитације (односно директног сливања отпадних вода у реципијент пре пречишћавања) и ерозионих (бујичних) наноса. Статус квалитета воде реке Ибра и Рашке дефинишу и узводна загађења (загађења које доносе притоке) која се морају контролисати на подручју региона. Високопланинске реке са Копаоника, због непостојања пречишћавања отпадних вода, носе загађујуће материје различитог порекла, јер немају велику моћ самопречишћавања, те су и саме загађене, што негативно утиче на хидробионте планинске акватичне регије. Одређене врсте бескичмењака и риба су потпуно ишчезле.

Што се тиче воде за пиће према подацима Института за Јавно здравље « Др Милан Јовановић Батут», 2009, подручје општине Рашка има исправни водоводни систем по питању физичкохемијске и микробиолошке неисправности.

Индикатор квалитета подземних вода изворишта у погледу микробиолошке неисправности (према Вељковић Н., Јовичић М. 2008.) показује да је у Рашком округу проценат неисправности од 5-10% или мали, што остварује мањи утицај на мањи број становника. Индикатор квалитета подземних вода у погледу физичко хемијске неисправности за Рашки округ је од мањи од 10 % - прихватљив и остварује незнатан утицај.

4.3. ЗЕМЉИШТЕ

4.3.а Основни проблеми

«Загађење земљишта» може бити хемиске (органско-неорганске) и физичко механичке природе - деградација структуре. Узрок загађења земљишта треба тражити у претераној примени хемијских средстава у пољопривреди и неадекватној санитацији целе општине. Отпадне воде било ког типа (фекалне, индустријске и сл. - које немају предтретман) при испуштању, а пре стицања до реципијента директно загађују земљиште. Земљиште је угрожено полутантима из саобраћаја дуж оптерећених саобраћајних праваца. Посебан проблем чине дивље депоније које загађују не само површински слој тла, већ процедурним водама стижу у дубље слојеве. Најугроженија су долине Ибра и Рашке, која је додатно оптерећена и бујичним наносима при великим водама.

Посебан проблем су ерозиони процеси и клизишта. Већи део општине је еродирани. Од укупне површине, ерозијом је обухваћено око 400 km². Интензивни процеси линијске ерозије, јаружења и спирања регистровани су у близини Руднице и околини Баљевца, део долине Брвенице.

Други и велики дегенеративни проблем тла су клизишта. Слив реке Јошанице захвата терене северних падина Кобаоника. Терени у горњем току су деградирани и распаднути. У условима расквашавања јавља се процес клижења већих димензија на комплексима терена који нису под шумом. Веће клизиште се налази у близини ушћа Гобелске реке. Већа клизишта и лабилне падине у комбинацији са процесом јаружења јављају се код Кокоровца.

4.3.а Постојеће стање квалитета земљишта на територији општине Рашка

На територији општине се не врше континуирана мерења квалитета земљишта, нити су она вршена за потребе израде овог плана.

У оквиру пројекта «Контрола плодности и утврђивања садржаја опасних и штетних материја у земљиштима РС» који је урађен у осам фаза на територији РС, 2006.године у оквиру шесте фазе поменутог макропројекта, обављена су истраживања на територији југозападне и јужне Србије (подручје обухвата и територију општине Рашка). Поред природног загађења утврђено је присуство антропогених загађивача посебно опасних и штетних материја – тешких метала чија концентрација зависи од особина земљишта, врсте стена и биљног покривача. Конкретно повећане концентрације бакра су уочене испод Јошаничке бање, што је вероватно последица примене заштитних препарата у пољопривреди. Повећан садржај олова пронађен је дуж фреквентних саобраћајница Краљево – Рашка, али и на Кобаонику и у граничном подручју са Косовом, што може бити последица ратних дејстава или је узрок рад постројења за прераду олова на Косову.

4.3.б Оцена квалитета земљишта на територији општине Рашка

Претходно наведени подаци који указују на постојење загађења земљишта територије општине, углавном пореклом из саобраћаја и појас загађеног земљишта је

уз саобраћајнице. Садашњим трендом, када индустрије готово да и нема, на ширем подручју, загађење углавном долази из пољопривреде и неадекватне санитације (рурално загађење). Загађење земљишта на Копаонику тешким металима може имати велике последице на живи свет и будући статус природног добра.

4.4. БУКА

Бука у урбаној средини је пратилац модерног начина живота. Углавном се јавља поред саобраћајница у зонама производних процеса и уз друге локалне изворе буке – кафиће, ресторане.

Бука за потребе израде плана није мерена. На локалном нивоу, на основу мерења буке, извршено је акустично зонирање територије општине Рашка (према важећем Закону), на основу чега су прописане мере заштите у појединачним зонама. Главни извори буке су саобраћај на главним друмским саобраћајницама у насељима.

4.5. ЗАШТИЋЕНА ПРИРОДНА ПОДРУЧЈА, БИОДИВЕРЗИТЕТ И ШУМЕ

Сагледавајући геолошку, педолошку, геоморфолошку, хидролошку и климатолошку разноврсност планског подручја може се закључити да је општина Рашка значајан центар биолошке разноврсности у РС. Постојећи степен биолошке разноврсности планског обухвата се може оценити као релативно висок, што по питању врста и екосистема, тако и по питању генетичког диверзитета.

Према плану заштите природе и екосистема општина долина Ибра и Рашке припадају природно антропогеном екосистему, а простор Националног парка Копаоник и Парка природе Голија у подручја изузетних природних вредности и посебног националног значаја.

На територији општине Рашка заштићено је више природних објеката и подручја (Национални парк Копаоник, Парк природе Голија, заштићена околина око културних добара – Нове и Старе Павлице и манастира Градац, као и археолошки објекти геонаслеђа – стари рударски копови, и хидролошки објекти – језеро, баре и тресаве на Копаонику) на укупној површини од око 300 km².

Такође су утврђена станишта значајних подручја за птице (IBA – Important Bird Areas), значајна подручја за биљке (IPA – Important Plant Areas) као и одабрана подручја за дневне лептире (PBA – Prime Butterfly Areas), чије површине углавном улазе унутар граница Националног парка и Парка природе. Ово подручје је део Емералд мреже. Уредбом о еколошкој мрежи (Сл.гласник РС, бр. 102/10), ова подручја су добила и посебну правну заштиту.

Општина Рашка је јако богата шумом. Чак 44% територије општине или око 30.000 ha је под шумом. Доминирају лишћари – буква и храст, док код четинара доминираа смрча. Значајна је појава ендемизма и субендемизма европског и светског значаја, постоје 2 центра ендемизма – рудине и термофилни субендемични камењари на Копаонику, богат флористички састав како на Копаонику тако и на Голији. Богата фауна птица и сисара данас је прилично угрожена јер су неке врсте потпуно ишчезле.

Богата природна разноликост може бити угрожена на више начина (услед развоја туризма, ширења урбанизације, изградње путева, као и развојем шумарства и пољопривреде). Тако ова природна добра могу изгубити на значају, како еколошком и научно истраживачком тако и у развојном, еколошком и функционалном.

4.6. ОТПАД

Отпад се на територији општине углавном третира на небезбедан и несанитаран начин. Нема сортирања отпада по пореклу и врсти. Бројне су дивље депоније на које доспева разноврстан отпад по пореклу. Покренуте су иницијативе за санирање и рекултивацију ових површина. Приказ дивљих депонија (површина, запремина отпада и) дати су у табели бр. 2: *Катастар дивљих депонија на територији општине Рашка (одељак: 3.12.Управљање отпадом)*.

На депоније доспевају и друге врсте отпада – индустријски и грађевински, а ретко и опасан.

Националном стратегијом управљања отпадом из 2003. године предвиђено је затварање и рекултивација постојећих одлагалишта и изградња 29 регионалних депонија, са постројењима за сепарацију рециклабилног отпада и трансфер станицама. Подаци о предвиђеној мрежи регионалних депонија, трансфер станица, центара за рециклажу, компостирање и инсинератора за предметно подручје дато је у Табели бр. 6. :*Подручје Просторног плана у предвиђеној мрежи регионалних депонија, трансфер станица, центара за рециклажу, компостирање и инсинератора*

Табела 6. Подручје Просторног плана у предвиђеној мрежи регионалних депонија, трансфер станица, центара за рециклажу, компостирање и инсинератора

Број	Општине	Број становника	отпад(т/дан)
Регион 25	Нови Пазар, Рашка , Тутин, Сјеница	229,887	147,13
Трансфер станица за регион бр.25	Рашка Сјеница	26.891 27.857	17,21 17,83
РЕЦ 13	Прибој, Рашка , Нова Варош, Нови Пазар, Пријеполје, Тутин, Сјеница	321.025	205,46
КОМ 5	Ужице, Бајина Башта, Пожега, Ариље, Ивањица, Чајетина, ПрибојПријеполје, Нова Варош, Нови Пазар, Рашка , Тутин, Сјеница	536.202	343,16
ИНС 3	Ужице, Бајина Башта, Пожега, Ариље, Ивањица, Чајетина, Чачак, Краљево, Г.Милановац, Лучани, Крагујевац, Топола, Кнић, Рековац, Прибој, Пријеполје, Нова Варош, Крушевац, Ћићевац, Варварин, Трстеник, Врњачка Бања, Брус, Александровац, Нови Пазар, Рашка , Тутин, Сјеница	1.362.546	872,02

Општина још увек није покренула процес регионализације у прикупљању отпада. Општинском одлуком је локација досадашње санитарне депоније пренамењена у депонију грађевинског отпада. У циљу ефикаснијег уклањања отпада укључени су оператери који врше сакупљање и превоз отпада до депоније.

Неопходне су крупне промене у систему управљања отпадом. Неопходно је смањити укупну количину произведеног отпада кроз стимулацију рециклаже, савремено и ефикасно прикупљање, ефикасан транспорт и безбедно складиштење или уништавање. У циљу смањења загађења животне средине потребно је, између осталог, стимулисати рециклажу смећа као и уништавати отпад у оквиру индивидуалних домаћинстава.

Неопходно је унапредити систем управљања опасним отпадом у складу са важећом законском регулативом.

4.7. ОБНОВЉИВИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

За истраживање, развој и коришћење нових и обновљивих извора енергије један од основних предуслова је постојање подстицајних мера државе. Влада Републике Србије донела је Уредбу о мерама подстицаја за производњу електричне енергије коришћењем обновљивих извора енергије и комбинованом производњом електричне и топлотне енергије „Сл. гласник РС”, бр. 99/2009. У обухвату Просторног плана општине Рашка налази се велики број потенцијалних локација за изградњу малих хидроелектрана (хидроелектране снаге до 10 MW). Мале хидроелектране су веома повољне са аспекта децентрализоване производње јер могу да омогуће локално снабдевање потрошача у удаљеним насељима.

Катастром малих хидроелектрана Србије дефинисане су потенцијалне локације у обухвату плана, којих има 34, са укупном инсталисаном снагом од око 33 MW, и наведене су у следећој табели. (Табела бр. 7: Потенцијалне локације малих хидроелектрана на територији општине Рашка).

Табела бр. 7: Потенцијалне локације малих хидроелектрана на територији општине Рашка

Редни број	Број катастарског листа	Назив	Инсталисана снага (kW)	Режим заштите
1	490	Пискања	2160	
2	491	Павлица	1520	
3	492	Рашка	2160	
4	555	Дрење	4740	
5	557	Витуш	325	
6	558	Тошовићи	140	
7	559	Крстац	440	
8	561	Марићи	5520	
9	562	Марићи	4054	II степен
10	563	Речица	245	II степен
11	564	Гарине	265	
12	565	Самоково	190	
13	566	Ђорђевићи	150	II степен
14	567	Саставци	145	II степен
15	574	Цајићи	1220	
16	575	Монаци	1130	
17	576	Градачка бања	2155	
18	579	Павлица	100	
19	580	Рајац	125	
20	581	Крстац	415	
21	582	Бороштани	325	
22	604	Рудине	270	
23	605	Совињак	120	
24	606	Пановића	95	
25	607	Језеро	95	
26	608	Вратолом	120	
27	609	Кончица	135	
28	610	Доња Рудница	350	
29	611	Ново Село	510	
30	612	Змијањак	470	
31	613	Лисина	390	II степен
32	560	Паљештица	непознато	

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

33	577	Јоковићи	непознато	
34	578	Буче	непознато	

Подаци из Катастра малих хидроелектрана Србије често не одговарају стварном стању на терену и не би их требало стриктно примењивати у данашњим условима без техно-економске и посебно еколошке евалуације решења и сагласно оптималном коришћењу расположивог потенцијала водотока. Услед значајног протока времена од израде ових катастара и насталих промена у простору и хидрологији, исти се могу користити као документациона подлога за припрему изградње МХЕ уз неопходност претходне провере стања у простору и хидрологији.

Мале хидроелектране, нису еколошки прихватљиве на деловима заштићених подручја са режимом заштите I и II степена, што треба имати у виду као један од критеријума приликом ревизије локација малих хидроелектрана и проглашења заштићених подручја. Ове објекте је могуће градити и на другим локацијама, уз сагласност Министарства рударства и енергетике у погледу максималног искоришћења енергетског потенцијала водотокова и сагласности других надлежних министарстава и институција.

4.7.1.Геотермална енергија

У обухвату Просторног плана, на локалитету Јошаничке бање, постоји геотермални извор са једном од највиших температура воде у Србији. Истраживањима спроведеним 80-их година прошлог века означени су извори топле воде до температуре 77 °C.

Постоји и геотермални извор на локалитету Баљевца са температуром у опсегу 20-40 °C. Ови извори енергије се могу користити у областима нискотемпературне примене као што су базени у бањама где се спроводи терапија, загревање санитарне воде или просторија, на фармама за загревање просторија, у пољопривреди за загревање стакленика, рибњацима и др.

У обухвату Просторног плана општине Рашка пољопривредно земљиште заузима значајне површине. Обзиром на огромне потенцијале биомасе из пољопривреде, планира се њено коришћење за загревање простора сагоревањем биомасе, когенерацијску производњу енергије (топлотне и електричне), као и за самосталну производњу електричне енергије и производњу биогорива. Ово су најперспективније могућности за коришћење биомасе, препознате у Акционом плану за биомасу 2010-2012. усвојеном од Владе Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 56/2010). Планира се коришћење биомасе и из шумских остатака, али само у дозвољеним границама заштите природних добара. Планира се и коришћење соларне енергије, применом разних врста пасивних соларних система (у којима објекат представља пријемник који захвата и чува највећи део енергије) и активних соларних система (који захватају енергију инсталисањем посебне опреме).

4.8.ПИТАЊА ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ РАЗМАТРАНА У СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ И ПРИКАЗ РАЗЛОГА ЗА ИЗОСТАВЉАЊЕ ОДРЕЂЕНИХ ПИТАЊА И ПРОБЛЕМА ИЗ ПОСТУПКА ПРОЦЕНЕ

Питања заштите животне средине разматрана у предметној стратешкој процени, дефинисана су на основу постојећег стања животне средине и утицаја планираног

развоја, што обезбеђује полазну тачку заштите и унапређења стања животне средине у планском периоду.

Разматрана су следећа питања:

1. **угрожена и потенцијално угрожена подручја** и простори или/и појединачне локације. Без обзира што доминира простор очуване природе и заштићених природних добара, таквих зона и локација има – оптерећени саобраћајни правци, дивље депоније, зоне под ерозијом, клизишта, радне зоне, експлоатациона поља, рудници. Посебан проблем је туристички комплекс Суво Рудиште – зона са преоптерећеним туристичким притиском.

2. **осетљива подручја** – заштићена природна добра и подручја од значаја кроз сагледавање њиховог садашњег и будућег статуса и могућност интеграције у планиране развојне циљеве општине Рашка.

3. **управљања отпадом** - овај проблем превазилази локални ниво, у најмању руку је од регионалног значаја и захтева различите нивое приступа - утврђивање врсте и количине отпада, начин складиштења, третмана, сепарације, поновно коришћење и сл. Ову проблематику допуњује и проблем третмана **отпадних вода** (фекалних пре свега) који је такође стратешки значајан (утврђивање степена санитације, начин складиштења фекалних вода у неприступачним зонама, индустријске отпадне воде и сл.).

4. **коришћење обновљивих видова енергије и ограничено коришћење природних ресурса**, намеће се као неопходност будућег еколошког развоја општине. Сагледавање могућности и значаја коришћења обновљивих извора енергије.

5. **развој еколошке свести** у функцији заштите животне средине кроз различите видове информисања и примена закона и прописа у свим развојним секторима. Примена прописаних решења и мера заштите при планираном развоју захтева информисање и едукацију становништва о значају заштите природних добара, ресурса, о управљању отпадом и др. ефикасним начинима усклађивања развоја и заштите.

У току израде предметне Стратешке процене, нека питања нису разматрана:

Климатске промене и озонски омотач,
Смањење јонизујућег и нејонизујућег зрачења,
Пекокранични утицаји,
Заштита од акцидента.

Прецизних података о загађености поједних подручја изостају, а постојећи резултати квалитета појединих медијума животне средине су везана за округ (Рашки). Због тога је отежана категоризација могућих утицаја поједних загађивача, као и пројекција будућих загађивача и њиховог утицаја (интензитета, вероватноће и др. значајних карактеристика).

Аспекти климатских промена и озонског омотача нису обрађени с обзиром на глобалност проблема. Утицаји јонизујућег и нејонизујућег зрачење такође није обрађен јер нису предмет овог нивоа планирања. Планом се не предвиђа развој пројеката који ће изазвати прекогранична загађења. Акцидентне ситуације и заштита нису предмет ове процене.

4.9. ПРОСТОРНА ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Према **просторној диференцијацији животне средине** (извод из ППРС) (према стандардима и искуствима ЕУ), а узимајући у обзир постојеће стање квалитета животне средине и тренд у наредном периоду, простор општине Рашка је издиференциран на неколико подручја:

Подручја угрожене животне средине (*туристичке зоне са прекомерним оптерећењем простора, подручја експлоатације минералних сировина, са мањим утицајима на човека, живи свет и квалитет живота. Овој зони припадају локална сметлишта, зоне јаке еризиде, јаловишта и зоне са повећаном концентрацијом полутаната (МДК и ГВИ у ваздуху) и зонама повећане буке. За ова подручја треба спречити даљу деградацију и обезбедити побољшање постојећег стања, како би се умањила деградираност животне средине као ограничавајућег фактора развоја. Потребно је одредити најадекватнији начин коришћења природних ресурса и простора са циљем очувања природних вредности и унапређења животне средине. У овој категорији спада туристички центар на Копаонику и подручја експлоатације минералних сировина у долини Ибра и на обронцима Копаоника, напуштене и несаниране површине и локације у фази експлоатације.*

Подручја квалитетне животне средине (*шумска подручја, туристичке зоне контролисаног развоја, пољопривредне воћарске зоне, подручја са природном деградацијом, ливаде и пашњаци, ловна и риболовна подручја, водотоци II класе*) са преовлађујућим позитивним утицајима на човека, живи свет и квалитет живота. За ова подручја треба обезбедити решења којима се елиминишу или умањују постојећи извори негативних утицаја односно увећавају позитивни као компаративна предност у планирању развоја. Потребно је резервисати и чувати подручја од загађивања из стратешких разлога. У овој категорији су: територије сеоских насеља општина које припадају II категорији, подручја са природном деградацијом (еродирани површине, клизишта, плавни терени и др).

Подручја веома квалитетне животне средине (подручја заштићених природних добара, подручја заштићена међународним конвенцијама, планински врхови и тешко приступачни терени) у којима доминирају позитивни утицаји на човека и живи свет. Треба обезбедити таква решења којима се задржава постојеће стање квалитета животне средине и штите природно вредни и очувани екосистеми. У ову категорију спадају *заштићена природна добра, уз напомену да нека од ових подручја (на пр. Копаоник) убрзано губе прерогативе неопходне за национални парк услед бесправне изградње, неодговарајућег комуналног система, природе угрожене претераним оптерећењем грађењем.*

Основни **потенцијали** подручја Просторног плана са аспекта заштите животне средине су:

очувана природа - чиста вода, незагађен ваздух и тло представљају велики потенцијал за здрав живот становништва, производњу здраве еколошки безбедне хране уз развој туризма и презентацију простора као значајног еколошког ентитета југозападне Србије, непостојање великих индустријских капацитета као загађивача и релативно очувана животна средина,

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

могућност коришћења обновљивих извора енергије, термалне енергије, енергије ветра,
могућност развијања органске пољопривреде и производње здраве хране.

Ограничења са аспекта заштите животне средине су:

низак ниво свести грађана и слаба обавештеност о проблемима заштите животне средине;
непостојање или недовољна изграђеност комуналне инфраструктуре (пре свега фекалне канализације),
бројне дивље депоније које загађују земљиште и воде,
бројна јаловишта, девастирани простори, напуштени копови, нерекултивисани простори представљају лошу слику пејзажа и деструктивно делују на земљиште, воду и ваздух,
конфликти појасеви и зоне које емитују повећану концентрацију полутаната (сумпор диоксид, угљенмоноксид, чађ, тешке метале) из мотора са унутрашњим сагоревањем (саобраћајна чворишта и кланци – Јошаничка Бања и туристички центар Копаноник), као и извори буке,
дивља градња и ширење урбанизације без адекватног претходног сагледавања последица изазива бројне проблеме у животnoj средини,
погрешан приступ у решавању одређених комуналних питања, нпр. - топлификација насеља се врши преко индивидуалних ложионица на чврста горива, која загађују ваздух, без обзира на могућност топлификације обновљивим изворима енергије (путем коришћења топле воде термалних извора),
утицај окружења, планског залеђа на загађење животне средине општине Рашка (производни капацитети на Косову и Новом Пазару, и сл.),
непосотојање систематског праћења стања животне средине, нема мониторинга,
недовољна (или је нема) документационе основе за адекватно управљање животном средином.

У контексту заштите простора, а на основу просторне диференцијације, дефинисаних потенцијала и ограничења, дат је приказ постојећег стања животне средине – Графичка документација: *Прилог бр.1: Туризам и заштита простора – Просторна диференцијација животне средине , Р 1: 50 000.*

4.10. ВАРИЈАНТНА РЕШЕЊА

У оквиру стратешке процене су припремљена два варијантна решења за реализоване секторе Просторног плана. Прво варијантно решење се односи на нерелизовање Просторног плана, док друго представља решење Просторног плана.

Варијантно решење 1: нерелизовање Просторног плана

У случају нерелизовања Плана могуће последице по животну средину могу бити значајне због следећих потенцијалних појава:
неконтролисане и непланске градње, што неминовно доводи до деградације урбаних, пејзажних и природних вредности насеља,
неконтролисане експлоатације природних ресурса,
потенцијалног загађивања изворишта водоснабдевања,
неадекватне, неравномерне и недовољне инфраструктурне опремљености због

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

недостајућих капацитета,
перманентног и акцидентног загађивања вода (подземних и површинских), земљишта и ваздуха,
неодговарајућег управљања отпадом – непостојање рециклаже, формирање нових сметлишта и сл.,
даље деградације изворних природних вредности подручја, прородних добара и других осетљивих подручја, што може довести у питање даљи статус и опстанак Националног парка Копаоник, са свим својим специфичностма и ендемичним живим светом.

Варијантно решење 2: реализација Просторног плана

Основна решења и концепти ПП општине Рашка приказана су у поглављу 2 – 2.2 Приказ општих и посебних циљева ПП општине Рашка. Могу се очекивати бројни позитивни ефекти у сваком сектору стратешких циљева заштите животне средине, који отклањају већину негативних тенденција у развоју општине ако се план не би имплементирао.

4.11. КОНСУЛТАЦИЈЕ

У току израде Стратешке процене вршене су консултације са надлежним републичким И општинским органима из области заштите животне средине.

5.0. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА

5.1. ОПШТИ ЦИЉ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ

Општи циљ Стратешке процене је дефинисан као заштита основних чиналилаца животне средине кроз одрживо коришћење природних вредности и природних ресурса, уз подстицај коришћења обновљивих извора енергије са циљем смањења загађења и притисака на животну средину, биодиверзитет и здравље људи.

5.2. ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ су:

1. Заштита и очување квалитета ваздуха
2. Заштита очување и унапређење квалитета површинских и подземних вода
3. Очување и унапређење квалитета тла и пољопривредног земљишта
4. Заштита природних добара и предела
5. Заштита биодиверзитета
6. Унапређење управљања отпадом и отпадним водама
7. Унапређење енергетске ефикасности и коришћење алтернативних извора енергије
8. Развијање еколошке свести и едукација.

5.3. ВРСТЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА КОЈИ СУ КОРИШЋЕНИ ПРИ ИЗГРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ

Индикатори (показатељи, индекси) представљају основни инструмент за систематско идентификовање, оцењивање и праћење стања, развоја и услова средине и сагледавање последица. Они су неопходни као улазни подаци за свако планирање (друштвено-економско и просторно-урбанистичко) и представљају полазну основу за планирање развоја животне средине.

У припреми Стратешке процене утицаја ПП на животну средину, индикатори су припремљени у складу са циљевима Стратешке процене, а на основу индикатора Стратегије одрживог развоја РС и приказани су у табели бр.8: *Циљеви и индикатори стратешке процене.*

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Табела бр.8: Циљеви и индикатори стратешке процене

Област	Посебни циљеви Стратешке процене	Индикатори
Ваздух	и Заштита очување квалитета ваздуха	<p>Амбијенталне концентрације загађујућих материја у урбаним областима Дефиниција: Амбијенталне концентрације загађења ваздуха озон,SO, суспендованим честицама, CO₂, NO_x, прашкастим, органским и неорганским материјама. Јединица мере: µg/m³, ppm или ппб; или удео дана када су прекорачене граничне вредности</p>
Воде	Заштита очување и унапређење квалитета површинских и подземних вода	<p>Годишња количина исцрпене подземне и површинске воде, апсолутно и као део од укупне обновљиве количине воде Дефиниција: Укупна годишња количина исцрпене подземне и површинске воде као удео укупне годишње обновљиве воде за пиће Јединица мере: m³, %</p> <p>Потрошња воде по секторима Дефиниција: Удео потрошене исцрпене воде по секторима (домаћинства, индустрија, пољопривреда) Јединица мере:% од укупно исцрпене воде</p> <p>Присуство фекалних бактерија у води за пиће Дефиниција: Удео ресурса воде за пиће намењене за кућну употребу која садржи концентрације фекалних бактерија више од препоручених према упутствима СЗО за квалитет воде за пиће Јединица мере:%</p> <p>БПК у водотоковима Дефиниција: Количина кисеоника потребна или потрошена за микробиолошко разлагање (оксидацију) органских материја у води Јединица мере: мг/л кисеоника потрошеног у 5 дана на константној температури од 20°C</p> <p>Процент отпадних вода које се пречишћавају Дефиниција: Удео отпадних вода које се подвргавају неком облику третмана Јединица мере: %</p>

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Земљиште	Очување и унапређење квалитета тла и пољопривредног земљишта	<p>Промена намене земљишта Дефиниција: Удео промене намене коришћења земљишта у временском периоду Јединица мере: %</p> <p>Деградација земљишта Дефиниција: Промене у природи ресурса земљишта у зависности од врсте и географске локације, које укључују: физичко стање земљишта; диверзитет или густину прекривености вегетацијом; дебљину површинског слоја, салинитет или алкалитет итд. Јединица мере: ха (величина области и интензитет промена са побољшањем или погоршањем стања)</p> <p>Земљиште угрожено ерозионим процесима Дефиниција: Мера величине земљишта угрожено ерозијом И његов удео у укупној територији. Јединица мере: ха или % земљишта угроженог ерозијом.</p> <p>Употреба минералних ђубрива Дефиниција: Обим коришћења ђубрива у пољопривреди по јединици површине пољопривредног земљишта Јединица мере: kg/ha</p> <p>Употреба пестицида Дефиниција: Коришћење пестицида по јединици површине пољопривредног земљишта Јединица мере: т активне материје пестицида на 10 km² пољопривредног земљишта</p>
Природа, биодиверзитет и предео	Заштита природних добара и предела, заштита биодиверзитета	<p>Учешће шумског земљишта у укупном земљишту Дефиниција: Удео природног и сађеног шумског земљишта негованог у периоду времена у укупном земљишном фонду Јединица мере: %</p> <p>Учешће заштићених области у односу на укупну површину Дефиниција: Површина заштићених екосистема на земљишту или у унутрашњим водама, изражени као удео у укупној површини екосистема Јединица мере: %.</p>
Отпад	Унапређење управљања отпадом	<p>Стварање отпада Дефиниција: Годишња количина индустријског и комуналног чврстог отпада који настаје у производњи и потрошњи Јединица мере: т/становнику, т/1000\$ БДП</p> <p>Количина отпада који се подвргава третману Дефиниција: Удео отпада који се подвргава рециклажи, компостирању, инсинерацији Јединица мере: %</p>
Природни ресурси	Унапређење енергетске ефикасности и коришћење алтернативних извора енергије	<p>Потрошња енергије по глави становника Дефиниција: Количина енергије (нафта, угаљ, гас и електрична енергија) по становнику расположива за дату годину Јединица мере: ГЈ/становнику или тоне (тона еквивалентне нафте) по становнику</p> <p>Учешће обновљивих извора енергије у укупној потрошњи енергије Дефиниција: Удео енергије добијене из обновљивих извора у укупној потрошњи енергије Јединица мере: %</p>

6.0. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА

Реализацијом планских активности могу се јавити потенцијални штетни утицаји у различитим фазама реализације планских решења. Процена утицаја планираних намена, просторних целина, садржаја, функција, објеката и делатности (планских циљева) на животну средину вршена је са аспекта могућих утицаја у односу на циљеве Стратешке процене. Ово укључује и процену утицаја варијантних решења (нереализације и реализације плана) на животну средину.

Еколошка процена Плана је важан аспект у поступку доношења Одлуке за усвајање могућих намена, начина коришћења и заштите природних ресурса и животне средине. Избор решења за које је урађена Стратешка процена извршена је према следећим критеријумима:

Процена је вршена само за планска решења која су од суштинског значаја за будући развој општине Рашка,

За планска решења из области заштите животне средине и заштиту биодивезитета, није вршена Стратешка процена, јер су ова решења у функцији заштите животне средине самим тим усклађена са циљевима Стратешке процене.

На онову планских циљева (поглавље 2, ове процене) издвојена су планска решења за које је извршена процена утицаја на животну средину:

1. У области природних система и ресурса:

рационално коришћење и заштита пољопривредног земљишта,
рационално коришћење, управљање и заштита шума и шумског земљишта,
рационално коришћење и управљање заштитом вода,
рационално коришћење минералних сировина.

2. У области становништво, насеља и јавне службе:

- унапређење развоја јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре,
- унапређење развоја руралног подручја, неговање и промовисање њихових вредности - развој високопланинских подручја.

3. У области привредне делатности и туризма:

развој привредних активности у складу са карактеристикама и реалним капацитетима општине, трансформација и усавршавање привредног сектора,
одрживи развој пољопривереде и компатибилних делатности као основа развоја,
развој различитих видова одрживог туризма (транзитни, ловни, школски, рекреативни, етно, здравствени).

4. У области саобраћаја и инфраструктурних система:

доградња, рехабилитација и модернизација путних и железничких саобраћајница, општинског и државног значаја,
унапређење водоснабдевања и развој водопривредних делатности,
унапређење санитације на општинском нивоу и изградња система за пречишћавање отпадних вода у општинском центру и оспособљавање система за пречишћавање отпадних вода на Копаонику,
гасификација општине,
побољшање енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије,
партиципација у изградњи регионалног центара за управљање комуналним отпадом,
промоција и подстицање рециклаже и поновног искоришћења отпада као секундарне сировине,

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

5. У области заштите природних и културних добара: заштита, контролисано и одрживо коришћење природних добара, заштита и коришћење културног наслеђа, очување и заштита аутентичности предела.

6.1. ПРИКАЗ ПРОЦЕЊЕНИХ УТИЦАЈА ВАРИЈАНТНИХ РЕШЕЊА ПЛАНА И ЊИХОВО ПОРЕЂЕЊЕ

У процесу Стратешке процене анализирана су два сценарија развоја ППО Рашка: Варијанта 1 – уколико не дође до реализације/спровођења ПП и Варијанта 2 – уколико дође до спровођења/реализације планских циљева ПП општине Рашка.

Процена утицаја варијантних решења на циљеве Стратешке процене уређена је како би се омогућило поређење анализираних варијантних решења, а указало на повољније варијантно решење са становишта заштите животне средине. Поређење варијантних решења извршена је у наредној табели (Табела бр.9 - *Процена утицаја варијантних решења на животну средину*).

Табела бр.9: Процена утицаја варијантних решења на животну средину

Циљ стратешке процене	Варијантно решење бр.1 (план се не реализује)	Варијантно решење бр.2 (план се реализује)
Заштита ваздуха, заштита очување и унапређење квалитета површинских и подземних вода	-	M
Очување и унапређење квалитета тла и пољопривредног земљишта	-	M
Заштита природних добара и предела	-	M
Заштита биодиверзитета	-	M
Очување и рационално коришћење природних ресурса	-	+
Унапређење управљања отпадом	-	+
Унапређење енергетске ефикасности и коришћење алтернативних извора енергије – биомасе, хидроенергије и енергије ветра	-	+
Развијање еколошке свести и едукација	-	+

+ позитиван тренд (унапређење ж.средине)

- негативни тренд (деградација ж.средине)

0-без значајних промена,

M - уз мере заштите могућ позитиван тренд

Варијантно решење 1: које се односи на нереализовање ПП, **неповољније** је са аспекта заштите животне средине, јер би дошло до настављања негативног тренда у управљању подручја – непланске градње, неодговоријајућег управљања отпадом и отпадним водама. Такође би се наставило загађење вода и земљишта, због непостојања адекватне санитације, претеране употребе хемије у пољопривредни и сл. Посебно би била угрожена природна и културна добра због непланског и нерационалног управљања уз могућност губитка валоризованих посебности и квалитета. Такође би се негативан утицај испољио и на биодиверзитет у виду нестајања/смањења бројности појединих врста предметног подручја, као и на репрезентативност и препознатљивост предела. У већ промењеним/деградираним енклавама (ерозиона подручја, туристичко подручје са великим притиском, сметлишта,

зоне аерозагађена и сл.) би се притисци на животну средину вишеструко увећали без санације и рекултивације.

Варијантно решење 2: које се односи на реализовање Плана, значајно је повољније са аспекта заштите животне средине када је реч о унапређењу управљања отпадом (формирање регионалног центра за одлагање отпада, успостављању рециклаже и сл.) већем коришћењу обновљивих извора енергије (воде, ветра, биомасе). Применом мера заштите животне средине у свим секторима развоја општине (урбаним, руралним, привредним, туристичким, инфраструктурним и сл.) обезбедиће се заштита појединачних чинилаца животне средине.

Нереализовање Плана је варијантно решење са могућим значајним негативним последицама у односу на циљеве стратешке процене и губитак еколошко природних вредности подручја. Стратешком проценом утицаја и Планом предложен је одржив развој подручја уз очување постојећих потенцијала, природних вредности и ресурса као и решења за спречавање конфликта у простору и разрешење постојећих просторних еколошких проблема. Стога је неопходно доношење и имплементација Плана са понуђеном еколошком поставком одрживог развоја.

6.2. ПРИКАЗ ПРОЦЕЊЕНИХ УТИЦАЈА ПЛАНА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ СА ОПИСОМ МЕРА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ И ОГРАНИЧАВАЊЕ НЕГАТИВНИХ, ОДНОСНО УВЕЋАВАЊЕ ПОЗИТИВНИХ УТИЦАЈА

6.2.1.Процена утицаја планских решења на животну средину

У овом поглављу је извршена квалитативна анализа и евалуација могућих утицаја, који су приказани као збирни утицаји на животну средину. Узете су у обзир следеће карактеристике утицаја:

Врста процењених утицаја планских циљева је дата вредновањем укупних позитивних утицаја и укупних негативних утицаја одређеном бојом и њеним интензитетом. Зелена боја представља позитивне, а црвена негативне утицаје, док је бела боја знак да утицаја нема или су непознати. Интензитет боје указује на јачину позитивних односно негативних утицаја.

Вероватноћа дешавања утицаја (сигуран (С), вероватан (В) и мало вероватан (Мв)) и **трајање утицаја** (краткорочан (К) – до прве фазе реализације -2014. године, средњорочан (Ср) – до краја планског хоризонта 2021.године , дугорочан(Д) – након 2020.године).

Учесталост утицаја (повремен (П), сталан (Ст)).

Просторне размере утицаја (локални (Л), регионални (Р), национални (Н) и међународни (М)).

Методологија је описана у поглављу 8.1. Примењена методологија, ове процене.

Евалауција утицаја је извршена за дефинисане планске циљеве (решења) која су претходно наведена у овом поглављу, у односу на циљеве стратешке процене описно према наведеним критеријумима утицаја и приказана наредној табели - *Табела бр.10: Збирни приказ процењених утицаја Плана на животну средину.*

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Циљеви стратешке процене		Плански циљеви		Заштита и очување квалитета ваздуха		Заштита, очување и унапређење квалитета вода		Заштита тла и пољо. земљишта		Заштита п.добра и предела		Заштита биодиверзитета		Заштита и очување п.ресурса		Унапређење у управљању отпадом		Коришћење о.и.енергије – унапређење енергетичности		Развијање еколошке свести и едукација	
Природни систем и ресурси		Рационално коришћење и заштита пољопривредног земљишта		Рационално коришћење, управљање и заштита шума		Рационално коришћење, управљање заштитом вода		Рац. коришћење мин.сировина		Унапређење развоја јавних служби, саобраћајне и тех. инфраструктуре		Унапређење развоја руралног подручја- високопланинских подручја									
		В Д П Л	В Д П Р	В Д С т Р	С Д С т Р	В Д П Л	В Д С т Р		В Д П Л	В Д С т Р										В Д С т Л	
		С Д С т Л	В Д П Р	С Д С т Л	В Д С т Р/Н	В Д П Р	В Д С т Н/Р		В Д П Л	С Д П/С т Р/Н											
			С Д С т Н	С Д С т Р	В Д П Р	В Д П Р	В Д С т Н/Р	В Д П Л	С Д П/С т Р/Н												
		В Д П Л	С С С т Р/Н	С Д С т Л/Р	С Д С т Р	С Д С т Р	В Д С т Л/Р	В Д П Л/Р	С Д С т Р												
				С С П Л	В Д П/С т Л			С Д С т Р	В Д С т Л											С Д П Л	
		М В Д П Р	В Д С т Р	В Д С т Р	В Д С т Р																
		В Д П Р	В Д С т Л	В Д С т Л	В Д С т Р	В Д С т Р	В Д С т Р	В Д С т Р	В Д С т Л											С Д П Л	

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Циљеви стратешке процене	Плански циљеви	Заштита и очување квалитета ваздуха	Заштита, очување и унапређење квалитета вода	Заштита тла и пољо. земљишта	Заштита п.добра и предела	Заштита биодиверзитета	Заштита и очување п.ресурса	Унапређење у управљању отпадом	Коришћење о.и.енергије – унапређење ен.ефикасности	Развијање еколошке свести и едукација
Привредна делатност и туризам	Развој одрживог туризма- транзитни, ловни, рекреативни , здравствени, етно	В Д Ст Л	Мв Д Ст Л	В Д Ст Л	В Д Ст Л	В Д Ст П	В Д Ст Л/П	В Д Ст П	Мв Д Ст П	В Д П Л/П
	Развој одрживог пољопривреде и компатибилних делатности		Мв Д Ст Л	В Д П Р	В Д П Л	В Д П Р	В Д Ст Л	В Д Ст Л	В Д Ст Л	В Д Ст Л/П
	Одрживи развој привреде, трансформација и усавршавање привредног сектора									

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Циљеви стратешке процене	Плански циљеви	Заштита и очување квалитета ваздуха	Заштита, очување и унапређење квалитета вода	Заштита тла и пољо. земљишта	Заштита п.добра и предела	Заштита биодиверзитета	Заштита и очување п.ресурса	Унапређење у управљању отпадом	Коришћење о.и.енергије – унапређење ен.ефикасности	Развијање еколошке свести и едукација
Саобраћај и инфраструктура	Добра, рехабилитација и модернизација свих саобраћајница	СД Ст Л	ВД П Л/Р	ВД Ст Л/Р	ВД Ст Л/Р	ВД П/Ст Р	ВД П/Ст Л/Р	ВД Ст Р		
	Унапређење водоснабдевања и развој водопривредних делатности		СД Ст Р	СД Ст Р	СД Ст Р	СД Ст Р		СД Ст Р	СД Ст Р	ВД П Л/Р
	Унапређење санитације, изградња и унапређење система за одводњавање и ППОВ		СД Ст Р/Н	СД Ст Л	СД Ст Р			СД Ст Л	СД Ст Л	
	Унапређење санитације, изградња и унапређење система за одводњавање и ППОВ		СД Ст Р/Н	СД Ст Л	СД Ст Р			СД Ст Л	СД Ст Л	
	Унапређење санитације, изградња и унапређење система за одводњавање и ППОВ		СД Ст Р/Н	СД Ст Л	СД Ст Р			СД Ст Л	СД Ст Л	
	Унапређење санитације, изградња и унапређење система за одводњавање и ППОВ		СД Ст Р/Н	СД Ст Л	СД Ст Р			СД Ст Л	СД Ст Л	
	Унапређење санитације, изградња и унапређење система за одводњавање и ППОВ		СД Ст Р/Н	СД Ст Л	СД Ст Р			СД Ст Л	СД Ст Л	
Гасификација општине	СД Ст Р	ВД Ст Р	ВД Ст Р	ВД Ст Л	ВД Ст Л		ВД Ст Л		СД Ст Н	
Побољшање енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије	СД Ст Л/Р	СД Ст Р	ВД Ст Л/Р	СД П/Ст Р	СД Ст Н/М	СД Ст Н/М	СД Ст Р	СД Ст Р	СД Ст Р/Н	ВД Ст Л/Р
Партиципација у изградњи регионалних центара за управљање комуналним отпором	ВД Ст Л	ВД Ст Л	СД Ст Р	ВД Ст Л	ВД Ст Л	ВД Ст Л	СД Ст Р	СД Ст Н		ВД Ст Р

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Циљеви стратешке процене	Плански циљеви	Промоција и подстицај рециклаже и поновног коришћења отпада као секундарне сировине	Заштита природних и културних добара				Заштита и очување п. ресурса	Унапређење у управљању отпадом	Коришћење о.и. енергије – унапређење ен. ефикасности	Развијање еколошке свести и едукација
			Заштита, контролисано и одрживо коришћење природних добара	Заштита и коришћење културног наслеђа	Очување и заштита аутентичности предела	Заштита п. добара и предела				
Заштита и очување квалитета ваздуха			ВД Ст Л							
Заштита, очување и унапређење квалитета вода			ВД Ст Р							
Заштита тла и пољо. земљишта			СД Ст Р		СД Ст Л/Р	СД Ст Р				
Заштита п. добара и предела			СД Ст Н	СД Ст Л/Р	СД Ст Р	СД Ст Р				
Заштита биодиверзитета			СД Ст Н	ВД Ст Л	СД Ст Р	СД Ст Р				
Заштита и очување п. ресурса			ВД П Р							
Унапређење у управљању отпадом			СД Ст Р							
Коришћење о.и. енергије – унапређење ен. ефикасности			ВД П/Ст Р							
Развијање еколошке свести и едукација			СД Ст Л/Р	СД Ст Л/Р						

Планско решење бр.1: Рационално коришћење и заштита пољопривредног земљишта. Ово решење има позитиван утицај на готово све циљеве Стратешке процене, посебно на унапређење, заштиту и рационално коришћење земљишта, природних добара, заштиту предела и природних ресурса. Ово решење има средње вероватан, дугорочан, повремен и сталн утицај локалног и регионалног нивоа, у зависности од начина и динамике реализације.

Планско решење бр.2: Рационално коришћење, управљање и заштита шума и шумског земљишта. Ово решење има значајне утицаје на унапређење квалитета ваздуха и земљишта, као значајних фактора очувања изворишта и обезбеђивања квалитета вода. Овим решењем позитивно се утиче на заштиту природних добара, предела и ресурса, а значајно се утиче и на смањење негативних утицаја из окружења. Ово решење има веома вероватан, дугорочан, сталан утицај локалног и регионалног нивоа на заштиту животне средине.

Планско решење бр.3: Рационално коришћење и управљање заштитом вода. Ово решење има утицај на унапређење готово свих циљева Стратешке процене, посебно у секторима заштите земљишта и вода, природних ресурса. Утицаји су сигурни – вероватни, стални на регионалном нивоу.

Решење бр. 4: Рационално коришћење минералних сировина. Експлоатација минералних сировина без обзира на степен рационалности изазива негативне утицаје који се највише испољавају у односу на заштиту земљишта (као основног медијума експлоатације мин. сировина), заштиту вода, биодиверзитета и природних добара и ресурса. Утицаји су дугорочни, стални и повремени регионалног и локалног карактера. При реализацији су неопходне мере заштите животне средине и ограничења у зонама посебне намене простора.

Планско решење бр. 5: Унапређење развоја јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре. Ово планско решење свеобухватно представља бољи квалитет живота становника те негативни утицаји су малих размера и углавном се повремено јављају у сектору заштите земљишта и предела изградњом и унапређењем објеката. Утицаји су локалног карактера, повремени углавном и средњорочни/дугорични. Позитивни утицаји се испољавају у сектору унапређења управљања отпадом и у сектору енергетске ефикасности – унапређењем јавних служби, техничком опремом и сл.

Планско решење бр. 6: Унапређење развоја руралног подручја, неговање и промовисање њихових вредности - развој високопланинских подручја. Унапређењем села и високопланинских подручја, доћи ће до утицаја у домену заштите основних елемената животне средине – воде, ваздуха и тла јер то подразумева опремање села адекватном санитарном/комуналном инфраструктуром. Такође се позитивни утицаји очекују и у домену управљања отпадом. Негативни утицаји се могу очекивати у погледу заштите предела и биодиверзитета у смислу нове градње и смањења природних капацитета и аутентичности предела. Утицаји су углавном вероватни, дугорочни, стални и локалног или регионалног нивоа.

Планско решење бр. 7: Развој привредних активности у складу са карактеристикама и реалним капацитетима општине, трансформација и усавршавање привредног сектора. Утицаји овог решења зависи од примене мера заштите животне средине при развоју, које је потребно на одговарајући начин

решити за постојеће и нове погоне, али и у погледу рационалног коришћења земљишта, заштите воде од непречишћених отпадних вода и заштите ваздуха у зимском периоду. Подразумева веће коришћење обновљивих извора енергије, смањење укупне количине и адекватан третман отпадом и отпадним водама. Ово решење има веома вероватан, дугорочан сталан утицај локалног и регионалног нивоа. При реализацији су неопходне мере заштите животне средине.

Планско решење бр.8: Одрживи развој пољопривереде и компатибилних делатности. Ово решење има утицај на заштиту вода, земљишта, коришћење обновљивих извора енергије и унапређење управљања отпадом, јер одржива органска пољопривреда подразумева коришћење воде, обновљивих енергетских извора, очување земљишта и смањење количине створеног отпада. Примена органске пољопривереде је значајно у функцији заштите природних добара и обезбеђивање одрживог развоја уз производњу препознатљиве, здраве хране. Ово решење има средње вероватан, дугорочан, сталан утицај локалног и регионалног нивоа.

Планско решење бр. 9: Развој туризма (транзитни, рекреативни, ловни, школски, етно и здравствени) Реализација овог решења утиче на заштиту вода и ваздуха, рационално коришћење земљишта, управљање отпадом и коришћење обновљивих извора енергије за енергетске потребе туристичког капацитета. Подразумева оне видове туризма којима се не пробијају капацитети, који не толерише претерану изграђеност, већ туризам у служби заштите и промоције здраве животне средине са богатим биодиверзитетом. При реализацији су неопходне мере заштите животне средине. Ово решење има вероватан, дугорочан, сталан утицај локалног и регионалног значаја.

Планско решење бр.10: Доградња, рехабилитација и модернизација путних и железничких саобраћајница. Ово решење доприноси равномерном регионалном и просторном развоју планског подручја, обезбеђује унапређење прикупљања отпада и ефикаснији транспорт. Неопходне су мере заштите при планираној изградњи нових саобраћајница и при транспорту опасних и штетних материја, ради очувања квалитета ваздуха, вода, земљишта. Негативни утицаји се очекују у сектору заштите ваздуха, вода, земљишта као и заштите природних добара и биодиверзитета. Ово решење има средње вероватан, дугорочан, сталан/повремен утицај општинског, регионалног нивоа. При реализацији су неопходне мере заштите животне средине.

Планско решење 11: Унапређење водоснабдевања и развој водопривредних делатности. Стратешки утицаји овог решења позитивни су у области заштите и коришћења вода, обезбеђивањем довољне и квалитетне пијаће воде становништву. Позитиван утицај се одражава и на пољу заштите од вода - заштити биодиверзитета и предела, пољопривредног земљишта, као и позитиван утицај у смислу коришћења вода у енергетске сврхе. Утицаји овог решења су дугорочног, сталног локалног и регионалног карактера.

Планско решење бр. 12: Унапређење санитације, изградња и унапређење система пречишћавање отпадних вода. Стратешки утицај овог решења огледа се позитивно у области заштите и коришћења вода, обезбеђивањем санитације и пречишћавањем отпадних вода које доспевају у реципијент. Позитивна примена овог решења огледа се у области заштите земљишта од загађења и деградације, као и у области заштите природних ресурса. Утицаји су дугорочног,

сталног, локланог и регионалног карактера.

Планско решење 13: Гасификација општине Утицаји овог решења су према свим циљевима стратешке процене мање или више позитивни јер обезбеђују чисту животну средину, смањење загађења коришћењем енергента који је најмање штетан за животну средину. Мањи негативан утцај се огледа у деструкцији земљишта приликом изградње гасовода и мреже. Позитивни утицаји су сигурни и вероватни, дуготрајни стални локалног, регионалног и националног нивоа.

Планско решење 14: Побољшање енергетске ефикасности и коришћење обновљивих извора енергије. Ово решење има позитиван утицај на на унапређење квалитета ваздуха и очување природних ресурса као предусловава здравља становништва и реализовања других аспеката квалитета живота. Коришћење обновљивих извора енергије доприноси смањењу количине отпада и смањење притисака из зона које емитују загађење из конвенционалних ивзора производње енергије. Утицај на биодиверзитет је двојног карактера – негативан уколико се посматра изградња акумулације и позитиван уколико се посматра коришћење биомасе као органског отпада. Ово решење има веома вероватан, дугорочан, сталан утицај локалног, регионалног односно нациоанлног нивоа.

Планско решење 15: Партиципација у изградњи регионалних центара за управљање комуналним отпадом. Ово решење на скоро све циљеве Стратешке процене позитивно утиче, јер се њиме решава највећи еколошки проблем подручја. Тиме се подразумева адекватно управљање отпадом у општини, које позитивно утиче на све аспекте животне средине, очување воде, ваздуха, земљишта, природних добара, биодиверзитета и сл. Овим решењем се подразумева санација постојећих сметлишта, а самим тим унапређење квалитета деградираног земљишта и загађене воде као последица отпада и отпадних вода. Утицаји су сигурни, вероватни, дуготрајни, сталног, локалног/регионалног нивоа, у зависности од начина и динамике реализације.

Планско решење 16: Промоција и подстицање рециклаже и поновног искоришћења отпада као секундарне сировине У складу са претходним решењем смањиће се количина отпада који треба да се складишти, а то има позитиван утицај на све циљеве заштите животне средине. Утицаји су вероватни, дуготрајни, стални и локалног/регионалног карактера.

Планско решење 17: Заштита, контролисано и одрживо коришћење природних добара. Ово решење има позитиван утицај на све циљеве стратешке процене, пре свега на унапређење квалитета природних вредности-ваздуха, воде и земљишта, као значајних фактора заштите и очувања природних добара, као и на могућност коришћења обновљивих извора енергије као фактора одрживог коришћења природних добара са једне стране и унапређења квалитета живота становништва са друге. Посебан значајан утицај ово решење остварује на заштиту и очување биодиверзитета и предела и ствара могућност унапређења управљања отпадом. Ово решење има вероватан/сигуран, дугорочан, сталан утицај, локалног, регионалног и националног значаја у зависности од динамике реализације.

Планско решење 18:Заштита и коришћење културног наслеђа. Заштита и коришћење културног наслеђа има позитивне утицаје у односу на циљеве заштите природе, ресурса и биодиверзитета а посебно позитивно утичу на развој еколошке свести и едукације. Утицаји су сигурни, дуготрајни, стални и локално регионалног карактера.

Планско решење 19:Очување и заштита аутентичности предела. Ово планско решење има позитивне утицаје на заштиту природних добара, природних ресурса, биодиверзитета и предела. Тиме се подржава традиционални начин живота и органска производња хране, којом се обезбеђују позитивни утицаји на животну средину. Утицаји су сигурни, дуготрајни, стални локалног/регионалног нивоа.

6.3. ЗАШТИТА И МЕРЕ ЗА СМАЊЕЊЕ НЕГАТИВНИХ И УВЕЋАЊЕ ПОЗИТИВНИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Решења и мере за смањење негативних утицаја, односно увођење позитивних утицаја ПП представљени су за сваку категорију према постојећем степену загађености и јачине притисака на животну средину, у форми стратешких начела и концепата којима се унапређује стање животне средине у категоријама загађене и деградирание животне средине, односно обезбеђује задржавање постојећег стања у категоријама квалитетне животне средине.

Предвиђени су следећа начелна решења заштите животне средине:

За конфликтне зоне – зоне угрожене животне средине, над којима је детектован највећи притисак и које неповољно утичу на човека и живи свет, обезбеђују се решења и опредељења којима се спречава даља деградација и умањују негативни ефекти. То су зоне у којима је неопходно засутавити даље загађење, санирати постојеће, ограничити штетни утицај на окружење формирањем баријера или поспешивањем технолошких процеса, односно установити најбоље решење за будуће сличне објекте-загађиваче. Најбитнија ставка је унапредити живот и здравље људи које живе у зони утицаја – дуж фреквентних друмских саобраћајница према Копаонику и Новом Пазару, железнице, у контакту радних зона, уз сметлишта и на подручјима под јаком ерозиом и клизиштима. Овде припадају и осетљиве зоне у Националном парку Копаоник које су изложене великом притиску од прекомерне изградње, повећаног аерозагађења, деградираниог земљишта и загађене воде, што представља велики притисак на биодиверзитет и животну средину. «Хот спотс» локације је неопходно потпуно санирати и рекултивисати – то су локације коришћених површинских копова, јаловишта, напуштених рударских јама.

Високо конфликтне зоне захтевају посебан третман кроз процену стања и услове који ће максимално заштитити даљу деградацију и унапредити санацију простора. Реализација радова и примена мера заштите у овим зонама, може се спроводити под следећим условима:

Урадити анализу зоне са аспекта просторних, урбанистичких и еколошких услова, уз обавезну процену капацитета животне средине и израда катастра загађивача зоне.

Ускладити развојне приоритете општине и Републике и еколошке принципе заштите природе и природних добара како се не би настављали конфликти у простору,

Преиспитати капацитете и предвидети начин санације последица пробијања капацитета на Копаонику, кроз разне пројекте и програме рекултивације и пренамене,

Предузети мере у циљу смањења загађење ваздуха у туристичком центру (употребом алтернативних горива, ограниченим кретањима возила), загађење воде (санитацијом свих корисника парцела у туристичком центру и рехабилитацијом система за пречишћавање отпадних вода), загађење и деградација земљишта (применом мера заштите ваздуха и воде и ограниченом применом табача,

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

- хемиским препеарата у ски сезони и сл).
- За планиране програме, пројекте, локације, промене намене и технологија, реконструкције, проширење капацитета и престанак рада објеката и технологија, који могу утицати на животну средину обавезан је поступак процене утицаја на животну средину;
- Све планиране и постојеће објекте прикључити на канализациону мрежу, а у међувремену користити прописно изграђене септичке јаме са редовним пражњењем;
- Начин коришћења пољопривредних површина у овој зони прилагодити условима терена уз обавезну примену мера заштите загађења и очувања плодности као потенцијала за производњу биолошки вредне хране;
- Санирати неповољне ефекате изазваних лошом пољопривредном праксом- спровођењем агромелиорација дефектних земљишта и ремедијацијом земљишта контаминираних одливом течног стајњака са сточарских фарми и неадекватним руковањем агрохемикалијама и сл.
- У зонама дуж саобраћајница, нове објекте градити тако да организација на парцели омогући садњу високог растиња према зони угрожавања, на основу Одлуке о мерама заштите од буке (Статут општине Рашка, Сл. гласник општине Рашка, бр.91/08) како би се ефекат буке смањио,
- У зони постојећих и планираних државних путева урадити зонирање насеља са аспекта утицаја буке и на основу процене утицаја подићи заштитне коридоре, применити техничке и биолошке мере заштите.
- Спречити даљи процес ерозије и побољшати квалитет земљишта под ерозијом применом антиерозионих мера, подизањем ветрозаштитних појасева и усклађивање начина коришћења земљишта у складу са косинама и нагибом,
- Техничко биолошким, санационим и рекултивационим мерама успоставити бољи квалитет свих зона и локација које то захтевају- деградиране зоне експлоатације минералних сировина, сметлишта и сл.

За зоне претежно квалитетне животне средине – зоне са мерама и условима према којима ће се простор уређивати и користити су: сеоска насеља, зоне пољопривреде у залеђу, водотоци II класе, туристичка подручја без већег оптерећења, шуме и ливаде. У овом подручју је неопходно спречити даљи притисак и деградирање животне средине, са ограничавањем делатности и објеката који загађују животну средину, елиминисањем или смањењем могућих загађења, односно подстицати позитивне ефекте и активности на заштити животне средине, а све остале делатности спроводити уз прописане мере заштите животне средине:

- Утврдити катастар загађивача и проценити еколошки капацитет простора за даљи развој насеља који подразумева развој усклађен са природом – еко - етно туризам, пољопривреда и сточарство, шумарство и сл. компатибилне делатности,
- За планиране програме, пројекте, локације, промене намене и технологија, реконструкције, проширење капацитета, који могу утицати на животну средину обавезан је поступак Процене утицаја на животну средину;
- Све планиране и постојеће објекте прикључити на канализациону мрежу, а тешко доступна подручја опремити са прописним септичким јамама;
- Начин коришћења пољопривредних површина у овој зони прилагодити условима терена уз обавезну примену мера заштите загађења и очувања плодности као потенцијала за производњу биолошки вредне хране;
- Утврдити стање и успоставити сталну контролу квалитета и плодности земљишта, као

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

и пољопривредне производње.

Искључити претварање пољопривредног земљишта високог бонитета у грађевинско, осим објеката искључиво у функцији пољопривредне производње,

Очувати еколошку стабилност флористички богатих екосистема као значајних еколошких потенцијала подручја, одржим коришћењем, без штетних утицаја из пољопривреде употребом пестицида или других загађивача,

Начин пашарења ускладити тако да се вегетациони покривач обнавља на најбољи могући начин,

Ускалдити очување еколошке стабилности шума и развојне функције шума (шумарство, лов, туризам, гајење лековитог биља и сл);

Ливадске и шумске екосистеме високопланинских подручја третирати као врло осетљива станишта, који су веома значајни за заштиту биодиверзитета подручја.

За зоне врло квалитетне животне средине – зоне са посебним режимом заштите – где доминира очувана природна животна средина, подручја заштићених природних добара, зоне изворишта, као и зоне које су међународним стандардима (ЕУ) и Уредбом о еколошкој мрежи (Сл.гласник РС, бр.102/10) категорисана као подручја од значаја за заштиту природе и животне средине (ІВА, ІРА и РВА, Емералд). У овим зонама је неопходно ускладити постојећи квалитет природних карактеристика са будућим развојем који је у складу са начелима заштите уз примену стриктних мера заштите животне средине.

Зоне изворишта водоснабдевања, за које је потребно:

- а) Утврдити катастар загађивача животне средине, као један од основних инструмената интегралног управљања животном средином на локалном нивоу.
- б) Према зонама санитарне заштите и утврђеним границама зона санитарне заштите спроводити мере заштите и контроле изворишта.

Те зоне су:

зона непосредне заштите (зона строгог надзора),

ужа зона заштите (зона ограничења),

шира зона заштите (зона надзора).

- ц) Спроводити континуалну контролу режима рада изворишта, квалитет воде у изворишту и дистрибутивној мрежи (режим рада изворишта, као и контрола квалитета воде, тј. узорковање и анализе, дефинисане су законским прописима и пратећим актима).

Зоне изворишта и горњи токови планинских река (Брвенице, Градачке, Самоковске и др.) за које је неопходно:

искључити могућност или потпуно ограничити било какве активности које би нарушиле бонитетску класу чистих изворских вода, посебно загађење отпадом и отпадним водама које се могу јавити као последица развоја туризма.

третирати ове екосистеме као врло осетљива станишта, који су веома значајни за заштиту биодиверзитета планинске зоне.

Подручја природних добара Националног парка Копаноник и Парка природе Голија за које је неопходно:

спроводити све мере заштите које су предвиђене Законом (I, II или III степена) и према одредбама из програма/планова заштите добара, уз редовно ревидирање програма и контролу примена мера заштите прописаних програмима,

за сва подручја која су у процедури заштите третирати их као добра под III степеном заштите, док се не прогласи другачије.

6.4. ЗАШТИТА ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНАТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Заштита природних вредности обухвата заштиту, очување и унапређење квалитета вода, земљишта и ваздуха, као значајних фактора доминантне заштитне функције планског подручја и планираног развоја општине.

Приоритети заштита животне средине су:

- очување квалитетне животну средине (чист ваздух, квалитетна вода за пиће и остале потребе, очувано пољопривредно земљиште, постојаност екосистема и биодиверзитета), очување аутохтоног предела са свим природним и културним субјектима као ближе обележје подручја,
- заштита природних вредности и културних добара кроз адекватно управљање заштићеним подручјима;
- рационално коришћење природних ресурса - земљишта, воде, сировина и других природних ресурса уважавајући "еколошки" капацитет простора, повећање коришћења обновљивих извора енергије – ветра, воде, биомасе и учешћем у програмима за рециклажу отпада (стакло, папир, картон, метал и пластика),
- учешће у регионалном програму управљања отпадом у складу са директивом о депонијама 99/31/ЕЦ, Националном стратегијом Владе РС, стандардима ЕУ и другим стандардима за управљање заштитом животне средине
- интегрисање планских мера заштите у секторе планирања, пројектовања и изградње, кроз инструменте процене утицаја (СПУ за планове и програме, ПУ за пројекте);
- примена мера превенције, санације и рекултивације за активности које могу да изазову већи еколошки ризик или неизвесност, односно формирањем заштитних зона и заштитна растојања, око објеката са повећаним загађивањем, санирањем "хот спотс" локалитета и рекултивисањем истих,
- примена принципа смањења негативног утицаја на животну средину као основног модела који интегрално разматра утицај планских решења (саобраћај, индустрија, пољопривреда, инфраструктура, туризам) који могу имати негативне последице на природне и створене вредности,
- утврђивање, развој и имплементацију система за финансирање заштите животне средине,
- подизање јавне свести о значају заштите животне средине - едукација локалног становништва у циљу подизања нивоа еколошке свести људи (посебно у области пољопривредне производње – ограничена примена хемије на пољима, Нитратна директива, адекватан третман стајњака, амбалажног отпада и сл.), како би се спречили или евентуално ублажили еколошки проблеми,
- израда интегралног катастра загађивача, који би чинио основу за успостављање мониторинг система, пре свега за праћење квалитета основних елемената животне средине (формирање мреже мерних станица за праћење квалитета површинских вода, земљишта и нивоа комуналне буке). Правовремене и поуздане информације о евентуалним прекорачењима максимално дозвољених концентрација загађујућих материја у животној средини омогућава ефикасно реаговање у случају акцидентних ситуација;
- унапређење система управљања заштитом животне средине у свим постојећим и планираним привредним објектима, успостављањем и одржавањем еколошких стандарда из серије ИСО 14000 ("Environmental Management System"),

проширење и јачање капацитета у општинским службама и предузећима на пољу заштите животне средине, а у циљу пружања подршке спровођењу националних прописа на локалном нивоу.

6.4.1. Заштита ваздуха

Основни посотојећи и потенцијални извори загађења ваздуха у општини Рашка су:

- Сагоревање чврстих горива у насељима, уз повећану концентрацију угљендиоксида (CO₂) и чађи у зимским месецима,
- Планиране индустријске зоне и туристички објекти, са могућим кумулативним загађењем ваздуха, посебно са повећаним интензитетом у зимском периоду,
- Оланирано интезивирање саобраћаја у складу са циљевима развоја општинских и државних саобраћајница, са могућим загађењем ваздуха у зонама утицаја,
- У подручјима где се експлоатишу и где се планира експлоатација минералних сировина.

Ради очувања квалитета ваздуха на планском подручју, у општинском центру и у већим насељима која су посебно угрожена загађујућим честицама у ваздуху, је неопходно успоставити сталну контролу рада индивидуалних котларница и контролу ваздуха пореклом од других могућих загађивача. Нове делатности морају користити најбоље доступне технологије у погледу загађења ваздуха, уз повећање енергетске ефикасности у постојећим и планираним комуналним и привредним објектима. Зеленим баријерама сузбити утицај према становању, као и адекватним дислоцирањем будућих радних зона од зона становања. Стимулација и препорука за коришћење еколошких горива у саобраћају.

6.4.2. Заштита вода

Испуштање непречишћених комуналних и привредних отпадних вода и нелегалне нехигијенске депоније главни су узрок загађења површинских и подземних вода и изворишта на планском подручју. У већини насеља не постоје системи за сакупљање и одвођење, веће се испуштање отпадних вода врши индивидуално, у неадекватно изведене септичке јаме, копане бунаре или оближње водотоке. Посотојећа канализациона мрежа је дотрајала и није довољно развијена. Третман, пречишћавање отпадних вода на територији се не врши (чак ни постојећи систем на Копаонику не даје значајне резултате). Отпадне воде из различитих привредних погона у оквиру захвата се испуштају у речне токове. Оцедне воде са нелегалних нехигијенских депонија, загађују површинске токове и подземне воде.

Постојећа насеља, системи и специфичне постојеће и планиране намене (посебно привреда и туризам), захтевају одговарајуће опремање у погледу сакупљања, пречишћавања и одвођења отпадних вода. Такође санацијом депонија и чишћењем обала, као и активностима које ће предупредити стварање бујичних наноса, знатно ће се обезбедити напредак у заштити вода. Подстицањем рационалног коришћења обезбеђује се информисањем и едуковањем становништва и увођењем система управљања предузећима у привреди. Неопходно је дефинисати зоне изворишта, одредити зоне и мере санитарне заштите свих изворишта водоснабдевања, како би се одржао захтеван квалитет воде за водоснабдевање становништва.

6.4.3. Заштита земљишта

Земљиште које се на планском подручју штити од загађења и деградације обухвата: хемијске (органиско – неорганичне) и физичко загађење – деструкција. Узрок загађења треба тражити у претераној примени хемијских средстава у пољопривреди (посебно долина Ибра) и неадекватној санитацији целе општине. Отпадне воде било ког типа (фекалне, индустријске и сл. које немају предtretман) при испуштању, а пре стицања до реципијента директно загађују земљиште. Посебан проблем чине дивље депоније које загађују не само површински слој тла, већ порцедним водама стижу у дубље слојеве. Најугроженија је долина Рашке, која је додатно оптерећена и бујичним наносима при великим водама. Појаве олова и бакра изнад дозвољених концентрација подно Копаоника (око Јошаничке бање) је последица полутаната из саобраћаја или прекомерне хемизације пољопривредног земљишта.

Посебан проблем су ерозиони процеси и клизишта. Од укупне површине, ерозијом је обухваћено око 400 km². Интензивни процеси линијске ерозије, јаружења и спирања регистровани су у близини Руднице и околини Баљевца, део долине Брвенице.

Ван утицаја ерозије су алувијални наноси дуж већих река (1210 ha – 1,8% територије општине). Са врло слабом ерозијом су комплекси квалитетних високих шума на Копаонику и Голији (30,4% територије општине). Сви остали простори захваћени су неким видом ерозије, а највише је затупљена слаба ерозија и средња ерозија. Јаком ерозијом је захваћен мањи део простора (3390 ha – 5,1%) и он се поклапа са површинама које је неопходно пошумити. Екцесивна ерозија у овој општини није заступљена јер су терени природно предиспонирани за овакву врсту ерозије, покривени неприступачним шумама.

Други и велики дегенеративни проблем тла су клизишта. Природна клизишта (настала због неотпорних и непропустљивих стенских маса) врло ретко проузрокују велике штете. Међутим антропогено изазвана клизишта имају велику разорну моћ. Она су последица неадекватно изведених грађевинских радова на путевима, због великих нагиба и/или одсуства површинског и подземног одводњавања. Слив реке Јошанице је угрожен процесима клижења већих димензија, поготово на комплексима терена који нису под шумом. Веће клизиште се налази у близини ушћа Гобелске реке. Већа клизишта и лабилне падине у комбинацији са процесом јаружења јављају се код Кокоровца.

Због очуваности животне средине и непостојања великих загађивача, ситних индивидуалних поседа и очуваног агросистема, планско подручје је погодно за производњу органских сточарских производа, за шта је неопходно:

- лоцирати потенцијалне загађујуће делатности и све друге намене ван пољопривредног подручја и прерађивачких капацитета,
- ограничити урбано ширење на рачун плодног пољопривредног тла,
- примена принципа органске пољопривреде-смањење употребе агрохемикалија, коришћење пољопривредних техника које оптимално користе природне ресурсе и минимизирају производњу отпадних материја,
- санација сметлишта и других угрожених површина,
- санитација насеља,
- примена антиерозионих мера (биолошких, техничко-технолошких) и радова који ће спречити даљу појаву ерозије и санирати настале последице ерозије и клизишта.

Заштита пољопривредног земљишта - Ради заштите земљишта од загађења

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

применом претеране хемизације органског и неорганског порекла потребно је институционално и кроз едукацију становништва увести "добру пољопривредну праксу". Она би требало да обезбеди не само очување квалитета земљишта већ и производњу квалитетне органске хране. Са друге стране, ради локализације примене хемије у пољопривреди дефинишу се следеће зоне:

Утврђује се заштитно одстојање између култура које се интензивно третирају и то - за зоне становања од 500 m, а за зоне водотокова од 50 m.

За сточне фарме дефинише се заштитна зона од 200 m од зона становања, магистралних путева и водотокова.

Примена хемије на пољопривредним површинама, као и изградња сточних фарми дозвољена је у зони мин 510 m од изворишта водоснабдевања.

Заштита деградираног земљишта - од појаве ерозије и клизишта заснивају се на следећем:

Формирање службе за водопривреду на нивоу општине, која би се бавила проблемима пољопривреде, спроводила планове општине из ове области (уз синхронизацију рада свих актера) и спроводила ефикасније убирање средстава из накнаде за одводњавање,

Регулисање речних токова са циљем заустављања ерозије тла и обала,

Уређење водног земљишта и његова заштита пре свега са становишта очувања могућности несметане евакуације отпадних вода, одводњавања и очувања флоре и фауне, као и стабилизације корита; чишћење обала,

Предузимања антиерозивних мера у деловима насеља на падинама које су угрожене од ерозија и поплава,

На бујичним водоточима у горњим деловима слива, заштиту обавити активним мерама ублажавања поплава таласа,

Одбрану од поплава и бујица усагласити и интегрисати са осталим водопривредним и пољопривредним активностима,

Одржавање постојећег одбрамбеног система и објеката од спољашњих и унутрашњих вода.

6.4.4. Заштита од буке

Бука, пратилац модерног начина живота углавном се јавља у насељима, туристичким објектима и дуж фреквентних саобраћајница. Мере заштите од буке заснивају се на спровођењу мера и активности које се односе на смањење буке у животnoj средини - урбаној зони. Опште мере заштите од буке заснивају се на:

Формирањеу заштитног појаса уз државне путеве и реда од 20 m, односно 10 m уз државне путеве II реда, са заштитним зеленилом, без могућности изградње било каквих објеката,

Формирањеу заштитног појаса између магистралног железничког правца и становања од 25 m, уз обавезне акустичке мере заштите, односно уколико се мере заштите не примењују, ширина заштитног појаса је 12 m од спољне ивице колосека.

6.4.5. Заштита према припремљеним планским решењима

У овом одељку су разматрани утицаји и мере заштите за она планска решења

која (према табели бр.10: Збирни приказ процењених утицаја Плана на животну средину) имају највише утицаја на животну средину.

6.4.5.a Заштита животне средине у сектору индустрије и енергетике

С обзиром да привреда није развијена, нема великих индустријских гиганата, утолико је животна средина сачувана од притисака разних опасних и штетних технологија. Како развој општине подразумева успостављање нових видова производних делатности, неопходно је увести савремене мере и стандарде како би се заштитила животна средина. Најбитнија је изградња пратеће инфраструктуре у индустрији – систем за пречишћавање отпадних вода и гасова, предтретмани, адекватан третман отпада. За постојеће мале производне субјекте, неопходно је увести иновације у постојеће технолошке процесе – БАТ технике и сл. У све производне процесе неопходно је увођење чисте технологије и повећање енергетске ефикасности уз смањење настанка отпада. Неопходно је успоставити управљење животном средином увођењем стандард ISO 14000, система EMAS. По принципу загађивач плаћа неопходно је системом мониторинга и самомониторнга, успоставити сталну контролу загађујућих материја које се емитују у животну средину.

Најважнија мера у сектору енергетике је побољшање енергетске ефикасности у циљу смањења потрошње енергије јер се тиме смањује негативни утицај на животну средину. То подразумева подстицај коришћења обновљивих извора енергије – ветра, воде, биомасе и соларне енергије. Планско подручје има изразит потенцијал за коришћење обновљивих извора енергије, што представља позитиван утицај у сектору енергетике. Велика количина дрвне масе – дрвна сечка и пелат и богатство воде обезбеђују знатну могућност за коришћење обновљивих извора енергије, чиме се смањује количина емитавањем CO₂ у ваздух, као и цена енергената (у односу на угаљ и мазут). Негативни утицаји у сектору енергетике се огледају у погледу заштите екосистемске и специјске разноврсности, заштите предела и пејзажа и сл. (изградњом акумулација и брана). Мере заштите се огледају у рационалном коришћењу природних ресурса и спровођењу мера односно законских прописа о дозвољеним концентрацијама загађујућих материја у ваздуху, земљишту и води.

Гасификација насеља, има позитиван утицај у свим аспектима, као енергент који има најмање негативних последица на животну средину при употреби. С обзиром да се негативни утицаји могу јавити као акцидент, неопходно је применити све мере заштите како не би дошло до експлозије или пожара. Мере заштите у акцидентним ситуацијама се дефинишу у плановима нижег реда, као и у оквиру пројеката и планова управљања ризиком.

6.4.5.6 Заштита животне средине при експлоатацији минералних сировина

Општина Рашка са масивом Копаника је врло богата рудама које се у извесној мери експлоатишу. Тренутно се експлоатише камени угаљ у оквиру басена «Јарандо» што представља највећи угљенокоп у овом делу Србије. Азбест се експлоатише у оквиру лежишта «Корлаће», и на неколико локалитета грађевински камен и кречњак. Олово и цинк се експлоатишу подзремним коповима на два локалитета – «Саставци» и «Кижевик». Доказане појаве других металних и неметалних руда указују на могућност отварања нових површина и експлоатација ресурса.

Досадашњим рударењем на подручју општине изазване су многе промене у животној средини, како деструктивног типа тако и загађујућим материјама. Скидањем педолошког покривача, губи се плодно тле, и нарушава се подземни водни режим. Тиме се загађују подземне воде и потенцијално изворишта. Експлоатација површинске руде изазива појаву чађи, прашине и других честица у ваздуху. Експлоатацијом азбеста поред деструкције земљишта долази до загађења ваздуха честицама азбестне прашине која изазива тешка плућна обољења код људи.

Развој рударства, коришћење и заштита минералних ресурса у наредном периоду мора бити у складу са принципима одрживог коришћења природних ресурса, принципима заштите животне средине и здравља људи. Неопходно је применити све неопходне мере заштите у свим фазама експлоатације руда, као и након завршене експлоатације, рекултивацијом и санацијом копова и јаловишта. Отварање нових копова и јама мора бити у складу са рационалним принципима коришћења минералних сировина, уз поуздану процену вишеструке добити у економском и еколошком смислу.

Појава руда и напуштених копова у оквиру заштићених зона природних добра, ограничава будуће даље планирање било каквих експлоатационих радова. Неопходна санација и конзервација напуштених копова на Копаннику, односно експлоатација бакра и гвожђа ван граница Нациоанлног парка.

Одрживи развој и коришћење минералних сировина мора бити заснован на све већем коришћењу обновљивих природних ресурса, којих овде има у виду термоминералних вода подно Копанника, што је у еколошком смислу представља оправдан вид коришћења минералних сировина без штетних последица по животну средину и здравље људи.

6.4.5. в Заштита животне средине у сектору пољопривреде

Негативни утицаји неадекватно спроведене пољопривредне политике се највише одражавају на повећање загађења и деградацију земљишта и загажење ваздуха и вода. Основне мере заштите у овом сектору односе се на успостављање најпримеренијег начина обављања пољопривреде према условима станишта. Због очуваности животне средине и непостојања великих загађивача, ситних индивидуалних поседа, очуваног агросистема у већој мери, планско подручје је погодно за производњу **органичких сточарских и воћарских производа**, за шта је неопходно:

- лоцирање потенцијалних загађујућих делатности и свих других намена ван пољопривредног подручја и прерађивачких капацитета,
- примена принципа **органичке пољопривреде** – смањење употребе хемикалија, коришћење пољопривредних техника које оптимално користе природне ресурсе (рециклирање биомасе и енергије) и минимизирају производњу отпадних материја, враћање традиционалног сточарења – фармских система ради очувања предеоног и специјског биодиверзитета,
- подизање нивоа јавне свести пољопривредних произвођача о проблемима животне средине, уз уважавање заштите биодиверзитета,
- увођење система “добре пољопривредне праксе” и других директива и стандард који обавезују на здраву производњу (Нитратна директива, употреба стајњака и сл),
- примена антиерозионих мера у функцији заштите пољопривредног земљишта, уз прилагођавање биљне културе условима станишта.

Органска (алтернативна, еколошка, биолошка) пољопривреда подразумева усклађивање развоја са потребама тржишта и очувања животне средине и смањење квантитета на рачун квалитета хране, уз смањење употребе агрохемикалија и коришћење пољопривредних техника које оптимално користе природне ресурсе (рециклирање биомасе и енергије) и минимизирају производњу отпадних материја. Према дефиницији ФАО (Организација за храну и пољопривреду при УН) и WХО (Светска здравствена организација), органска пољопривреда представља систем управљања производњом који промовише оздрављење екосистема укључујући биодиверзитет, биолошке циклусе и наглашава коришћење метода које у највећој мери искључују употребу инпута ван фарме. Основни циљеви органске пољопривреде су производња хране високог квалитета (високе нутритивне вредности), развој одрживе пољопривреде уз очување екосистема, одржавање и повећање плодности земљишта преко узгоја махунарки, примене стајског ђубрива или биљака са дубоким кореном у вишегодишњем плодореду и додавање компостиране или некомпостиране органске материје у земљиште. Поред тога се максимално користе обновљиви извори енергије, одржава генетска разноврсност агро и екосистема и заштита животне средине, смањују сви облици загађивања који могу бити последица пољопривредне производње, како би се створили услови за задовољење основних животних потреба пољопривредних произвођача и стицање одговарајуће добити.

Органска пољопривреда је у потпуности контролисана производња. Услови производње се на основу правилника ИФОАМ-а (Светско удружење органских произвођача) морају прилагодити специфичним условима сваке земље у којој се одвија производња и законски регулисати. Да би се на једном подручју засновала органска пољопривредна производња, оно мора испуњавати прецизно дефинисане услове. То су: изолованост земљишних парцела, сточарских фарми и прерађивачких капацитета од могућих извора загађивања, одговарајући квалитет воде за наводњавање, усклађен развој биљне и сточарске производње и оспособљеност стручњака и произвођача за органску пољопривреду, уз обавезу сталног иновирања знања. Органска пољопривреда не захтева крупне поседе нити примену савремене механизације па се може примењивати на ситним поседима и индивидуалним породичним газдинствима.

6.4.5.г Заштита животне средине у сектору саобраћаја

Утицаји из саобраћаја на загађење животне средине су временом све већи, посебно када се мисли на теретни саобраћај и акцидентна загађења. Унапређењем квалитета горива и возила, доћи ће до неминовног смањења количине загађујућих материја у ваздуху и до смањења буке. Још један од начина је фаворизовање система обилазница и осавремењавање саобраћајне инфраструктуре. То подразумева увођење звучних баријера у зонама заштите у виду техничких и биолошких решења за смањење буке у насељу. Озелењавање дуж фреквентних саобраћајница је увек добар избор заштите од буке и загађења.

Процењује се као неопходност утврђивање мониторинга за праћење стања животне средине и контролу спровођења мера за очување животне средине у домену саобраћаја, нарочито у зонама садржаја са повећаним ризиком функционисања (бензинске и гасне станице и складишта горива). Током изградње и експлоатације саобраћајних капацитета морају се предузети мере и контрола негативних утицаја на животну средину, а ако до акцидентна дође морају се предузети мере брзе санације и рекултивације како не би имали нежељених импликација. У оквиру постојеће

изграђености путева, а и при изградњи нових саобраћајница (ако не постоје) морају се установити пролази за миграторне таласе појединих група фауне (водоземаца и сл.) јер је недостатак оваквих пролаза у Свету и Европи недопустив.

6.4.5.д Заштита животне средине у сектору управљања отпадом

Планско управљање комуналним отпадом на територији општине Рашка је засновано на избору концепта евакуације отпада, сагласно смерницама Националне стратегије управљања отпадом, у циљу спречавања деградације животне средине, здравља становништва и свих корисника простора, пејзажних вредности, форланда реке Ибра и осталих водотокова, спречавање неповољних утицаја на микроклиматске и еколошке услове подручја. Тиме су предвиђене следеће активности:

- Успостављање регионалног система управљања отпадом за територије општине Рашка, Нови Пазар, Тутин и Сјеница (изградња регионалне депоније и трансфер станица за општине),
- Смањење количине отпада (превенција стварања отпада, поновна употреба производа за исту или другу намену);
- Рециклажа отпада, ради добијања сировина за производњу истог или другог производа (изградња рециклажног дворишта на територији предметне општине);
- Безбедно одлагање отпада на депоније уз санацију постојећих сметлишта,
- Фазно увођење модерних судова за одвојено сакупљање отпада и савремене специјализоване опреме за транспорт,
- Адекватан третман свих врста опасног отпада у складу са Законом.

У периоду до изградње регионалних центара (односно до почетка рада) за управљање комуналним отпадом се:

унапређује организовано сакупљање и транспорт отпада са планског подручја, уз повећање броја становника обухваћеног сакупљањем отпада и подстиче сепарација, поновна употреба и рециклажа отпада, чисте и уређују подручја нелегалних депонија.

Депоноване **медицинског, грађевинског и кланичног отпада** се не може вршити на комуналним депонијама. Предвиђена је пренамена постоеће депоније у депонију грађевинског отпада, док се медицински отпад мора прописно преко надлежне здравствене јединице третирати и даље одвозити на санитарну депонију. Гробље за животиње се не планира, већ откупно сабирни центар у коме ће се периодично сакупљати, а онда дистрибуирати надлежној регионалној кућ и која се бави уништавањем ове врсте отпада. За сада је то “ФАБИМ – Напредак” из Ћуприје. Иницијативом грађана, ветеринарских служби и актера у очувању заштићених подручја, један део кланичног отпада завршава на пунктовима доступним белоглавом супу који их користе као храну. Откупно сабирни центар може имати вишеструку намену – као привремено складиштење **опасног отпада** (индустријски, амбалажни, електронски, опасна уља, батерије и акумулатори др.), који ће се даље дистрибуирати ка регионалним центрима на даљи коначан третман или ће се тај проблем решавати директно на нивоу произвођач отпада – преко уговора о преузимању и сарадњи и куће која врши трајни третман ове врсте отпада. Третман опасног отпада на регионалном нивоу још увек није у потпуности реализован.

6.4.5.ђ Заштита животне средине у сектору заштите природних добара, биодиверзитета и предела

Природна добра, биодиверзитет и предео су угрожени уколико су угрожени појединачни елементи животне средине. Загађене воде и земљиште, углавном као последица депонивања отпада и нерешеног питања одвођења и третмана отпадних вода, знатно утичу на статус и квалитет природних добара, односно заштиту биодиверзитета и квалитет предела. Развој општине у функцији промовисања природе, туристичких потенцијала и пољопривреде може такође нерационално да допринесе негативном утицају на природна добра, биодиверзитет и уопште екосистемске карактеристике подручја. То се може испољити непланским развојем туризма у зонама очуване природе са биолошки значајним врстама и значајним ширењем пољопривредних –ливадских и пашњачких површина на рачун шумских екосистема (или смањењем површина под шуама из било ког разлога). Значајни негативни утицаји и поремећаји у постојећој екосистемској равнотежи се могу очекивати у сектору промовисања обновљивих извора енергије (изградњом минихидроелектрана и хидроелектрана на Ибру). Тиме је угрожен читав живи свет у зони утицаја будућих акумулација и брана. Негативни утицаји се паралелно испољавају на квалитет предела и прородних добара. Предео је угрожен уколико изгуби своје традиционалне, препознатљиве карактеристике и уколико не доминира здрава слика живота становника предела, већ лоша санитација, отпад на сваком кораку и сл. Најзначајнији потенцијал има високопланински појас у заштити предела, као карактеристике природних добара и подручја очуване животне средине.

Заштиту биодиверзитета и биолошких ресурса у оквиру еколошких подручја Плана, остварити очувањем аутохтоних станишта и подржавањем постојећих саобраћајних коридора или формирањем нових са прелазима за животиње. Подручје општине Рашка је изузетно богато птицама и лептирима (идентификована подручја од међународног значаја), као и разноликим ендемичним биљним светом. Неопходно је очувати аутохтоност биљних и животинских врста и њихових ареала на подручју Плана са планом очувања у непосредној зони окружења. Очување природне геометрије површина шумских екосистема ће се постићи спречавањем фрагментације шума и шумских комплекса. За заједнице и врсте које имају посебну важност (естетску, научно истраживачку, исл.) спровести посебан третман очувања и заштите (ендемичне врсте биљака, субендемичне врсте као и два центра биодиверзитета ендемичних биљака на Копаонику - у високопланинском делу (вегетација рудина на кречњацима и серпентинима) и у подгорини (термофилни серпентински камењари).

Унапредити систем управљања природним добрима и контролу имплементације управљања природним добрима. Покренути поступак валоризације појединих предеоних целина (нпр. Голије и Копаоник) или делова целина како би се евидентирале евентуалне знамените особине поменутих комплекса (односно врста, заједница и станишта) и спровео поступак њихове заштите и чувања. Успоставити сарадњу на регионалном и државном нивоу у поступку интегрисања подручја и предела која су идентификована као значајна за живот појединих биљних и животињских врста у еколошку мрежу (Емералд мрежа, НАТУРА 2000 и сл.).

Неопходне су крупне промене у систему управљања Националним парком Копаоник, како би се превазишли нагомилани проблеми који су изазвани дугогодишњом небригом о окружењу (нарушавањем природе зарад туризма), чиме је највише деградирано и загађено земљиште, планинске реке и ваздух. Настављањем досадашњег тренда статус Националног парка Копаоник ће бити доведен у питање.

6.4.5.е Заштита животне средине у сектору туризма

С обзиром да подручје Рашке посебно планина Копаоник има препознатљиву туристичку понуду, као велики туристичко развојни потенцијал према другим одредиштима, који се најчешће односи на коришћење осетљивих зона – изворишта, планинских врхова, шумских подручја, односно најчешће су то Законом заштићена подручја, неопходно је успоставити систем контроле и примењивати принципе одрживог коришћења атрактивних зона и локација у служби развоја туризма. Највећи притисак који се дешава и који се у будуће може десити су последице загушења од саобраћаја, претерана непланска градња, отпад и отпадне воде. Планско коришћење осетљивих подручја дозвољава различите видове туризма према локацијским условима и потребама. Основна мера заштите је поштовање строгих одредби заштите природних добара (из Акта о заштити природних добара) и заштите природе, како би се успоставио компромис између коришћења и заштите. Неопходна је стална валоризација и контрола примена одредби заштите природних добра, који морају бити у складу са развојем подручја, програмима и пројектима унапређења подручја у функцији туризма. Различити видови туризма као и све компатибилне делатности карактеристичне за заштићена високопланинска подручја (органска пољопривреда, сакупљање лековитог биља, сакупљање гљива, шумских плодова, пчеларство и сл.) морају бити у складу са природом и без штетног утицаја на основне медијуме животне средине, односно безбедне за очување биодиверзитета. Промивисање и развој високопланинских подручја има велики значај у подршци развоја туризма и органске пољопривреде.

6.4.5.ж Развој еколошке свести

Развој еколошке свести је битан парметар у свим аспектима развоја и представља информисаност о значају заштите животне средине, те се овде јавља као посебан одељак. Подразумева не само познавање законских прописа из области заштите животне средине, значај заштите животне средине и информације о њеном квалитету, већ и јавно учешће у доношењу одлука о заштити животне средине у којој човек живи. Пропаганде на свим нивоима информисања о усклађености човека и природе, посебно о укупном смањењу и поновноу употреби отпада као секундарне сировине - рециклажи, може вишеструко да помогне у побољшању односа човека и животне средине.

Доминантна заштитна функција планског подручја захтева прилагођавање постојећих и планираних делатности и примену прописаних режима заштите (посебно се односи на заштићена природна добра) и решења и мера заштите животне средине. У области пољопривреде ово подразумева примену органске пољопривреде, а у области туризма контролисану посету.

6.5 МЕРЕ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈУ ПЛАНСКИХ РЕШЕЊА

6.5.1. Заштита природних вредности

6.5.1.а Заштита ваздуха

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

Израда програма озелењавања уз постојеће саобраћајнице, планираних и постојећих коридора, око привредних објеката у планираним индустријским зонама,

Примена мера заштите ваздуха од загађивања и заштите од буке и примена најбољих доступних технологија при изградњи и функционисању државних путева, експлоатацији минералних сировина (у оквиру површинских копова) на планском подручју,

Заштита и унапређење стања шума и шумског земљишта,

Израда програма за повећање енергетске ефикасности у производњи, дистрибуцији и коришћењу енергије (домаћинства, јавни објекти и привреда) у целој општини,

Израда пројекта за коришћење обновљивих извора енергије (хидроенергија, биомаса, ветар).

6.5.1.6 Заштита вода

успостављање непосредне и уже зоне заштите локалних изворишта, у које је забрањено уношење садржаја који загађују воде и у којима се контролише употреба пестицида и ђубрива,

евакуација отпадних вода у свим насељима,

смањење ризика од контаминације земљишта уз саобраћајнице загађеним водама са саобраћајнице од изливања опасних материја које се транспортују,

смањење ризика од непрописног складиштења или употребе нафтних деривата или агрохемијских средстава,

изградња система за пречишћавање комуналних и индустријских отпадних вода у насељима уз проширење канализационе мреже - отпадне воде произведене у насељима се сакупљају и воде у постројења за пречишћавање, а постојеће септичке јаме прикључују на канализациони систем,

изградња предtretмана за технолошке процесе који то захтевају,

израда и реализација сакупљања (непропусне септичке јаме итд) и третмана индивидуалних отпадних вода (сеоска домаћинства, туристички објекти) **у**

сеоским подручјима - санитација сеоских насеља која не могу да буду обухваћена групним системима, посебно у планинским подручјима, обавља се по принципима руралне санитације - са одвођењем отпадних вода у прописане вододрживе септичке јаме, уз организацију даљег поступка са отпадним водама (пражњење и одношење у ППОВ),

примена мера заштите вода од загађивања и примена најбољих доступних технологија при изградњи и функционисању државних путева и експлоатацији енергетских, металних и неметалних руда на планском подручју.

Промовисање рационалног коришћења воде врши се:

- преко средстава јавног информисања,
- припремом и реализацијом програма едукације становништва на планском подручју,
- увођењем система управљања и системима квалитета у привредним субјектима.

6.5.1.в Заштита земљишта

примена техничких, електрохемијских и биолошких мера за заустављање клизишта фазно, према приоритетима,

припрема пројеката примене антиерозионих мера и санације подручја деградираних ерозијом,
лоцирање нових стамбених, привредних и инфраструктурних објеката и система на већ изграђеном земљишту,
спровођењу мера заштите шума и шумског земљишта и одржавање степена шумовитости,
примена мера заштите земљишта од загађивања и примена најбољих доступних технологија при изградњи државних путева и њиховом функционисању,
примена мера заштите земљишта и мера обавезне рекултивације и санације земљишта у току и након експлоатације руда на планском подручју,
припрема и спровођење образовних програма и програма информисања пољопривредног становништва о примени принципа органске пољопривреде и утицајима пољопривреде на животну средину (едукација становништва).

6.5.2. Управљање отпадом

постављање контејнера у месним заједницама,
постављање корпи у центрима месних заједница и на местима пијаца и других окупљања,
повећање броја возила за одношење отпада,
успостављање одношења отпада са руралних подручја са оптималним бројем рута,
чишћење и уређење подручја нелегалних депонија,
обезбеђење контејнера за сепарацију отпада (папир, стакло, пластика итд),
учешће у изградњи регионалних санитарних депонија,
учешће у изградњи регионалних центара за рециклажу, уз органозовање рециклаже комуналног и отпада из привреде,
учешће у изградњи регионалних инсинератора,
учешће у изградњи регионалних центара за компостирање,
решење проблема кланичног отпада уступањем отпада регионалној кући која врши третман ове врсте отпада уз евентуално учешће у формирању откупно сабирног центра у овом делу Републике,
израда локалних и регионалних планова управљања отпадом којима ће се јасно дефинисати начин третмана отпада, локације трансфер станица, рециклажних центара и других објеката за управљање отпадом, као и права, обавезе и надлежности појединачних субјеката у систему стандардизованог управљања отпадом на територији општине,
организовање активности на промовисању потребе и начина за смањење количине отпада на извору, поновног коришћења и рециклаже отпада, за локално становништво и привреду.

6.6. ПЛАНИРАНА ПРОСТОРНА ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Примена планских решења и мера заштите животне средине у дефинисаним подручјима има за резултат унапређење стања животне средине на планском подручју, те се у оквиру планског подручја не очекују зоне угрожене и делимично угрожене животне средине – те зоне ће применом мера заштите (смањењем

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

аерозагађења, адекватним управљањем отпадом, адекватном санитацијом и изградњом ППОВ, рационалним коришћењем природних ресурса и контролисаним туризмом) постати зоне **претежно квалитетне животне средине**. Карактеристике **зоне квалитетне и врло квалитетне животне средине** ће одрживим коришћењем стеченог природног потенцијала уз примену посебних услова на осетљивим подручјима остати сачуване као значајне зоне посебних природних вредности и очуване животне средине. Предлог просторне диференцијације животне средине дат је у графичком прилогу бр.2. *Туризам и заштита животне средине – Планирана просторна диференцијација животне средине, Р 1:50.000.*

7.0.СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМ НИВОИМА

Стратешка процена ПП општине Рашка представља основ за вредновање простора и предлог мера за заштиту животне средине, а у служби примене планских циљева ревитализације, просперитета и даљег одрживог коришћења простора.

Еколошке смернице за ниже хијерархијске нивое су:

Даљу реализацију планираних активности и програма – спровести на основу

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

- одредби ПП општине Рашка, као највишег планског акта и Стратешке процене утицаја ПП општине Рашка, кроз урбанистичку документацију,
- За све планове нижег реда, орган надлежан за припрему плана може донети Одлуку о изради Стратешке процене утицаја на животну средину, према критеријумима, прописаним Законом о стратешкој процени (Сл. гласник РС бр.135/04, 88/10), ако утврди да постоји могућност значајних утицаја на животну средину,
- За реализацију планираних Пројеката обавезно је поштовање урбанистичких, санитарних и свих неопходних услова надлежних органа, организација и предузећа у циљу остваривања еколошке заштите простора,
- Обавезна је Процена утицаја на животну средину за све Пројекте - објекте, изворе потенцијалног угрожавања животне средине,
- Обавезне су мере управљања простором и ресурсима и спречавање штетних утицаја при уређивању простора, реализацији, редовном раду и у случају акцидента појединачних Пројеката у захвату Плана,
- Успостављање мониторинга животне средине за Законом предвиђене параметре и према процени утицаја на животну средину, (од значаја за развој подручја, туристичких, спортско-рекреативних, излетничких садржаја),

8.0. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Циљеви програма праћења стања животне средине су према Закону о заштити животне средине (Сл.гласник РС бр. 135/04):

- обезбеђење мониторинга,
- дефинисање садржине и начина вршења мониторинга,
- одређивање овлашћених организација за обављање мониторинга,
- дефинисање мониторинга загађивача,
- успостављање информационог система и дефинисање начина достављања

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

- података у циљу вођења интегралног катастра загађивача,
- увођење обавезе извештавања о стању животне средине према прописаном садржају извештаја о стању животне средине.

8.1. ОПИС ЦИЉЕВА ПЛАНА И ПРОГРАМА

Мониторинг - Програм праћења стања животне средине може бити саставни део постојећег Програма мониторинга животне средине, у случају да је успостављен, а који обезбеђује Орган надлежан за заштиту животне средине. За предметно подручје основни циљ је:

формирање аутоматизованог мониторинг-система који ће бити део интегралног мониторинга РС,
обезбеђивање правовременог реаговања и упозорења на могуће негативне последице и акцидентне ситуације,
увид у стање природних вредности - чиниоца животне средине и врсте могућих загађења,
формирање катастра загађивача и јединствене базе података са ГИС логистичком подршком.

Према Закону о заштити животне средине, („Сл. гласник РС”, бр. 135/04, 36/09) локална управа у оквиру своје надлежности, обезбеђује континуирану контролу и праћење стања животне средине у складу са свим посебним Закономима.

Квалитет ваздуха се контролише и прати мерењем емисије и имисије. Мерење емисије обезбеђују загађивачи ваздуха чија је обавеза, у складу са законским одредбама, да:

податке о стационарном извору загађивања ваздуха и свакој његовој промени (реконструкцији) доставе надлежном министарству, односно Агенцији за заштиту животне средине и општини,

обављају мониторинг емисије,

обављају континуелна мерења емисије када је то прописано за одређене загађујуће материје и/или изворе загађивања самостално, путем аутоматских уређаја за континуелно мерење,

обезбеде контролна мерења емисије преко референтне лабораторије, ако мерења емисије обављају самостално,

обезбеде прописана повремена мерења емисије, преко овлашћеног правног лица, а најмање једанпут годишње,

обезбеде мерења имисије по налогу надлежног инспекцијског органа преко овлашћеног правног лица,

воде евиденцију о обављеним мерењима са подацима о мерним местима, резултатима и учесталости мерења,

воде евиденцију о врсти и квалитету сировина, горива и отпада у процесу спаљивања

воде евиденцију о раду уређаја за спречавање или смањивање емисије загађујућих материја и мерних уређаја за мерење емисије.

Систематско мерење имисије обезбеђује Република. Мерење имисије врши се у складу са Програмом контроле квалитета ваздуха на територији Републике Србије, чија је законска основа садржана у Закону о заштити животне средине („Службени гласник Републике Србије“, бр. 135/04). Влада Републике Србије доноси Уредбу о утврђивању Програма контроле квалитета ваздуха, којом се утврђује контрола квалитета ваздуха, која обухвата: систематско мерење имисије, праћење утицаја

загађеног ваздуха на здравље људи, животну средину и климу, и извештавање о резултатима мерења.

Систематска мерења имисије врше се у оквиру мреже мерних места, постављене у више нивоа:

1. Основна мрежа метеоролошких станица и основна мрежа урбаних метеоролошких станица,
2. Локална мрежа урбаних станица за мерење имисије основних загађујућих материја и локална мрежа, урбаних станица за мерење имисије специфичних загађујућих материја
3. Основна мрежа станица за праћење утицаја загађеног ваздуха на здравље људи.

Систематска контрола **квалитета површинских и подземних вода** спроводи се у складу са Уредбом о систематском испитивању квалитета вода, коју доноси Влада Републике Србије. Испитивања квалитета површинских вода врше се ради оцене стања квалитета воде водотока, праћења тренда загађења и очувања квалитета водних ресурса. Испитивања квалитета воде на извориштима и акумулацијама врше се ради оцене исправности воде за потребе водоснабдевања и рекреације грађана, а у циљу заштите водоизворишта и здравља становништва.

Републички хидрометеоролошки завод врши систематско праћење квантитативних и квалитативних карактеристика површинских и подземних вода на мрежи хидролошких станица са дефинисаним програмом рада, док Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“ спроводи систематска испитивања квалитета воде за пиће из водоводних система у Републици Србији.

Испитивања квалитета земљишта на нивоу РС финансира Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, које је у протеклом периоду издвајало средства за испитивање квалитета земљишта у оквиру макропројекта “Контрола плодности и утврђивања садржаја опасних и штетних материја у земљиштима РС” као и путем систематске контроле плодности обрадивог пољопривредног зрмљишта за физичка лица. Макропројект се реализује у сарадњи са Пољопривредним факултетом из Земуна – Катедром за пестициде и Катедром за агрохемију и физиологију биљака и Институтом за земљиште у Београду.

8.2. ИЗБОР ИНДИКАРОТОРА ЗА ПРАЋЕЊЕ СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

На основу постојећих искустава праћења стања животне средине у другим општинама, као и на основу евидентираних могућих утицаја на појединачне медијуме на предметном подручју, изабрани су оквирни индикатори животне средине које је неопходно уврстити у програм мониторинга животне средине:

- мерење емисије и имисије (CO_2 , NO_2 , суспендованих материја и чађи у ваздуху) у циљу праћења квалитета и степена загађености ваздуха, утицаја на здравље становништва и животну средину,
- контролу и праћење квалитета воде – бактериолошка и физичкохемијска контрола воде из водовода, јавних чесми, природних површинских и подземних вода,
- контролу спровођења санитарне заштите у зонама санитарне заштите изворишта водоснабдевања,
- праћење квалитета и плодности земљишта – испитивање количине пестицида у земљишту, проценат деградираних земљишта ерозијом,
- успостављање контроле количине и кретања отпада – количина комуналног отпада према проју становника (по глави), количина која се одлаже на депонију, количина која се рециклира, број становника обухваћених сакупљањем отпада

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

успостављање контроле генерисања и кретања опасних и штетних материја, учесталост удеса у производњи и транспорту, као и постојање планова заштите од удеса.

8.3. ПРАВА И ОБАВЕЗЕ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА

Програм мониторинга стања животне средине доноси локални орган власти у складу са програмом мониторинга који доноси Влада РС (Сл.гласник РС бр. 135/04). Јединица локалне самоуправе доноси програм мониторинга на својој територији која мора бити у сагласности са програмом Владе. Јединица локалне самоуправе или Влада обезбеђују финансијска средства за обављање мониторинга. Мониторинг обавља овлашћена организација која испуњава услове за мерење датих параметара и Стандарда у области узорковања, мерења, анализа и поузданости података у складу са Законом. Влада утврђује врсте емисије и других појава које су предмет мониторинга загађивача, методологију мерења, узимање узорака, начин евидентирања, рокове достављања и чување података.

Државни орган, организација или јединица локалне управе, односно корисник постројења које емитује загађујуће материје, дужан је да у складу са Законом, преко надлежног органа, организације или овлашћене организације, обавља мониторинг емисије, учествује у трошковима мерења емисије у зони утицаја и по потреби прати друге утицаје своје активности.

Органи управе, загађивачи или овлашћене организације које врше мерења, дужни су да доставе податке мониторинга Агенцији за заштиту животне средине на Законом прописан начин. Министар прописује методологију за израду инегралног катастра загађивача, као и врсту, начине, класификацију и рокове достављања података. Влада једанпут годишње подноси Народној скупштини извештај остању животне средине у Републици. Надлежни орган у локалној самоуправи једанпут у две године подноси скупштини извештај о стању животне средине на својој територији. Извештај о стању животне средине објављују се у службеним гласилима Републике и јединице локалне самоуправе.

Јавност мора бити обавештена о стању животне средине, благовремено, потпуно и објективно, што обезбеђује локална самоуправа, државни орган, овлашћене организације и др. организације.

9.0.МЕТОДОЛОГИЈА ИЗРАДЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ТЕШКОЋЕ У ИЗРАДИ

Основни методолошки приступ и садржај Извештаја Стратешке процене утицаја на животну средину, дефинисани су Законом о Стратешкој процени утицаја на животну средину (Сл. гласник РС бр. 135/04, 88/10). Процена стања животне средине за подручје плана, представљена је проценом постојећег стања и сагледавањем планских решења на основу кога су дате еколошке смернице за реализацију плана.

Примењена методологија истраживања проблематике заштите животне средине представља, по својој хијерархијској уређености и садржају, верификован начин долажења до документованих података и стварања основа за избор оптималног решења са крајњим циљем остварења принципа одрживог развоја. Оваква процена је специфична и због тог што се разматра значајно велики простор, како би се сублимирали утицаји из околине и дефинисале смернице за будући развојни период.

Општи методолошки концепт је:

- прикупљање информација и података о простору, потенцијалним и евидентираним изворима загађивања, стању природних вредности-стању и квалитету вода, земљишта, ваздуха, биљног и животињског света, станишта и биодиверзитета, заштићених природних и културних добара, као и становништва, инфраструктурних система и осталих створених вредности,
- успостављање основних анализа, приказ „нултог стања“ као услова и полазне основе за анализу евидентираних и процену могућих значајних промена,
- дефинисање основних и појединачних циљева стратешке процене,
- вредновање постојећег стања као и процене значајних утицаја планираних намена, у односу на циљеве стратешке процене, успостављањем савремене методологије процене утицаја,
- процена и поређење варијантних решења,
- дефинисање мера заштите са смерницама и инструментима,
- смернице процене утицаја за ниже хијерархиске нивое,
- мониторинг животне средине, као неопходна мера контроле.

С'обзиром да је кроз анализу установљено да постоје одређени ризици у смислу утицаја на животну средину, један део истраживања везан је за конкретне индикаторе и избор индикатора. Из основне матрице могућих утицаја детаљно се анализирају они за које је доказано да у конкретним просторним условима одређују међусобни однос предметног плана и животне средине.

На основу верификованих показатеља, урађена је процена могућих утицаја планских решења, истраживане су могућности заштите и унапређења животне средине и предложене одговарајуће мере за које постоји оправданост у смислу рационалног смањења негативних утицаја на животну средину.

Утврђивање критеријума могућих значајних утицаја, појединачних и повезаних, вршени су на основу доступних информација, увидом у постојећу документацију (просторно – планску, урбанистичку и студијску). Дефинисане су еколошке смернице за спровођење Плана и реализацију, односно за утврђивање еколошке валоризације простора на еколошки одржив и прихватљив начин.

9.1. ПРИМЕЊЕНА МЕТОДОЛОГИЈА

Примењена методологија заснована је на квалитативном вредновању животне средине на планском подручју, непосредном и ширем окружењу, као основе за валоризацију простора за даљи одрживи развој. Методологија се усавршава из године у годину и углавном је у сагласности са новијим приступима и упутствима за израду стратешке процен у ЕУ¹.

У односу на дефинисане циљеве (опште и посебне) и изабране индикаторе одрживог развоја, врши се процена утицаја одабраних планских решења на животну средину. Процена утицаја врши се у односу на циљеве стратешке процене утицаја у варијанти да се план примени и да се план не примени.

За просторне планове дужег временског хоризонта и са већом неизвесношћу реализације метод израде сценарија модела развоја, омогућује процену позитивних и негативних ефеката варијантних решења плана. Процена утицаја варијантних решења је квалитативна према следећим критеријумима:

- + позитиван утицај (унапређење ж.средине)
- негативни утицај (деградација ж.средине)
- 0-без значајних промена,
- M - уз мере заштите могућ позитиван утицај.

У односу на процену утицаја варијантних решења доноси се одлука да ли је у односу на животну средину повољнија варијанта да се план примени или да се план не примени. Уколико је повољнија варијанта да се план примени, врши се евалуација карактеристика и значаја утицаја планских решења.

Значај утицаја процењује се у односу на величину (интензитет) утицаја и просторне размере на којима се може остварити утицај. Утицаји, односно ефекти планских решења, према величини промена, могу бити позитивни, негативни или неутрални. Да би табела била јаснија ова карактеристика утицаја је приказана бојом:

- Позитиван утицај – зелена,
- Негативан – црвена,
- Неутралан/нема га – бела.

Интензитет утицаја је приказан интензитетом боје. Што је тамнија боја, то је већи утицај. Критеријуми за оцену утицаја су дати у Табели бр.11 - *Критеријуми за оцењивање утицаја*.

¹ Стојановић Б., *Управљање животном средином у просторном и урбанистичком планирању – стање перспективе, у монографији "Новији проступи и искуства у планирању", ИАУС, 2002,*

Стојановић Б., Критички осврт на примену закона о стратешкој процени утицаја на животну средину у просторном и урбанистичком планирању, ИЗГРАДЊА БР.1, 2006,

Табела бр 11:Критеријуми за оцењивање утицаја

Врста утицаја	позитиван негативан неутралан	
Вероватноћа утицаја	сигуран вероватан мало вероватан	С В Мв
Време трајања утицаја	краткотрајан средњорочни дуготрајан	К Ср Д
Учесталост утицаја	Повремени Сталан	П Ст
Просторне размере утицаја	међународни национални регионални локални	М Н Р Л

На основу критеријума процене величине и просторних размера утицаја планских решења на циљеве стратешке процене врши се евалуација значаја идентификованих утицаја за остваривање циљева стратешке процене. У обзир се узимају само они утицаји који имају значајне позитивне или негативне ефекте на квалитет животне средине.

10.0. ЗАКЉУЧЦИ – НЕТЕХНИЧКИ РЕЗИМЕ

Процена утицаја општине Рашка на животну средину урађена је као Стратешка процена утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину, у свему према Закону о Стратешкој процени утицаја (Сл. гласник РС 135/04, 88/10). Стратешка процена утицаја представља сложен процес који захтева мултидисциплинарни приступ, а обухвата анализу, вредновање, поређење података, разне врсте консултација, проучавање планске и непланске документације, теренски рад и многе друге активности, на основу чега настаје елаборат – Извештај о стратешкој процени утицаја.

Целокупна проблематика анализирана је у оквиру неколико посебних целина кроз које су обухваћене основе за истраживање (карактеристике плана, полазне основе Стратешке процене са физичким карактеристикама простора и циљевима предвиђеним Просторним планом), постојеће стање животне средине, варијантна решења, процена могућих утицаја на животну средину и мере предвиђене за смањење негативних утицаја, смернице, као и програм праћења стања животне средине.

Кроз основе за истраживање дефинисани су сви релевантни фактори који су имали утицаја на предметно студијско истраживање, а који су се првенствено односили на просторне карактеристике подручја плана и сагледаваље проблематике заштите животне средине у релевантним планским документима (превасходно ППРС), програмима и стратегијама која су значајна за плански обухват. На основу карактеристика подручја дефинисане су кључне одреднице које омогућују даљи развој, при чему је приказана основна концепција плана. Кроз истраживање и вредновање постојећег стања извршена је анализа постојећих потенцијала (квалитет ваздуха, вода, земљишта) на основу чега је урађена оцена стања. У општини Рашка углавном доминира очувана - квалитетна животна средина, нема индустријских загађивача и доминирају природни екосистеми и заштићена природна добра – Нациоанлни парк Копаноника и Парк Природе Голије, као и велики број културних добара. Дефинисани су основни и посебни циљеви Стратешке процене који се односе на заштиту природних елемената животне средине, управљању отпадом, коришћење обновљивих извора енергије и заштиту природних ресурса. Разматрани су и основни проблеми животне средине који се односе на управљање отпадом, отпадним водама, коришћење природних ресурса – минералних сировина и притисак на осетљиве екосистеме (пре свега у туристичком насељу на Копанонику). Дефинисана су и питања која нису разматрана. Припремљена су варијантна решења (да се план реализује и да се план не реализује) и њихово поређење у односу на циљеве стратешке процене.

Очувана животна средина је послужила као база за вредновање планираних циљева у односу на стратешке циљеве заштите животне средине ове процене, а према примењеној методологији ЕУ која је из године у годину усавршавана и прилагођена појединачним проценама утицаја. Вршена је процена само стратешки значајних циљева. Утврђен је значај утицаја према карактеристикама – врста, вероватноћа, учесталост, временска и просторна димензија утицаја. Ова анализа је показала да се предметна просторна целина одликује значајним потенцијалом, али да су планиране активности у готово свим секторима усмерене на заштиту животне средине, здравља људи и одрживо коришћење природних ресурса.

На основу процене утицаја предложене су мере заштите животне средине у облику стратешких одредби и смерница за заштиту животне средине. Тиме је предвиђена нова просторна диференцијација животне средине која дефинише

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

правила, мере и услове заштите простора у свим зонама и целинама. Дате су и смернице за израду даље планске документације и Стратешких процена на нижем нивоу планирања као и Процена утицаја Пројеката на животну средину.

Програмом праћења стања животне средине, предлаже се увођење мониторинг система на основу изабраних индикатора - ваздух, вода, отпадне воде, отпад, земљиште. Методологија коришћена у изради Стратешке процене је заснована на прилагођавању процене нивоу планирања и карактеристикама подручја, кроз сагледавање суштинских и стратешких утицаја.

11.0. ЛИТЕРАТУРА

- EU Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment – the SEA Directive, 2001,
- Филиповић Д. (2007): Осврт на искуства у изради Извештаја о стратешкоим проценама утицаја на животну средину – препоруке и недоумице, зборник радова са научно стручног скупа «Планска и нормативна заштита простора и животне средине», асоцијација просторних планера РС, Завод за урбанизам Суботица и Географски факултет Универзитета у Београду, Палић
- Implementation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment – the EC Guide, 2003,
- Индикатори квалитета животне средине у РС, Министарство заштите животне средине, Агенција за заштиту животне средине РС, Београд, 2008,
- Генерални план Рашка 2020.- ЈП Дирекција за урбанизам Крагујевац,
- Генерални план Јошаничка бања 2020.- ЈП Дирекција за урбанизам Крагујевац
- Генерални план Бањевац,
- Митровић, И. 2007. Примена стратешке процене утицаја на животну средину у Србији - пракса и унапређење. Зборник радова са скупа Географије и њена будућност. Географски институт Јован Цвијић САНУ, Београд,
- Генерални пројекат са претходном студијом оправданости евакуације и пречишћавања отпадних вода са територије општине Рашка
- Идентификација дивљих депонија на територији Србије, Факултет техничких наука - Департман за инжењерство заштите животне средине, Нови Сад, 2010.
- Извештај о стратешкој процени Просторног плана РС, на животну средину, Министарство животне средине и просторног планирања, 2010,
- Извештај о стању животне средине у РС 2005., 2006., 2007., 2008., Агенција за заштиту животне средине РС, Београд,
- Катастар малих хидроелектрана на територији Србије, Институт "Јарослав Черни" и "Енергопројект-Хидроинжењеринг", 1987.
- Мастер план за туристичку дестинацију Копаоник-Ecosign Mountain Resort Planners из Канаде и Horwath Consulting из Загреба
- Национална стратегија одрживог развоја ("Сл.гл.РС", бр.57/08),
- Просторни план Републике Србије ("Сл.гласник РС" бр.88/2010)
- Просторни план подручја посебне намене Националног парка Копаоник - Институт за архитектуру и урбанизам Србије
- Просторни план подручја посебне намене Парка природе Голија (Завод за просторно планирање и урбанизам Министарства урбанизма и грађевина, 2002. године)
- Стратегија регионалног развоја Републике Србије 2007-2012 ("Сл.гл.РС", бр.21/07),
- Стратегија развоја општине Рашка (2009-2019) , 2009,
- Стратегија развоја железничког, друмског, водног, ваздушног и интермодалног транспорта у РС 2008-2015 ("Сл.гл.РС", бр.4/08),
- Стратегија развоја телекомуникација у РС 2006-2010 ("Сл.гл.РС", бр.99/06 и 4/09),
- Стратегија развоја енергетике РС до 2015 ("Сл.гл.РС", бр.44/05),
- Студија заштите и ревитализације културног наслеђа на територији општине Рашка (Завод за заштиту споменика културе Краљево, 2010.год.)

Извештај о Стратешкој процени утицаја Просторног плана општине Рашка на животну средину

- Студија развоја Јошаничке бање као туристичког места (Институт за проучавање туризма Београд 1971),
Програм развоја Јошаничке бање (Влада републике Србије Министарство за туризам 1998 год)
Програм остваривања Стратегије развоја енергетике 2007-2012 ("Сл.гл.РС", бр.17/07 и 73/07),
Стратегија развоја туризма РС ("Сл.гл.РС", бр.91/06),
Стратегија развоја шумарства РС ("Сл.гл.РС", бр.59/06),
Стратегија развоја пољопривреде Србије ("Сл.гл.РС", бр.78/05),
Стратегија управљања отпадом 2010-2019 ("Сл.гл.РС", бр.29/10),
Водопривредна основа РС ("Сл.гл.РС", бр.11/02),
Статистички подаци општине Рашка 2009, 2010.
Студија изводљивости "Индивидуални третман отпадних вода на руралном подручју - развој општина југозападне Србије", Технолошко-металуршки факултет Универзитета у Београду, 2009.
Стојановић Б., Управљање животном средином у просторном и урбанистичком планирању – стање перспективе, у монографији "Новији проступи и искуства у планирању", ИАУС, 2002,
Стојановић Б., Критички осврт на примену закона о стратешкој процени утицаја на животну средину у просторном и урбанистичком планирању, ИЗГРАДЊА БР.1, 2006
Закон о водама (Сл.гласник РС, бр.46/91, 53/93, 67/93, 48/94, 54/96, 101/05),
Закон о заштити животне средине (Сл. Гласник РС, бр.135/04, 36/09),
Закон о интегрисаном спречавању и контроли загађивања животне средине (Сл.гласник РС, бр.135/04),
Закон о планирању и изградњи (Сл.гласник РС, бр. 72/09),
Закон о Просторном плану РС (Сл.гласник РС, бр.88/10),
Закон о процени утицаја на животну средину (Сл.гласник РС, бр.135/04, 36/09),
Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину (Сл.гласник РС 135/09, 88/10),
Закон о шумама (Сл.гласник РС., бр. 46/91, 83/92, 54/93, 60/93, 67/93, 48/94, 54/96),
Закон о пољопривредном земљишту (Сл.гласник РС. Бр. 62/06, 65/08 – др.закон и 41/09),
Закон о заштити ваздуха (Сл. Гласник РС, 36/09),
www.хидмет.ср.гов.уу,
www.сепа.ср.гов.рс.